

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

Bibliotheca Mvndi Vincentii Bvrgvndi, Ex Ordine Prædicatorvm Venerabilis Episcopi Bellovacensis, Specvlvm Qvadrplex, Natvrale, Doctrinale, Morale, Historiale

In quo totius naturæ Historia, omnium scientiarum Encyclopædia, moralis
Philosophiæ Thesavrvs ...

Tomvs Qvartvs, Qvi Specvlvm Historiale Inscritbitvr

Vinzenz <von Beauvais>

1624

Liber Trigesimvsprimvs

SPECVLI MAIORIS VINCENTII PRÆSVLIS BELVACENSIS, LIBER TRIGESIMVS PRIMVS.

De condemnatione Friderici Imperatoris, & prædicatione crucis.

CAP. I.

VT HOR. Denique eodem Imperatore, scilicet Friderico pertinaciter in malicia persistente, ac contra Romanam ecclesiam acriter insurgente, Papa Innocentius anno domini M. ccc. lvi. generale concilium apud Lugdunum circa festum Apostolorum Petri & Pauli contra ipsum

Imperatorem conuocauit, eumque ibidem tanquam scismaticum & hostem ecclesie condemnauit.

Tunc etiam prædicata est crux transmarina & prædictus Odo Tusculanus episcopus Cardinalis à latere Domini Papæ missus est Legatus in Franciam pro eadem cruce prædicanda. Anno siquidem præcedenti, quo videlicet Rex Francie Ludouicus ab extasi rediens crucem accepit, Corasmini sicut iam superius dictum est, à Soldano Babyloniz Domino Ægypti, inuitati atque conducti, in regnam Hierosolymitanum venientes & christianos debellantes, ante Gazam ciuitatem magnam Francorum multitudinem Domino permittente prostrauerunt, & gloriosum Domini nostri Iesu Christi sepulchrum destruxerant, atque intra & extra sanctam ciuitatem christianos quam plurimos occiderant. Itaque præfatus Odo Legatus, multos de regno Francie Prælatos & Barones exhortatione sua cum adiutoribus suis ad venerabile signum crucis accipiendum animauit, & ad transfretandum cum Rege in terram sanctam succursum eorum animos præparauit. Tunc quoque nihilominus circa fines Hannonie vel Alemanie prædicabatur crux hominibus auctoritate Domini Papæ, ut irent contra Conradum Friderici filium, in auxilium Lantgrauij Thuringie, qui de nouo cum assensu & fauore summi Pontificis electus erat in Regem Alemanie.

An. Christi 1245.

Fridericus declarat ecclesia hostis.

Destruio sepulchri Domini.

De prima missione fratrum prædicatorum & minorum ad Tartaros.

CAP. II.

HOc etiam tempore misit idem Papa fratrem Anselmum de ordine prædicatorum cum tribus alijs fratribus auctoritate quaungebatur de diuersis ordinis sui conuentibus sibi associatis cum literis Apostolicis ad exercitum Tartarorum, in quibus hortabatur eos, ut ab hominum strage desisterent, & fidei veritatem reciperent. Et ego quidem ab vno fratrum prædicatorum, videlicet à fratre Simone de sancto Quintino, iam ab illo itinere regresso, gesta Tartarorum accepi, illa duntaxat, qua superius per diuersa loca iuxta congruentiam temporum huic operi inserui. Siquidem & eo tempore quidam frater ordinis minorum, videlicet frater Ioannes de Plano carpio, cum quibusdam alijs missus ad Tartaros fuit, qui etiam ut ipse testatur per annum & quatuor menses & amplius cum eis mansit, & inter eos ambulauit. A summo namque Pontifice mandatum, ut omnia que apud eos erant, diligenter scrutaretur acceperat, tam ipse quam frater Benedictus Polonus eiusdem ordinis, qui suæ tribulationis particeps & socius erat. Et hic ergo frater Ioannes de his que apud Tartaros vel oculis proprijs vidit, vel à christianis fide dignis, qui inter illos captiui erant audiuit, libellum historicalem conscripsit, qui & ipse ad manus nostras peruenit. De quo etiam hic quasi per epilogum inserere libet aliqua, videlicet ad supplementum eorum, que desunt in prædicta fratris Simonis historia.

Hunc Anselmum alij Anselinum nominant.

Descriptio corporis Tartarorum.

De situ & qualitate terra Tartarorum.

CAP. III.

IOannes de Planearpio. Est in partibus Orientis terra, que Mongal siue Tartaria dicitur, in ea scilicet parte sita, in qua Oriens Aquiloni coniungi creditur. Ab Oriente quidem habet terram Leitaorum & etiam Solangorum, à Meridie vero terram Saracenorum. Inter Orientem & Meridiem terram Hunnorum & ab Occidente prouinciam Naimanorum, ab Aquilone vero circumdatur Oceano. In parte aliqua nimium est montuosa, & in aliqua campestris, sed tota fere admixta glare

pluri-

De tibus eorum.

plurimum arenosa; nec est in centesima parte fructuosa; nec enim potest fructum portare, nisi aquis fluuialibus irrigetur, quæ ibi sunt rarissimæ. Vnde nec villæ nec aliquæ ciuitates ibidem reperiuntur, excepta vna, quæ Tracurim appellatur, & satis bona esse dicitur. Nos quidem illam non vidimus, sed ad dimidiam diem tam prope fuimus, cum apud Syram Ordan (quæ curia maior Imperatoris eorum est) essemus. Licet autem alijs infructifera sit illa terra, tamen alendis pecoribus est apta. In aliqua eius parte sunt aliquæ siluæ modicæ, alia vero sine lignis est omnino. Itaque tam Imperator quam Principes, & omnes alij sedent, & cibaria sua decoquunt ad focum, de bouum & equorum stercorebus factum. Ipse quoque aer inordinatus est ibidem mirabiliter. In media siquidem æstate, ibi tonitrua magna & fulgura sunt ex quibus plurimi occiduntur homines, & eodem quoque tempore cadunt ibidem maximæ niues. Sunt & ibi ventorum frigidissimorum tam maximæ tempestates, quod aliquando vix equitare possent homines. Vnde cum ante Ordan essemus; sic enim apud eos stationes Imperatoris & principum appellantur, præuenti magnitudine in terra prostrati iacebamur, & videre propter pulueris magnitudinem minime poteramus. Nunquam ibi pluit in hyeme, sed frequenter in æstate, & tam modicum ut vix possit aliquando puluerem & radices graminum madefacere. Ibi quoque maxima grandæ cadit sæpe. Vnde cum Imperator electus in sede regni debuit poni, nobis in curia tunc existentibus tanta cecidit grandæ, quod ex subita resolutione plusquam 160. homines in eadem curia fuerant submersi. Rex etiam & habitacula plura fuerunt deducta. Ibi etiam est in æstate subito calor magnus, & repente maximum frigus.

De forma & habitu & vultu eorum.

C A P. III.

Congalorum autem siue Tartarorum forma ab omnibus alijs hominibus est remota. Inter oculos enim & inter genas lati sunt plus cæteris, genæ quoque satis prominent à maxillis, nasum habent planum & modicum. Oculos etiam paruos & palpebras vsque ad supercilia eleuatas, ac super verticem in modum clericorum coronas, ex vtraque parte frontis tondendo plusquam in medio crines longos faciunt, reliquos autem sicut mulieres crescere permittunt, de quibus duas chordas faciunt, & vnamquamque post aurem ligant; pedes quoque modicos habent, vestes tam virorum quam mulierum vno miro modo formatas portant de burccaranno vel purpura vel baldaquino, pellicium habet pilos exterius, sed apertam est à posterioribus; habet tamen caudulam vnam vsque ad genua retro. Vestes suas non lauant nec lauati permittunt, & maxime à tempore quo tonitrua incipiunt vsquequo desinat illud tempus. Stationes habent rotundas in modum tentotij de virgulis & baculis subtilibus preparatas. Supra vero in medio rotundam habent fenestram vnde ingrediatur lumen, & fumus exire possit; quia semper in medio faciunt ignem, parietes autem & tecta filtris sunt operta, ostia quoque de filtro sunt facta. Harum quædam subito soluuntur & reparantur, & super summarios deferuntur; quædam vero dissolui non possunt, sed in curribus portantur. Et quocumque siue ab bellum siue alio vadunt, semper illas secum deferunt. In animalibus valde diuites sunt, ut in camelis; & bobus, capris, & onibus. Iumenta & equos habent in tanta multitudine, quantam non credimus totum mundum residuum habere. Porcos autem & alias bestias non habent. Imperator & Duces ac alij Magnates, in auro & argento ac serico & gemmis abundant. Cibi eorum sunt omnia, quæ mandari possunt. Vidimus eos etiam pediculos manducare; lac bibunt animalium, & in maxima quantitate si habent, iumentinum. Porro in hyeme, quia nisi diuites sint, lac iumentinum non habent, milium cum

aqua decoquant, quod tam tenue faciunt, ut illud bibere valeant, vnde quilibet eorum cyphum bibit vnum vel duos in mane, & quandoque nihil amplius manducant in die. In sero autem vnicuique datur de carnibus modicum, & bibunt ex eis brodium. Porro in æstate quando satis habent de lacte iumentino, carnes comedunt raro, nisi forte donetur eisdem, aut venatione bestiam aliquam caperint vel auem.

De moribus eorum bonis & malis.

C A P. V.

Habent autem mores quosdam quidem commendabiles, & quosdam detestabiles. Magis quippe sunt obediens Dominis suis, quam aliqui, qui in mundo sunt homines, siue religiosi, siue seculares; nam eos maxime reuerentur, nec illis de facili mentiuntur verbis factisue, vel rato vel nunquam adinuicem contendunt, bellaque vel rixæ, vulneta vel homicidia nunquam inter eos contingunt. Prædones etiam ac fures rerum magnarum ibi nequaquam inueniuntur, ideoque stationes & curus eorum vbi thesauros habent, seris & vectibus non firmantur. Si aliquas bestia perditæ fuerit, quicumque inuenit eam vel dimittit, vel ad illos qui ad hoc positi sunt eam ducit. Apud quos iste, cuius est bestia illam requirit, & absque vlla difficultate recipit. Vnus alium satis honorat, & familiaritatem ac cibaria, quamuis apud eos sint pauca liberaliter satis communicat. Satis etiam sunt sufficientes, nec cum ieiunauerint vno die vel duobus, omnino sine cibo videntur impatientes, sed cantant & ludant, ac si bene comedisent. In equitando multum sustinent frigus, calorem quoque nimium patiuntur. Inter eos quasi nulla placita sunt & quamuis multum inebrientur, tamen in ebrietate sua nunquam contendunt. Nullus alium spernit, sed iuuat & promouet quantum congrue potest. Castæ sunt eorum mulieres, nec aliquid inter eos auditur de ipsarum impudicitia. Quædam tamen ex eis verba turpia satis habent & impudica. Porro erga cæteros homines, idem Tartari superbissimi sunt, omnesque nobiles & ignobiles, quasi pro nihilo reputantes despiciunt. Vnde vidimus in curia Imperatoris magnum Rusicæ Ducem, & filiam regis Georgianorum, ac Soldanos multos & magnos nullam honorem debitum recipere apud eos. Quia etiam Tartari eisdem assignati quantumcunque viles essent, illos antecesserant, semperque primum locum & summum tenebant, immo etiam sæpe oportebat illos post eorum posteriora sedere. Præterea iracundi sunt & indignantis nature; multum erga cæteros homines & ultra modum erga eosdem mendaces. In principio quidem blandi sunt, sed postmodum ut scorpiones pungunt. Subdoli enim & fraudulentissimi sunt, & omnes homines si possunt astutia circumueniunt. Quicquid mali volunt eis facere miro modo occultant, ut sibi non possint prouidere, vel contra eorum astutias remedium inuenire. Immundi quoque sunt in cibo & potu sumendis & in cæteris factis suis; ebrietas apud illos est honorabilis. Cumque multum aliquis biberit, ibidem rejicit nec ideo cessat, quando iterum bibat. Ad petendum maximi sunt exactores, tenacissimi retentores, parcissimi donatores, aliorum hominum occisio, apud illos est pro nihilo.

De legibus & consuetudinibus eorum.

C A P. VI.

Hoc autem habent in lege siue in consuetudine, ut occidant viros & mulieres, si quando inueniantur in adulterio manifeste. Similiter etiam virginem, si fornicata fuerit cum aliquo, occidunt eam cum eo. Præterea si aliquis in præda vel furto manifesto inuenitur, sine vlla miseratione occiditur. Item si quis denudauit consilia, maxime quando volunt ad bellum procedere, dantur ei super posteriora e. plagæ, quanto maiores vnus

*descriptio
temporis
qualis.*

*Hunc aspec-
tum alij
Anserinum
nominant.*

*descriptio
corporis Tar-
tarorum.*

*De cibo eo-
rum.*

rusticus cum magno baculo potest dare. Similiter cum aliquis de minoribus offendit in aliquo non eis à maioribus suis parcitur, sed verberibus grauius affligitur. Matrimonio autem generaliter coniunguntur, omnibus etiam propinquis carne, excepta matre ac filia, sorore ex eadem matre. Nam sororem tantum ex patre, & uxorem quoque patris post eius mortem solent ducere, uxorem etiam fratris, alius frater iunior post eius mortem vel alius de parentela tenetur ducere. Vnde dum adhuc essemus in terra, Dux quidam Rusciae Andreas nomine apud Baty, quod equos Tartarorum de terra educeret, & alios venderet accusatus est, quod licet non esset probatum, occisus est. Hoc audiens iunior frater, & uxor occisi, pariter uenerunt ad præfatum Ducem supplicare volentes, ne terra auferretur eisdem. At ille puer præcepit, ut fratris defuncti duceret uxorem, mulieri quoque ut illum in virum duceret secundum Tartarorum consuetudinem. Quæ respondit se prius occidisse, quam sic contra legem facere. At ille nihilominus eam illi tradidit, quamuis ambo renuerent quantum possent. Itaque ducentes eos in lectum, clamantem puerum & plorantem super illam posuerunt, ipsoque commiseri pariter coegerunt. Denique prius mortem maritorum uxores Tartarorum non de facili solent ad secundam coniugiam transire, nisi forte quis velit fororiam vel nouercam suam ducere. Nulla vero differentia est apud eos inter filium uxoris & concubinæ, sed dat pater quod vult unicuique. Itaque si sunt etiam ex Ducum genere, ita fit Dux filius concubinæ, sicut filius uxoris legitimæ. Vnde cum Rex Georgia duos filios nuper vnus scilicet Melich legitimum, alterum verum David ex adulterio natum haberet, moriensque terræ partem ad alterum filio reliquisset Melich, cui etiam ex parte matris regnum obuenerat, quia per feminas tenebatur, petrexit ad Imperatorem Tartarorum, eo quod & David iter arripuerat ad illam. Ambobus igitur ad curiam venientibus, datisque maximis muneribus petebat adulteræ filius, ut fieret ei iustitia secundum modum Tartarorum. Dataque est sententia contra Melich, ut David qui maior erat natus subesset, ac terram à patre sibi concessam quiete & pacifice possideret. Cumque Tartarorum vnus habet uxorum multitudinem, vnaqueque per se suam habet familiam & stationem. Et vna die Tartarus comedit, & bibit & dormit cum vna, altero die cum alia; vna tamen inter ceteras maior habetur cum qua frequentius quam cum alijs commoratur. Et licet, ut dictum est, sint multæ, nunquam tamen de facili contendunt inter se.

De superstitiosis traditionibus eorum.

CAP. VII.

Quibusdam vero traditionibus indifferentia quædam peccata esse dicunt, quas vel ipsi vel antecessores ipsorum consinxerunt. Vnum est, cultellum in ignem figere, vel quocumque modo ignem cultello tangere, vel etiam de caldaria cum cultello carnes extrahere, vel cum securi iuxta ignem incidere: credunt quod sic auferri debeat caput igni. Aliud est appodiare se ad flagellum quo percutitur equus, ipsi enim non vtuntur calcaribus. Item flagello sagittas tangere, iuuenes aues capere vel occidere, cum fræno equum percutere, os cum osse alio frangere. Itemque lac, vel aliquem potum aut cibum super terram effundere; in statione mingere. Quod si voluntarie facit occiditur, si autem aliter, oportet quod pecuniam multam incantatori soluat, à quo purificetur. Qui etiam faciat ut statio cum omnibus quæ in ipsa sunt intra duos ignes transeat; antequam sic purificetur, nullus audeat intrare, nec aliquid de illa exportare. Præterea si alicui morsellus imponitur, quem deglutire non possit, & illum de ore suo eiecit, foramen sub statione fit per quod extrahitur, ac sine vlla miseratione occiditur. Iterum si quis calcet super limen stationis Ducis alicuius interficitur. Multa etiam habent his

similia quæ reputant peccata: ac homines occidere, aliorum terram inuadere, ac res illorum diripere, & contra Dei præcepta vel prohibitiones facere, nullum apud eos est peccatum.

De vita æterna & damnatione perpetua nihil sciunt. Credunt tamen quod post mortem in alio sæculo uiuant, gregesque multiplicent, comedant & bibant, & cetera faciant quæ hic à uiuentibus fiunt. In principio lunationis vel in plenilunio incipiunt quicquid noui agere volunt, ipsamque Lunam Imperatorem magnum appellant, eamque deprecantes genua flectunt. Omnes qui morantur in stationibus suis, oportet per ignem purificari. Quæ scilicet purificatio fit hoc modo. Duos quidem ignes faciunt, & duas hastas iuxta eos, vnamque chordam in summitate hastarum ponunt: ligantque super chordam illam quasdam de buccarano scissiones, sub qua scilicet chorda & ligaturis, inter illos ignes transeunt homines ac bestie & stationes. Sunt etiam duæ mulieres vna hinc, & alia inde aquam proijcientes, ac quædam carmina recitantes. Cæterum si aliquis à fulgure occiditur, oportet prædicto modo per ignes transire omnes istos, qui in istis stationibus morantur; statio siquidem ac lectus, & cutrus, filtra, & vestes, & quicquid talium habent à nullo tanguntur, sed ab hominibus tanquam immunda res pauntur. Et vt breuiter dicam: omnia purificari credunt per ignem, vnde quando veniant ad eos nuncij vel Principes aut qualescunq; personæ, oportet ipsos & munera sua per duos ignes, vt purificentur transire, ne forte veneficia fecerint, aut venenum seu aliquid mali attulerint.

De initio Imperij siue principatus eorum.

CAP. VIII.

Terra quidem illa orientalis, de qua dictum est supra, quæ Mongal nominatur, quatuor quondam habuisse populos memoratur; vnus Iekamongal, idest, magni Mongali vocabantur, secundus Sumongal, idest, aquatici Mongal, qui seipsum appellabant Tartaros à quodam fluuio per eorum terram currente, qui Tartar nominatur; tertius appellatur Merkit, quartus vero Metrit. Omnes vnâ personarum formam, & vnâ linguam habebant hi populi, quamuis inter se per Principes ac prouincias essent diuisi. In terra Iekamongal quidam fuit qui vocabatur Chungis. Ille cepit robustus venator esse, didicit enim homines furari, & prædam capere, ad alias tetras ibat, & quoscumque poterat capiebat, sibi que associabat. Homines quoque suæ gentis inclinavit ad se, qui tanquam duces sequebantur ipsum ad male agendum. Cæpit autem pugnare cum Sumongal siue cum Tartaris, & Ducem eorum interfecit, multoque bello sibi Tartaros omnes subiecit, & in seruitutem redegit. Post hæc cum istis omnibus contra Merkitas iuxta terram positus Tartarorum pugnauit, quos etiam bello sibi subiecit. Inde procedens contra Merkitas pugnare exercuit, & illos etiam obtinuit. Audientes Naimani, quod Chungis taliter eleuatus esset, indignati sunt. Ipsi enim habuerant Imperatorem strenuum valde, cui dabant tributum cunctæ nationes prædictæ. Qui cum esset mortuus, filij eius successerunt loco ipsius, sed quia iuuenes ac stulti erant, populum tenere nesciebant, sed adinvicem diuisi ac scissi erant: vnde Chungis prædicto modo iam exaltato, nihilominus in terras prædictas faciebant insultum, & habitatores occidebant, ac diripiebant prædam eorum. Quod audiens Chungis, omnes sibi subiectos congregauit. Naimani etiam Charakithay ex aduerso similiter in quandam vallem strictam conuenerunt, & commissum est prælium, in quo Naimani & Charakithay à Mongalis deuicti sunt. Qui etiam pro maiori parte occisi fuerunt, & alij qui euadere non potuerunt in seruitutem redacti sunt. Interea prædictorum Charakithayorum Occhodaycham filius Chingiscam, post quam Imperator fuit positus, quandam ciuitatem ædificauit, quæ Chanil appellauit. Prope quam

ad meri-

*Fluyri sunt
Christiani
sed Nesto-
riani.*

*Cythai vlti
à Mongalis
ad eum Tar-
tari.*

*Cythai qua-
res populi
sunt.*

ad meridiem est quoddam desertum magnum, in quo pro certo siluestres homines habitare dicuntur, qui nullatenus loquuntur nec iuncturas in cruribus habent, & si quando cadunt, per se surgere non valent. Sed tamen discretionē tantam habent, quod filtra de lana camelorum quibus vestiuntur, faciunt, & contra ventum ponunt. Et si quando Tartari pergentes ad eos vulnerant eos sagittis, gramina in vulneribus ponunt, & fortiter ante ipsos fugiunt.

De mutua victoria ipsorum & Chythaorum.

CAP. IX.

Mongali in terram suam revertentes, se contra Chythaos ad prælum parauerunt, & castra mouentes, eorum terram intrauerunt. Quod audiens eorum Imperator scilicet Chythaorum, venit eū exercitu suo contra illos, & commissum est prælum datum, in quo Mongali sunt deuicti, omnesque nobiles eorū qui erant in exercitu præter septem occisi sunt. Vnde cum illis volentibus aliquam impugnatē regionem, minatur: aliquis stragem, adhuc respondens: Olim etiam occisi non nisi septem remansimus, & tamen modo creuimus in multitudinem magnam, ideoque non tremur de talibus. Chungis autem & alij qui remanserunt in terram suam fugerunt. Cumque quicuisset aliquantulum præparauit se rursus ad prælum, & processit contra terram Huyrorū. Illi sunt homines Christiani de secta Nestorianorum. Et hos etiam Mongali deuicerunt, eorumque litteram acceperunt; prius enim scripturam non habebant, nunc autem eandem Mongalorum litteram appellant.

Idem cōtra terram Sanphut & contra terram Caratarum & contra terram Vidirath processit, quas omnes bello deuicit. Inde in terram suam redijt, & aliquantulum quieuit. Deinde conuocatis omnibus hominibus suis contra Cythaos pariter processerunt: diuque contra illos pugnantes, magnam partem terræ illorum uicerunt, eorumque Imperatorem in ciuitatem suam maiorem concluderunt: quam & tam longo tempore obsederunt, quod exercitui expensæ omnino defecerunt. Cumque iam quid manducarent penitus non haberent, præcepit Chungiscam suis, ut de decem hominibus unum ad māducandum darent. Illi vero de ciuitate machinis & sagittis vitiliter contra istos pugnant, & cum deficerent lapides, argentum & maxime liquefactum proijciebant. Ciuitas siquidem illa multis erat diuitijs plena, cumque diu Mongali pugnant, & eam bello vincere non possent, unam magnam sub terra uiam ab exercitu usque ad mediam ciuitatis fecerunt, & profluentes in medium eius contra ciues pugnauerunt. Illi quoque qui extra remanserant, eodem modo contra istos pugnant. Denique conscidentes portas ciuitatis intrauerunt, & Imperatorem cum pluribus occidentes, urbem possederunt, aurumque & argentum & omnes eius diuitias abstulerunt. Et cum illi terræ suos homines præfecissent, in terram propriam reuersi sunt.

Tunc primum Imperatore Cythaorum deuicto factus est Chungiscam Imperator. Quandam tamen partem illius terræ, quia posita erat in mari nullatenus deuicerunt usque hodie. Sunt autem Cythai homines pagani habentes litteram specialem, & etiam ut dicitur veteris & noui Testamenti scripturam. Habent etiam uitas patrum, & eremitas, & domos in quibus orāt tēporibus suis ad modum ecclesiarum factas. Quosdam etiam sanctos habere se dicunt, & unum Deum colunt, Christum Iesum Dominum venerantur, & credunt vitam æternam, sed non baptizantur. Scripturam nostram honorant ac reuerentur, Christianos diligunt, & elemosynas plures faciunt, hominesque benigni satis & humani uidentur. Barbam non habent, & in dispositione faciei cum Mongalis in parte concordant. Meliores artifices in mundo non inueniuntur, in omnibus operi-

bus in quibus homines exercentur. Terra eorum est opulenta nimis in frumento & uino, auro & serico, ac rebus cæteris.

De pugna ipsorum contra Indiam maiorem & maiorem.

CAP. X.

Cum autem Mongali cum Imperatore suo Chungiscam, post prælatam uictoriam aliquantulum quiescent, exercitus suos diuiserunt. Imperator siquidem unum de filijs suis nomine Toscul, quem etiam Cān, id est Imperatorem appellabant cum exercitu contra Romanos misit, quos iste multo bello deuicit, & postmodum in terram suam redijt. Alium uero filium cum exercitu suo contra Indos misit, qui & maiorem Indiam subiecit. Hi sunt nigri Saraceni, qui Ethiopes sunt uocati. Hic autem exercitus ad pugnam contra Christianos qui sunt in India maiori processit. Quod audiens Rex illius terræ qui uulgo presbyter Ioannes appellatur, contra illos uenit exercitu congregato. Et faciens imagines cupreas hominum, unamquamque posuit in sella super equum. Posuit & ulterius ignem, hominem cum folle super equum post imaginē. Itaque cum multis equis & imaginibus taliter præparatis ad pugnam contra Mongalos hæc Tartaros processerunt, & cum ad locum prælij peruenissent, equos istos unum iuxta alium præmiserunt. Viri autē qui erant retro, nescio quid super ignem, qui erat intra imagines posuerunt, & cum folibus fortiter sufflauerunt: unde factum est ut ex græco igne homines, & equi comburerentur, & etiam aër ex fumo denigraretur. Tuncque super Tartaros sagittas iccerunt Indi, ex quibus multi uulnerati fuerunt & interfecti. Sicque eiecerunt illos cum magna confusione de suis finibus, nec unquam quod ad ipsos ultra redierint audiimus.

Qualiter ab hominibus caninis repulsi Burithabetinos uicerunt.

CAP. XI.

Cum autem per deserta redirent, in quandam terram uenerunt, in qua sicut nobis apud Imperatoris curiam per clericos Ruthenos & alios qui diu fuerant inter ipsos, firmiter asserendo referebatur, monstra quædam imaginem femineam habentia reppererunt. Quas cum per multos interpretes interrogassent ubi uiri terræ illius essent? responderunt quod in illa terra quæcumque femine nascuntur, habebant formam humanam, masculi uero speciem caninam. Dumque in terra illa protaherent, canes in alia fluuij parte conuenerunt. Et cum esset hyems asperissima, omnes se in aquam proiecerunt. Post hæc in continenti sponte in puluerem uoluebantur, sicque puluis admixtus aquæ super eos congelabatur. Et ut ita pluries fecerunt, glacie super eos depressata cum impetu magno contra Tartaros ad pugnam conuenerunt. At uero cum illi sagittas super eos iactabant, ac si super lapides sagittassent, retro sagittæ redibant. Alia quoque arma eorum in nullo eos ledere poterant. Ipsi uero canes insultum in Tartaros facientes, moribus vulnerauerunt, multos & occiderunt, sicque illos de suis finibus eiecerunt. Vnde adhuc inter illos est prouerbiū de hoc factō quod dicunt ad inuicem ridendo: Pater meus uel frater meus à canibus fuit occisus. Mulieres autem illorum quas caperant ad terram suam duxerunt, & usque ad diem mortis eorum ibidem fuerunt. Dum autem exercitus ille Mongalorum rediret, uenit ad terram Burithabetinam, cuius habitatores pagani sunt, & hos Tartari bello uicerunt. Hi consuetudinem habent mirabilem, immo potius miserabilem cum enim alicuius pater humanæ naturæ soluit debitum, congregat omnem parentelam & comedunt eum. Hi pilos in barba non habent, immo ferrū quoddam in manibus sicut uidimus portat, cum quo semper barbam si forte eris aliquis in ea crescit depilant. Mul-

Huius sunt Christiani sed Nestoriani.

Cythai uisus à Mongalis quod est Tartarus.

Cythai quales populi sunt.

Indi uicti Tartarorum.

Homines caninæ formam habentes contra Tartaros pugnant.

tum etiam deformes sunt. Inde vero iste Tartarorum exercitus in terram suam est reuersus.

Qualiter à montibus Caspijs & ab hominibus subterranis repulsi sunt.

CAP. XII.

Chingiscam etiam illo tempore quo dimisit alios exercitus contra orientem per terram Kergis cum expeditione perrexit, quos tamen nunc bello non vicit, & ut nobis dicebatur, ibidem vsque ad montes Caspios peruenit. At illi montes in ea parte ad quam applicuerunt, de lapide adamantino sunt, ideoque sagittas & arma ferrea illorum ad se traxerunt. Homines autem inter Caspios montes conclusi clamorem exercitus, ut creditur, audientes, montem frangere ceperunt, & cum alio tempore post 10. annos redirent Tartari montem confractum inuenerunt. Cumque ad illos accedere attentassent minime potuerunt, quia nubes quædam erat posita ante ipsos ultra quam ire nullatenus poterant. Omnino quippe visum amittebant, statim ut ad illam perueniebant. Isti autem ex aduerso credentes quod Tartari ad illos accedere formidarent, insultum contra eos fecerunt, sed statim ut peruenerunt ad nubem propter causam prædictam procedere non potuerunt. At vero antequam ad montes prædictos peruenirent Tartari, plusquam per mensem per vastam solitudinem transierunt, & inde procedentes adhuc contra Orientem plusquam per mensem per magnum desertum perreuerunt. Itaque peruenerunt ad quandam terram in qua vias quidem tritas videbant, sed neminem inuenire poterant. Tandem querentes vnum hominem cum vxore sua reppererunt, quos in præsentia Chingiscam adduxerunt. Qui cum interrogaret illos ubi homines illius terræ essent? responderunt, quod in terra sub montibus habitarent. Tunc Chingiscam sancta retenta vxore, misit ad eum virum mandans illis, ut venirent ad ipsius mandatum. Qui pergens ad illos omnia narrauit, que Chingiscam eis mandauit. Illi vero respondentes dixerunt, quod die tali venirent ad ipsum, ut facerent eius mandatum, ac ipsi medio tempore per vias occultas sub terra se congregantes, ad pugnam contra illos uenerunt, & subito super eos irruentes plurimos occiderunt. Solis quoque sonitus in ortu suo sustinere non poterant immo tempore quo oriebatur oportebat eos vnam autem ad terram ponere, & superiorem fortiter obturare, ne sonum illum terribilem audirent, nec sic tamen cauere poterant, quando hæc de causa plurimi ex eis interirent. Videns ergo Chingiscam & sui quod nihil proficerent, sed potius homines suos perderent, fugerunt, ac terram illam exierunt. Illum tamen virum cum vxore sua secum deduxerunt qui etiam vsque ad mortem in terra eorum fuerunt. Interrogati vero cur in regione sua sub terra soleant habitare, dixerunt quod ibi quodam tempore anni cum oritur Sol tantus fit sonitus, ut homines nulla ratione valeant sustinere. Quin etiam tunc in organis & tympanis cæterisque musicis instrumentis percutere solent, ut sonitum illum non audiant.

De statutis Chingiscam & morte ipsius & filijs ac ducibus.

CAP. XIII.

Cum autem de terra illa reuertetetur Chingiscam, defecerunt eis victualia, famemque patiebantur maximam. Tunc interiora vnius bestie recentia casu inuenerunt, quæ accipientes depositis tantum stercoribus decoxerunt, quod coram Chingiscam deportata pariter comederunt. Ideoque statuit Chingiscam, ut nec sanguis, nec interiora nec aliquid de bestia, quæ manducari potest, projiciatur exceptis stercoribus. Inde ergo in terram propriam reuersus est, ibique leges & statuta

edidit, quæ Tartari inuolabiliter obseruant, de quibus scilicet iam alias superius dictum est. Post hæc ab ielu tonitruo occisus est. Habuit autem 4. filios, Occoday vocabatur primus; Chosuctan secundus, Chiaday tertius quarti nomen ignoramus. Ab his 4. descenderunt omnes Duces Mongalorum, Primus filiorum Occoday est Quinz, qui nunc est Imperator. Hulus fratres Cocthen & Chirenem. Ex filijs autem Chosuctan, sunt Baty, Ordu, Sibam, Bora, Baty. Post Imperatorem omnibus ditior est ac potentior, Ordu vero ducum omnium senior. Filij Chiaday sunt Hurin & Cadan. Filij autem alterius filij Chingiscam cuius ignoramus nomen, sunt Mengu & Bithar & alij plures. Huius Mengu mater Serockan est Domina magna inter Tartaros, excepta Imperatoris matre plus nominata, omnibusque potentior excepto Baty. Hæc autem sunt nomina ducum Ordu qui fuit in Polonia & Hungaria. Baty quoque & Hurin & Cadem, & Sibam & Duyger, qui omnes fuerunt in Hungaria. Sed & Chirpodam, qui adhuc est ultra mare, contra quosdam Soldanos Saracenorum, & alios habitatores terræ transmarinæ. Alij vero remanserunt in terra scilicet Mengu, Siunen, Hubilai, Sinocur, Caragay, Sibedey, Bora, Berca, Corensa. Alij quoque duces plures eorum sunt, quorum nomina nobis ignota sunt.

De potestate Imperatoris & ducum eius.

CAP. XIV.

Porro Imperator eorum scilicet Tartarorum super omnes habet mirabile dominium. Nullus enim audeat in aliqua morari parte, nisi ubi assignauerit ipse. Et ipse quidem assignat ducibus ubi maneant. Duces autem loca millenarij assignant, millenarij vero centenarij, & centenarij decanis. Quicquid autem eis præcipitur quocumque tempore, quocumque loco, siue ad bellum, siue ad mortem, vel vbicumque sine vlla obediunt contradictione. Nam & si petit alicuius filiam virginem vel sororem, mox ei sine contradictione exponunt eam, immo frequenter colligit virgines ex omnibus Tartarorum finibus, & si vult aliquas retinere sibi retinet, alias vero dat suis hominibus. Nuncios etiam quoscumque & vbicumque transmittit, oportet quod dent ei sine mora equos & expensas. Similiter vnde cum veniant ei tributa vel nuncij, oportet equos & currus & expensas tribui. At vero nuncij qui aliunde veniunt, in magna miseria, & victos ac vestitus penuria sunt. Maximeque quando veniunt ad Principes, & ibi debent moram contrahere, tunc adeo parum datur 10. hominibus quod vix inde possunt duo vivere. Insuper & si aliquæ illis iniuriæ fiunt, minime conqueri facile possunt. Multa quoque munera tam à Principibus quam à cæteris ab illis petuntur, quæ si non dederint, vilipenduntur, & quasi pro nihilo reputantur. Hinc & nos magnam partem rerum, quæ nobis pro expensis à fidelibus erant data, de necessitate oportuit in muneribus dare. Denique sic omnia sunt in manu Imperatoris, quod nemo audeat dicere, hoc meum est vel illius, sed omnia scilicet res & iumenta ac homines sunt ipsius. Super hoc etiam emanauit nuper statutum eiusdem. Idem quoque per omnia dominium habent duces, super sibi subditos homines.

De electione Imperatoris Occoday & legatione ducis Baty.

CAP. XV.

Mortuo ut supradictum est Chingiscam, conuenerunt Duces, & elegerunt Occoday filium eius Imperatorem. Qui habito consilio Principum eius diuisit exercitus. Misitque Baty qui in secundo gradu attingebat ei contra terram, Altissodan, & contra terram Bitminiorum qui saraceni erant, sed loquebantur

Coma-

Comanicum. Qui terram illorum ingressus cum eis pugnavit, eosque bello sibi subiecit. Quaedam autem civitas nomine Barchin diu resistit eis. Cives enim in circuitu civitatis foueas multas fecerant, propter quas non poterat à Tartaris capi donec illas repleuissent. Cives autem urbis Satguit hæc audientes exierunt obviam eis sponte in manus eorum se tradentes. Unde civitas eorum destructa non fuit, sed plures eorum occiderunt, & alios transtulerunt, acceptisque spolijs urbem alijs hominibus repleverunt, & contra civitatem Ornam perrexerunt. Hæc erat nimium populosa & diuitijs copiosa, erant enim ibi plures Christiani, videlicet Gazari ac Rutheni & Alani, & alij, necnon & Saraceni. Eratque Saracenorum civitatis dominium; est etiam posita super quædam magnum fluvium; & est quasi portus habens forum maximum. Cumque Tartari non possent eos aliter vincere, fluvium qui per urbem curtebat præsciderunt & illam cum rebus & hominibus submerferunt. Quo facto contra Rusciam perrexerunt, & magnam stragem in ea fecerunt, civitates & castra destruxerunt, & homines occiderunt, Chaontiam Rusciæ Metropolim diu obsederunt; tandem cepertunt, ac cives interfecerunt. Unde quando per illam terram ibamus, innumerabilia capita & ossa hominum mortuorum iacentia super campum inueniebamus. Fuert enim urbs valde magna & populosa, & nunc quasi ad nihilum est redacta. Vix enim domus ibi remanserunt ducentæ, quarum etiam habitatores tenentur in maxima seruitute.

Porro de Ruscia & de Comania, Tartari contra Hungaros & Polonos processerunt, ibique plures ex ipsis interfecti fuerunt. Et ut iam superius dictum est, si Hungari viriliter resistissent, Tartari ab eis confusi recessissent. Inde revertentes, in terra Morduanorum qui sunt Pagani venerunt, eosque bello vicerunt. Inde contra Byleros id est contra Bulgariam magnam proeçti sunt, & ipsam omnino destruxerunt. Hinc ad aquilonem adhuc contra Bascareos id est Hungarum magnam processerunt, & illos etiam devicerunt. Hinc amplius ad Aquilonem pergentes ad Parollitas venerunt, qui paruos habent stomachos & os paruum, non manducant, sed carnes decoquant, quibus decoctis se super ollam ponunt, & fumum recipiunt, de hoc solo reficiuntur vel si aliquid manducant, hoc valde modicum est. Hinc & ad Samogedos venerunt, qui tantum de venationibus viuunt, & tabernacula vestesque tantum habent de pellibus bestiarum. Inde ad quandam terram super Oceanum pervenerunt, ubi monstra quædam inueniunt, quæ per omnia formam humanam habebant, sed pedes bouinos & caput quidem humanum, sed faciem ut canis. Duo verba loquebantur ut homines, tertio latrabant ut canes. Hinc redierunt in Comaniam, & usque nunc morantur ibi ex eis quidam.

De legatione Cyropdam ducit.

C A P. XVI.

EO tempore misit Occodaichaam Cyropdam ducem cum exercitu ad meridiem contra Chergis, qui & illos bello superavit. Hi homines sunt pagani, qui pilos in barba non habent, quorum consuetudo talis est, ut cum alicuius pater moritur, præ dolore quasi unam corrigiam in signum lamenti, ab aure usque aurem de facie sua leuent. His autem devictis, Dux Cyropdam contra Armenos iuit ad meridiem cum suis. Qui cum transirent per deserta quædam monstra inueniunt, effigiem humanam habentia, quæ non nisi brachium euni manu in medio pectoris, & unum pedem habebant, & duo cum uno arcu sagittabant, adeoque fortiter curtebant, quod equi eos sequi non poterant. Curtebant autem super unum pedem illum saltando & cum essent fatigati taliter cundo ibant super manum & pedem, se tanquam in circulo reuoluendo. Cumque sic etiam fessis essent, iterum secundum priorem modum curtebant. Hos Isidorus Cyclopedes appellat, & ex eis Tartari nonnullos

occiderunt. Et sicut nobis à Ruthenis clericis, in curia dicebatur, qui morantur cum Imperatore prædicto plures ex eis nuncijs venerunt in legatione ad curiam Imperatoris superius annotati, ut possent habere pacem cum illis. Inde procedentes venerunt in Armeniam, quam bello devicerunt, & etiam Georgiæ partem. Alia vero pars venit ad mandatum eorum & singulis annis dederunt, & adhuc dant ei pro tributo 20. millia hyperperarum. Hinc ad terram Soldani Deurimi potentis & magni processerunt, cum quo etiam pugnantibus ipsam devicerunt. Denique processerunt ulterius de bellando ac vincendo usque ad terram Soldani Halapie, & nunc etiam terram obtinent. Alias quoque terras vitra illas proponentes impugnavit, nec post ea reversi sunt in terram suam usque hodie. Idemque exercitus contra terram Califebalsas perrexit, quæ etiam sibi subdidit, & ut 400. bisantios exceptis baldachinis, cæterisque muneribus ei quotidie pro tributo darent obtinuit. Sed & quolibet anno nuncios ad Califam, ut ad eos veniat, qui cum tributo munera magna transmittens, ut eum supportent, rogat. Ipse autem Imperator Tartarorum munera quidem accipit, & nihilominus ut veniat pro eo mittit.

Qualiter Tartari se habent in prælijs.

C A P. XVII.

Ordinavit autem Chingiscam tartaros per decanos ac centenarios & millenarios. Decem quoque millenarijs præposuit unum, cunctoque nihilominus exercitui duos aut tres duces, ita tamen ut ad unum habeant respectum. Cumque in bello contra aliquos congregiuntur, nisi communiter cedant, omnes qui fugiunt occiduntur. Et si unus aut duo vel plures ex 10. audaciter accedunt ad pugnam, alij vero ex illo denario non sequuntur, similiter occiduntur. Sed etiam unus ex 10. vel plures capiuntur, socij eorum si non eos liberant, ipsi etiam occiduntur. Porro arma debent habere talia duos arcus vel unum bonum ad minus, tresque pharetras sagittis plenas, & unam securim, & funes ad machinas trahendas. Diuites autem habent gladios in fine acutos, ex una parte tantum incidentes & aliquantulum curvos habent & equos armatos, crura etiam tecta, galeas & loricas. Verum loricas & equorum cooperturas quidam habent de corio super corpus artificiose duplicato vel etiam triplicato, Galea vero superius est de calybe vel de ferro, sed illam quod in circuitu protegit collam & gulam est de corio. Quidam autem de ferro habent omnia suprascripta in hunc modum formata. Laminas multas tenues ad unius digiti latitudinem, & palmæ longitudinem faciunt, & in qualibet octo foramina parvula faciētes interius tres corrigias strictas & fortes ponunt, sicque laminas unam alij quasi per gradus ascendendo supponunt. Itaque laminas ad corrigias tenuibus corrigiolis per foramina prædicta immixtis ligant, & in superiori parte corrigiolam unam ex utraque parte duplicatam cum alia corrigiola consunt, ut laminæ simul bene firmiterque cohereant. Hoc faciunt tam ad cooperturas equorum, quam ad armaturas hominum, adeoque faciunt illa lucere quod in eis potest homo faciem suam videre. Aliqui vero in collo ferri lanceæ, unum habent, cum quo de sella si possent homines detrahant. Sagittatum eorum ferramenta sunt acutissima, ex utraque parte quasi gladius biceps incidentia, semperque iuxta pharetram portant limas ad acuendum sagittas, habent vero scuta de viminibus aut de virgulis facta, sed non credimus quod ea soleant portare nisi ad castra, & ad custodiam Imperatoris ac principum, & hoc tantum de nocte. In bellis astutissimi sunt, quia per annos 42. cum cæteris gentibus dimicarunt. Cum autem ad flumina perveniunt, maiores habent rotundum ac leue corium, in cuius summitate per circuitum ansas crebras facientes funem imponunt ac stringunt, ita quod in circuitu quasi ventrem efficiunt, quem vestibus ac rebus cæteris replent, fortissimeque ad invicem comprimunt.

In medio autem ponunt sellas & alias res duriores; ibi quoque sedent homines; huiusmodi nauem ad equi caudam ligant, & hominem qui equum regat patiter natate faciunt, vel habent aliquando duos remos cum quibus remigant. Equo igitur in aquam impulsio omnes alij equi sequantur illum, & sic transeunt fluium, pauperior autem quilibet vnā bursam vel sacco de corio bene consutum habet, in quo res suas omnes imponit, & in summitate fortiter ligatum ad equi caudam suspendit, sicque modo predicto transit.

Qualiter resistendum sit eis.

C A P. XVIII.

N Vllam astitimo prouinciam esse, que per se possit eis resistere, quia de omni terra potestatis suæ solent homines ad bellum congregare. Et siquidem vicina prouincia non vult eis opem ferre quam impugnant delectantes illam cum hominibus quos ex illa capiunt contra aliam pugnant: & istos quidem in acie primos ponunt, & si male pugnant ipsos occidunt. Itaque si Christiani eis resistere volunt; oportet quod principes ac rectores terrarum in vnum conueniant, ac de communi consilio eis resistant. Habeantque pugnatores arcus fortes & balistas, quas multum timent, sagittasque sufficientes, dolabrum quoque de bono ferro vel securim cum manubrio longo. Ferramenta vero sagittarum more Tartarorum quando sunt calida temperare debent in aqua cum sale mixta, vt fortia sint ad penetrandum illorum arma. Gladios etiam & lanceas cum vncis habent qui volunt, ad detrahendum illos de sella de qua facillime cadunt. Habent & galeas & arma cætera ad protegendum corpus & equum, ab armis & sagittis eorum; & si qui non ita sunt armati, debent more illorum post alios ire & contra ipsos arcibus vel balistis trajicere, & sicut dictum est supra de Tartaris, debent acies suas ordinare, ac legem pugnantibus imponere. Quicumque conuersus fuerit ad prædam ante victoriã, maximã debet penam subire, talis enim apud illos occiditur absque miseratione; locus ad prælium si fieri possit eligendus est planus, vt vndique possint videre, nec omnes debent in vnum conuenire sed acies multas & diuisas, nec tamen nimis distantes abinuicem facere. Contra illos qui primo veniunt, debent vnã aciem mittere, & alia parata sit ad iuuandum istam oportuno tempore, habent & speculatores ex omni parte qui videant quando veniunt acies cætere. Nam ideo semper debent acie contra aciem vt ei occurrat mittere, quoniam illi semper nituntur aduersarios in medio concludere. Hoc autem acies caueant, ne si etiam illi fugere videantur, diu post illos currant, ne forte sicut facere solent, ipsos ad paratas insidias trahant, quia plus fraudulentia quam fortitudine pugnant. Et iterum ne fatigentur equi eorum, quia nostri non habent multitudinem equorum. Tartari vero quos equitant die vna non ascendunt tribus diebus vel quatuor postea. Præterea si cedant Tartari non ideo debent nostri recedere, vel abinuicem separari, quoniam hoc simulando faciunt, vt exercitus diuidatur, & sic ad terræ destructionem libere ingrediantur. Cæterum duces nostri die noctuque facere debent exercitum custodiri, nec iacere spoliati, sed semper ad pugnam parati: quia Tartari quasi demones semper vigilant excogitantes artem nocendi. Porro si aliqui Tartarorum in bello de suis equis projiciantur, statim capiendi sunt, quia quando sunt in terra fortiter sagittant, & equos hominesque vulnerant & occidunt.

De itinere fratris Iohannis usque ad primam custodiam Tartarorum.

C A P. XIX.

N Os igitur ex mandato sedis Apostolicæ, cum iremus ad orientis nationes elegimus prius ad Tar-

taros proficisci, quia timebamus ne per illos in proximo, ecclesiæ Dei periculum immineret. Itaque pergentes ad Regem Bohemorum peruenimus, qui cum nobis esset familiaris, consuluit vt per Poloniam & Rusciam iter ageremus; habebat enim consanguineos in Polonia quorum auxilio Rusciam intrare possemus. Datisque litteris & bono conductu fecit, & expensas nobis dari per curias & ciuitates eius quousque ad Ducem Silesiæ Bolezlaum nepotem eius veniremus, qui etiam erat nobis familiaris & notus. Hinc & ipse nobis similiter fecit, donec veniremus ad Conradum Ducem Lantiscie, ad quem tunc Dei gratia nobis fauente venerat Dominus Vasilico Dux Rusciæ, à quo etiam plenius de facto audiimus Tartarorum, quia nuncios illuc miserat, qui iam redierant ad ipsum. Audito autem quod oportet nos illis munera dare, quasdam pelles castorum & aliorum animalium fecimus emi; de hoc quod datum nobis fuerat in eleemosynam ad subsidium via. Quod agnoscens Dux Conradus & Ducissa Craconiæ & episcopus & quidam milites, plures etiam nobis dederunt huiusmodi pelles. Denique Dux Vasilico à Duce Craconiæ & episcopo atque Baronibus pro nobis attente rogatus secum nos in terram suam duxit, & vt aliquantulum quiesceremus aliquot diebus nos in expensis suis detinuit. Et cum rogatus à nobis fecisset episcopos suos venire, legimus eis literas Domini Papæ monentis eos ad sanctæ matris ecclesiæ vnitatem redire. Ad idem quoque nos ipsi monuimus eos & induximus quantum potuimus, tam ducem quam episcopos & alios. Sed quia dux Daniel frater Vasiliconis predicti præfens non erat, quoniam ad Bary prouectus erat non potuerunt eo tempore finaliter respondere. Post hæc Dux Vasilico transmisit nos vsque in Chiouiam metropolim Rusciæ cum seruiente vno. Ibamus tamen in periculo capitis semper propter Lutuanos, qui sæpe faciebant insultum super terram Rusciæ, & in illis maxime locis per que debebamus transire. At per prædictum seruientem eramus securi à Ruthenis, quorum etiam maxima pars occisa vel captiuata erat à Tartaris. Porro in Damilone vsque ad mortem tunc infirmati fuimus, nihilominus tamen in vehiculo per niuem & frigus magnum trahi nos fecimus. Cum ergo Chiouiam peruenimus habuimus de via nostra consilium cum millenario ac cæteris ibidem nobilibus. Qui responderunt nobis quod si duceremus equos illos, quos tunc habebamus ad Tartaros, cum essent magnæ niues, morerentur omnes quia nescirent herbam fodere sub niue, sicut equi faciunt Tartarorum, nec inueniri posset aliquid pro eis ad manducandum, cum Tartari nec stramina nec fenum habeant nec pabulum. Itaque decreuimus eos illic dimittere cum duobus pueris deputatis eorum custodiæ. Ideoque nos oportuit millenario dare munera vt ipsum haberemus propiciam ad dandum nobis equos subductitios & conductum. Secundo igitur die post festum Purificationis cepto itinere, venimus ad villam Canonæ, quæ sub Tartaris erat immediate. Cuius præfectus nobis dedit equos & conductum vsque ad aliam in qua reperimus perfectum Micheam omni malitia plenum. Qui tamen acceptis à nobis muneribus secundum velle suum, duxit nos vsque ad primam custodiam Tartarorum.

Qualiter primo cum socijs suis receptus est à Tartaris.

C A P. XX.

C Vm ergo in prima sexta feria post diem cinerum Sole ad occasum tendente hospitaremur, Tartari super nos armati horribiliter irruerunt, querentes cuiusmodi homines essemus. Cumque respondissemus quod Domini Papæ nuncijs essemus, quibusdam cibarijs à nobis acceptis, continuo discesserunt. Porro mane factò cū surgentes aliquantulum processissemus maiores illorum qui erant in custodia nobis occurrerunt, interrogantes cur ad eos veniremus & quod negocium haberemus?

Quibus

Quibus respondimus: Domini Papæ nunciij sumus, qui Christianorum pater est ac Dominus. Hic nos idcirco tã ad Regem quam ad Principes omnesque Tartaros mittit, quia placet ei quod omnes Christiani Tartarorũ sunt amici, & pacem habeant cum ipsis. Desiderat insuper ut apud Deum in celo sint magni, & idcirco monet eos tam per nos quã per literas suas ut efficiantur Christiani, fidemque recipiant Domini nostri Iesu Christi, quia non possunt aliter saluari. Mandat præterea quod miratur de tanta occisione hominum, & maxime Christianorum ac potissime Hungarorum, Moravorum, Polonorum, qui sunt ei subiecti facta per Tartaros, cum in nullo læsissent, aut lædere attentassent eos. Et quia Dominus Deus grauitèr super hoc est offensus, monet eos ut à talibus de cætero caueant, & de commissis penitentiam agant. Super his etiam rogat, ut ei rescribant quid facere velint de cætero, & quæ sit eorum intentio. Quibus auditis & intellectis dixerunt Tartari se velle equos nobis subductitios vsque ad Corenzam & ducatum præbere. Statimque munera petierunt, & à nobis acceperunt. Equis igitur acceptis de quibus descendebant ipsi cum eorum ducatu ad Corenzam atripimus iter eundi. Ipsi tamen velociter equitantes nunciũ vnum præmiserunt ad præfatum ducem cum his verbis quæ dixeramus eisdem. Est autem Dux iste Dominus omnium qui positi sunt in custodia contra omnes occidentis populos ne forte subito & improvisè irruant aliqui super illos. Et iste dicitur habere sexingenta millia armatorum hominum sub se,

Qualiter recepti sunt apud Corenzam.

C A P. XXI.

Cum ergo peruenissemus ad eius curiam, fecit nobis longe à se poni stationem. Et misit ad nos Procuratores suos, ut quærent à nobis cum quo ei vellemus inclinare, id est, quæ ei munera inclinando vellemus offerre. Quibus respondimus quod Dominus Papa non mittebat aliqua munera, quia non erat certus quod ad illos peruenire possemus, & insuper veneramus per loca valde periculosa. Verumtamen in quantum de his quæ habemus ex gratia Dei & Domini Papæ ad victum nostrum sicut poterimus honorabimus ipsum. Accepitque muneribus duxerunt nos ad Ordam siue tentorium ipsius & instructi fuimus, ut ante ostium stationis, ter cum sinistro genu inclinarem, & cauerem attente, ne pedem super limen ostij ponerem. Et postquam intrauimus, oportuit nos coram duce omnibusque maioribus, qui ad hoc erant vocati, dicere flexis genibus ea, quæ dixeramus superius. Literas etiam Domini Papæ obtulimus, sed interpres quem de chiovia dato pretio dixeramus, non erat sufficiens ad interpretandum, nec aliquis alius habebatur idoneus. Hinc equi nobis dati sunt, & tres Tartari, qui nos ducerent festinanter ad ducem Baty. Ipse est apud eos potentior excepto Imperatore, cui tenentur præ cunctis principibus obedire. Itaque iter atripimus secunda feria post primam Dominicam Quadragesimæ, & equitando quantum equi trotcare poterant, quoniam habebamus equos recentes fere ter aut quatuor omni die properabamus de mane vsque ad noctem, immo etiam de nocte sæpissime, nec tamen ante quartam feriam maioris hebdomadæ potuimus ad ipsum peruenire. Ibamus autem per terram Comanorũ, quæ tota est plana, & flumina quatuor habet magna. Primum appellatur Neper iuxta quod ex parte Rusciæ ambulabat Corenza & Monsij, qui maior est illo ex altera parte campestris. Secundum appellatur Don, super quod ambulat quidam Princeps habens in coniugio sororem Baty, quæ vocatur Tirbon. Tertium dicitur Volga, quod est magnum valde super quod incedit Baty. Quartum nominatur Iac super quod duo millenarij vadunt; vnus ex parte fluminis vna & alter ex altera. Hi omnes in hyeme ad mare descendunt & in æstate super ripam eorundem fluminum

ad montes ascendunt, hoc est mare magnum, de quo brachium sancti Georgij exit, quod in Constantinopolim vadit. Hæc autem flumina sunt piscibus valde plena & maxime volga. Intranque mare Greciæ, quod dicitur magnum mare. Super Neper autem multis diebus iuimus per glaciem, super littora quoque maris Greciæ satis periculose per glaciem iuimus, in pluribus locis multis diebus; congelatur enim circa littora bene ad tres leucas inferius. Prius autem quam ad Baty perueniremus, duo ex nostris Tartaris præcesserunt ad indicandum ei omnia verba quæ apud Corenzam dixeramus.

Qualiter recepti sunt apud Baty magnum principum.

C A P. XXII.

Porro cum in finibus terræ Comanorum ad Baty peruenissemus, bene positi fuimus per vnã leucam à stationibus eius. Cumque duci debuimus ad curiam ipsius dictum fuit nobis, quod inter duos ignes transire deberemus. Nos autem hoc nulla ratione facere volebamus. At illi dixerunt nobis: Itè secure, quia pro nulla causa hoc volumus facere, nisi tantum ut si vos aliquod malum cogitatis Domino nostro, vel portatis venenũ ignis auferat omne malũ. Quibus respondimus, quod propter hoc ne de tali re suspectos redderemus nos transiremus. Cum igitur ad Ordam peruenissemus, interrogati à procuratore ipsius Eldegay, cum quo inclinare vellemus; idem quod prius apud Corenzam respondimus. Datisque muneribus & acceptis, auditis etiam itineris causis introduxerunt nos in stationem Principis. Prius facta inclinatione & audita, de limine non caleando sicut prius, admonitione. Ingressi autem flexis genibus verba nostra proposuimus, deinde litteras attulimus, & ut nobis darentur interpretes, ad transferendum eas rogauimus. Qui etiam in die parasceue dati fuerunt nobis, & eas in littera Ruthenica, Saracenicã, & in Tartarica diligenter cum ipsis trãstulimus. Hæc interpretatio Baty præsentata fuit, quam & legit & attente notauit. Tandem ad nostram stationem reducti fuimus, sed nulla cibaria nobis dederunt, nisi semel aliquantulum milij in vna scutella, scilicet in prima nocte quando venimus. Iste Baty magnifice se gerit, habens ostiarios & omnes officiales ad modum Imperatoris, & sedet in loco eminenti velut in throno cum vna de vxoribus suis. Alij vero tam fratres sui, & filij quam alij maiores inferius sedent in medio super bancum, & homines ceteri post eos in terra deorsum, sed viri à dextris & feminae à sinistris. Tentoria quoque de panno lineo habet pulchra & magna satis, quæ fuerunt Hungariæ Regis. Nec aliquis ad eius tentorium audeat accedere præter familiam nisi vocatus, quantumcunque sit potens & magnus nisi forte sciatur quod sit voluntas ipsius. Nos etiam dicta causa sedimus à sinistris, sic etenim & omnes nunciij faciunt in eundo, sed in redeundo ab Imperatore, semper ponebamur à dextris. In medio ponitur mensa eius prope ostium stationis, super quam apponitur potus in aureis & argenteis vasis. Nec vnquam bibit Baty, vel aliquis Tartarorum Princeps maxime quando in publico sunt, nisi cæteretur ei vel cytharizetur, & cum equitat semper portatur solinũ vel ceteriolũ super caput eius in hasta, sicque faciunt cuncti maiores Principes Tartarorum & etiam vxores eorum. Idem vero Baty satis est hominibus suis benignus, valde tamen ab eis timetur, in pugna est crudelissimus. Sagax est multum & astutissimus in bello quia iam pugnauit tempore longo.

Qualiter recedentes à Byti per terram Comanorum & Changiarum transierunt.

C A P. XXIII.

In die porro Sabbati sancti, ad stationem fuimus vocati. Et exiit ad nos procurator Baty prædictus, dicens

ex parte

ex parte ipsius, quod ad Imperatorem Cuyuc in terram ipsorum iremus retentis quibusdam ex nostris sub hac spe, quod vellent eos remittere ad Dominum Papam, quibus & litteras dedimus de omnibus factis nostris quas deferrent eidem. Sed cū redissent vsque ad Montij ducem supradictum, ibi retenti fuerunt vsque ad reditum nostrum. Nos autem in die Paschæ officio dicto, & facta comestione qualicumque cum duobus Tartaris, qui nobis apud Coreuzam fuerant assignati, cum multis lachrymis recessimus nescientes vtrum ad mortem vel vitam pergeremus. Eramus tamen ita infirmi corpore, quod vix poteramus equitare. In tota siquidē illa quadragesima fuerat cibus noiter milium cum aqua & sale tantum, & in alijs similiter diebus ieiuniorum nec habebamus aliquid ad bibendum, præter niuem in caldario liquefactam. Ibamus autem per Comaniam equitando fortissime, quoniam habebamus equos recentes quinquies aut pluries in die, nisi quando per deserta ibamus, & tunc equos meliores atque fortiores qui possent continuum sustinere laborem accipiebamus. Et hoc ab ineunte quadragesima vsque ad octo dies post Pascha. Hæc terra scilicet Comania ab Aquilone immediate post Rusciam habet Morduinos Byleros, idest magnam Bulgariam, Bastarcos, idest magnam Hungariam; post Bastarcos Parositas, Samædos, Post Samædos, illos qui dicuntur habere faciem caminam in Oceani littoribus in desertis. A meridie habet Alanos, Circassos, Gazaros Græciam & Constantinopolim, ac terram Hiberorum, Cathos, Bruthacios, qui dicuntur esse Iudæi caput radentes per totum; terram quoque Cythorum atque Georgianorum, & Armenorum, & Turcorum. Ab occidente autem Hungariam atque Rusciam. Et est Comania terra maxima & longa. Cuius populos scilicet Comanos Tartari occiderunt; quidam tamen à facie eorum fugerunt, & quidam in eorum seruitutem redacti sunt, plurimi autem ex eis qui fugerunt, ad ipsos redierunt. Post hæc intrauimus terram Changitarum quæ magnam habet in pluribus locis penuriam aquarum, in qua etiam homines pauci morantur propter aquæ defectum. Vnde homines Ierozlai Ducis Ruscie cum ad ipsum in terram Tartarorum perrexerunt, plures eorum in illo deserto præ siti mortui sunt. In hac etiam terra & in Comania multa inuenimus capita & ossa mortuorum hominum super terram iacentia tanquam sterquilinum. Per hanc itaque terram iuimus ab octo diebus post Pascha fere vsque ad Ascensionem dominicam. Huiusque habitatores Pagani erant, & tam ipsi quam Comani non laborabant, sed tantum de animalibus viuebant, nec domos ædificabant sed in tabernaculis habitabant, istos etiam Tartari deleuerunt, & habitant in terris eorum, illique qui remanserunt redacti sunt in seruitutem ipsorum.

Qualiter ad primam Imperatoris futuri curiam deuenerunt.

C A P. XXIV.

Porro de terra Rangitarum intrauimus terram Biserminorum, qui loquuntur lingua Comanica, sed legem tenent Saracenorum. In hac etiam terra inuenimus vrbes innumeras cū castris dirutas, villasque multas desertas. Huius Dominus dicebatur Altisoldanus, qui cum tota sua progenie à Tartaris est destructus. Habet autem hæc terra montes maximos, & à meridie quidem habet Hierusalem, & Baldac, totamque Saracenorum terram; atque in finibus illis propinquis morantur duo fratres carnales Tartarorum Duces scilicet Butin & Cadan, filij Chiaaday, qui fuit filius Chingiscæ. Ab Aquilone vero terram habet nigrorum Chithaorum & Oceanum. In illa vero moratur Sibian frater Baty. Per hanc iuimus à festo Ascensionis Dominicæ fere vsque ad octo dies ante festum sancti Ioannis Baptistæ. Deinde ingressi sumus terram nigrorum Chythaorum, in qua Imperator ædificauit domum, vbi etiam vocati fuimus ad bibendum. Et ille qui erat ibidem ex parte

Imperatoris fecit maiores civitatis, & etiam duos filios eius plaudere coram nobis. Hinc exeuntes quoddam mare paruum inuenimus, in cuius littore quidam existit mons paruus. In quo scilicet monte quoddam foramen esse dicitur, vnde in hyeme tam maximæ temperates ventorum exeunt, quod homines inde vix & cum magno periculo transire possunt. In æstate vero semper quidem ibi ventorum sonitus auditur, sed de foramine tenuiter egreditur. Per huius maris littora plurimis diebus perreximus, quod quidem licet non multum sit magnum, plures insulas habet, & illud in sinistris dimissimus. In terra vero illa habitat Orda, quem omnium Tartarorum Ducum antiquiorem diximus, & est Orda sicut curia patris ipsius, quam inhabitat, & regit vna de vxoribus eius. Cōsuetudo enim est apud Tartaros, quod Principum & maiorum curiæ non delentur, sed semper ordinantur aliquæ mulieres quæ illas regant, eisque donatorum partes sicut Dominis eorū dari solebat, dantur. Sic tandem ad primam Imperatoris curiam venimus, in qua erat vna de vxoribus ipsius.

Qualiter ad ipsum Cuyuc Imperatorem futurum

C A P. XXV.

AT vero quia nondum Imperatorem videramus, noluerunt vocare nos, nec intromittere ad Ordā ipsius. Sed nobis in tentorio nostro secundum morem Tartarorum valde bene seruire fecerunt, & vt quiesceremus nos ibidem per vnam diem tenuerunt. Inde procedentes in vigilia sanctorum Petri & Pauli terram Naimanorum intrauimus, qui sunt Pagani. In ipsa vero die Apostolorū ibidem cecidit magna nix, & habuimus maximum frigus. Hæc siquidē terra montuosa & frigida est supra modum, ibique de planicie reperitur modicum. Iste quoque duæ nationes prædictæ non laborabant, sed sicut & Tartari in tentorijs habitabant, quas & ipsi deleuerant. Per hanc etiam multis diebus perreximus, deinde terram Mongalorum intrauimus, quos Tartaros appellamus. Per has itaque terras vt credimus, tribus septimanis equitando fortiter iuimus, & in die beatæ Mariæ Magdalene, ad Cuyuc Imperatorem electum peruenimus. Ideo autem per omnem viam istam valde festinauimus, quia præceptum erat Tartaris nostris, vt cito nos ducerent ad curiam solemnem, iam ex annis pluribus indictam propter ipsius Imperatoris electionē. Idcirco de mane surgentes ibamus vsque ad noctē sine comestione, & sæpius tam tarde veniebamus, quod non comedebamus in sero, sed quod manducare debebamus in vespere, dabatur nobis in mane. Mutatisque frequentius equis nullatenus placebatur eis, sed equitabamus velociter ac sine intermissione quantumcunque poterant equi trotare.

Autor. Hæc de situ terræ ac de moribus gestisque Tartarorum, & de itinere fratris Ioannis supradicti vsque ad curiam Imperatoris eorum excerptissimus ex eiusdem fratris Ioannis libello, ea quæ in libro fratris Simonis decrant huic operi adiungendo. De cætero autem ex vtroque libello inter scalariter quasdam narrationes prosequendo volumus ordinate procedere, prout tempori competunt & ordini historiæ.

De exaltatione Raconadij in Soldanum Turquie.

C A P. XXVI.

Fater Simon. Anno superius in missione fratrum ad Tartaros annotato scilicet ab incarnatione Domini M. cc. 45. mense Octobri, mortuus est in Satellia Gaiasadinus Turquie soldanus, eique successit filius eius adhuc puer nomine Raconadius, hunc genuerat ipse de filia cuiusdam sacerdotis Græci, alterum vero nomine Azadinum de filia, vt dicitur cuiusdam Burgensis Iconij seu Prætorij, tertium vero Aladinū de filia Regine

Georgie

Georgiæ genuerat, quæ in uxorem habebat. Raconadius erat 11. annorum, Az adinus 7. Et iste quidem nativus Reginæ filius, quo ad ipsos paternæ hereditatis hæres erat legitimus, si quidem & pater eius tertia die post natiuitatem ipsius, omnes Admiraldos suos eidem puero tanquam legitimo filio & hæredi suo iuramentum homagij secundum ritum suum præstare iussit aliamque monetam à sua, eiusdemque filij nomine tunc fieri iussit, quæ adhuc etiam in Turquia currit. Sed tunc erat quidam Losyr nomine Baiulus totius Turquiæ Persa natione, qui olim ad Soldanum veniens fuerat notarius Curie. Fratrem quoque pauperem habebat, qui ligna vendebat. Deinde paulatim in tantum ascendit, quod Turquiæ Cancellarius fuit. Hic itaque vnus erat de terref antiquioribus, & in multis sagax inuētus & expertus. Qui etiam ad Tartaros pro terra saluanda perrexit, eique Soldanus in morte gladium suum commiserat, ita quod ex parte illius tota terra in manu habebat, anhelant autem omnibus modis in uxorem accipere vnã de Domini sui mortui vxoribus, quod magnum apud Turcos erat opprobrium Domino & suis omnibus. Et hoc quidem propositum suum Salefadino, qui tunc in Turquia post ipsum erat potentior, tanquam amico suo & familiari reuelauit, quod omnibus modis Salefadino displicuit, & ei quantum potuit dissuasit. Ille tamen præualens, tandem Soldani uxorem Raconadij matrem accepit, ipsamque Raconadium tanquam natum maiorem in Soldanum exaltauit, quorum vtrumque Salefadino, cæterisque pluribus Admiraldis valde displicuit, tum quia ipse Losyr Soldanum illum constituendo cum omnibus Admiraldis in hoc sibi assentientibus periculis incurreret, tum quia ipse homo plebeius & alienigena, uxorem Domini sui accipiendo, magnum ei suisque omnibus Admiraldis dedecus faciebat.

De Losyr tyranni debacchatione.

C A P. XXVII.

EX his ergo Salefadinus & plures Admiraldi Turquiæ contra Losyr plurimum indignati sunt, ita quod in mortem eius sexingenti cum ipso coniurauerunt. At quidam eorum, qui simul iurauerant ad ipsum Losyr accesserunt, eique mortem suam iurata manifestauerunt, & super iuratione facta veniam ab ipso postulantes eique de cætero se pœnitens ad hæres suos firmiter promittentes. Quosdam etiam illorum sexingentorum quos ipsi plus odiebant nominauerunt, ipsique Losyr occidere iusserunt eos. Vnus autem ex illis astutior consuluit Losyr ut aliqua die inclusum se in camera sua infirmum fingeret, & causa suæ visitationis eos accerseret, ibique inuidijs positus locus aptaretur, in quo occidendi omnes includerentur. Quod vbi factum est, vna die 15. vel secundum alios 24. Admiraldi maiores in Turquia latenter occisi sunt. Dicunt & latini siue Christiani, quod idem Losyr admiraldos vsque ad 60. occidit, quosdam etiam alios persequendo fugauit, & quosdam in carcere reclusit Marchisium de Lambro incarcerauit, & Admiralem ad Tartaros ut exilem profugauit, illum quoque qui dederat ei consilium de admiraldis occidendis cum vxore ac filijs omnibus interfecit. Magis autem ac magis contra Salefadinum utpote tunc in Turquia potentior, & cui magis quam alijs facta ipsius displicebant, indignabatur, qui scilicet Salefadinus apud Arsengam, tanquam cui terra illa erat commissa morabatur, cum ergo die quadam Salefadinus. cc. secum bellatores haberet, eique 10. millium hominum exercitus Losyr superueniret, illi qui erant ex parte Losyr mandauerunt Salefadino ne fugeret, sed aduentum ipsorum constanter expectaret; quia in hora qua inciperent congregari cum ipso essent, qui modo videbatur esse contrarij. Qui verbis eorū nimis credulus, bellum aggressus est, statimque à multitudine tanta contritus est. Ipse tamen cum paucis receptus est in quodam castro fortissimo, Gamach vocabulo. Tandem vero circumdatus & obsessus ab exercitu Losyr à castri habitatoribus exire quasi coactus est,

dicentibus se nolle tueri hominē in castro Soldani, qui contra Soldanū esset. Interim quoque nuncios mittebat Losyr ad ipsum, ut de castro securus exiens ad se veniret, eligens sibi quod melius vellent, videlicet aut exire de terra libere, & quocūque vellent proficisci, aut de cætero cum benevolentia ipsius Losyr in terra Turquiæ ut prius cōmorari. Cūque nuncij verba portantes, annūte Salefadino, ab ipso Losyr iuramenta recepissent, omnia que mandauerat se firmiter seruaturum, ille fidei eorum se cōmittens ibat ad ipsum; Losyr autem præmisit nuncios in occursum eius, dicens nuncijs eū adducentibus: Nolite ulterius ipsum ad me adducere, sed visis præsentibus nuncijs eū interficite. Quod & factum est. Hic autem Salefadinus Gallicum atque Teutonicum sciebat, multumque francos siue Christianos diligebat. Et si aliquam diu longius vixisset, fortassis, ut creditur, cito Christianus factus fuisset.

De fœderis inter Turcos & Tartaros confirmatione.

C A P. XXVIII.

Eodem autem anno quo mortuus est Soldanus Turquiæ Gaiafadinus, eique successit filius eius primogenitus Raconadius, scilicet ab incarnatione domini M. ccc. lvi. Tartari cum Turcis fœdus inierunt, & tunc 14. camelos hyperperis oneratos ac 300. summarios sericis & scarleta, aliisque pannis pretiosis onustos cum pluribus æquitaturis eorum Regi transmiserunt. Frater autem Soldani medius natu, videlicet Azadinus, ad eundem Regem causa cōfederationis est missus. Denique Turci sub hac forma se tributarios subdiderunt Tartaris. Quolibet anno reddunt eis M. cc. millia hyperpera, & quingētos pānos sericos & camelos totidē, & arietes 5. millia. Hæc autem omnia tenentur ducere & conducere salua & integra cum expensis suis vsque ad Mongam. Tandem quoque valēt exenia & dona, quæ ultra tributum mittuntur quantum ipsum tributum, & amplius etiam ut dicitur. Præterea tenentur Turci per totam Turquiam prouidere uuncijs Tartarorum omnino, in equitaturis, & in muneribus, in victualibus eundo, morando, ac redeundo. Itaque notarius Soldani computauit expensas nuntiorum Tartarorum, quas apud Iconium in duobus annis fecerant, & inuentum est quod excepto pane & vino sexingenta millia hyperpera expenderant. Prædicta vero tributaria cōfederatione facta fuit apud Saluastiam Marchisio de Lambro nomine Constantini præsentis, qui tunc temporis Marscallus erat Turquiæ, & etiam baiulus fuerat eiusdem terre. Et quandoquidem hoc tributum primo commissum fuit Tartaris, intefuit ibidem eiusdem Constantini miles vocabulo Prouincialis, qui multa de illis enarrauit fratribus prædicatoribus, à Domino Papa cum litteris suis ad Tartaros transmissis.

Qualiter Rex minoris Armeniæ Tartari se subdidit.

C A P. XXIX.

Circa idem tempus Constans pater & Baiulus Regis Armeniæ, qui vocatur Aitons filium suū eiusdem Regni Constabulum ad Tartaros misit, eorumque tributo se ac regnum suum subiectens, pacem cum eis composuit. Quæ videlicet minor Armenia nomine alio ab antiquo vocatur Cilicia, & inter Turquiam & Syriam est sita. Ibi est Tarsis ciuitas Archiepiscopalis, de qua Paulus Apostolus fuisse se dicit. Ibi quoque est Catholicon, idest vniuersalis episcopus, sicut & Georgia, de qua dictum est superius. Huius Armeniæ regnum acquisierant paucis antea temporibus, duo fratres de maiori Armenia, Leo scilicet ac Robinus. Et Robinus quidem maior natu prior in ea regnauit vel potius præfuit, moriturus vero regnum & filiam suam, eiusdem videlicet regni hæredem, fratri suo Leoni cōmisit, eiusque fidei credidit. At ipse Leo regnum in semetipsum retorsit, quinpotius de Baronia regnum sibi facere voluit,

nam

nam antea, ut dicitur, Rex ibi non erat, sed Baro, qui Soldano Turquie sub tributo seruebat. Itaque ad petitionem ipsius Leonis auus Domini de Troulot petrexit ad curiam Romanam, & ad Imperatorem Othonem, petens ab ambobus, ut ipsum in legum hominem reciperent. Ecclesia vero sub conditione, salvo scilicet hæredis iure, recepit ipsum in hominem & Otho similiter. Porro Archiepiscopus quidam Teutonicus videlicet Moguntinus attulit eidem Leoni coronam, sub tali conditione, ut omnes pueros infra 12. annos existentes ipse Leo poni faceret ad literas latinas. Tunc ergo Rex Leo dedit ecclesie in dorem casale Estelicæ, castrum Paperon, & alia multa casalia, pluraque alia. Hæc autem omnia iurauerunt Barones se firmiter seruaturus. Factum est autem, hoc anno domini M. ccxliij. Porro idem Leo ter infirmus ter fecit omnes Barones suos Robino nepoti suo intrare, tanquam vero & legitimo Domino suo & iusto hæredi regni Armeniæ. Filiam tamen suam cui regnum relinquere disposuerat, fratri Antiocheni Principis in coniugium dedit, & postea ipsum dolose interfecit. Ipso autem Leone mortuo, quidam Baro eiusdem Armeniæ Constans nomine, filiam eius violenter rapuit, & postmodum eandem inuitam filio suo Hartoni matrimonio copulauit, eique cum illa regnum tradidit. Porro filiam Roibni, quæ regnum hereditario iure possidere debuit, Philippus miles de monte forti uxorem accepit. Vnde & merito ad illud aspirat, ipsumque ut iustum est, acquisitum se sperat. Idem etiam Constans diuersis dolis & machinamentis 62. Barones Armeniæ maiores interfecit. Soldani quoque Turquie matrem atque sorores, quas idem Soldanus ipsi tanquam suo homini legio ac fideli, utpote Christiano causa refugij miserat à facie Tartarorum, ipse reuera infidelis & iniquus misit eisdem Tartaris in fauorem ipsorum. Et ille quidem in ipso itinere dicitur obiisse. Itaque Soldanus ipse terram eius intrauit & urbem Tarsum obsedit. Sed ibidem infirmatus mortuus est, & in vrbe regali Satellia sepultus est.

Qualiter Cuiuch fratres minores suscepit.

C A P. XXX.

Fratres Ioannes. Cum autem peruenimus ad Cuiuch fecit nobis dari tentorium & expensas quales Tartaris dare solent nobis, tamen melius quam alijs nuncijs faciebant. Ad ipsum autem vocati non fuimus, eo quod nondum electus erat, nec adhuc de imperio se intromittebat. Interpretatio tamen litterarum Domini Papæ ac verba etiam à nobis dicta à prædicto Bary erant emendata, Cum ergo stetitsemus ibi per quinque vel 6. dies, ad matrem suam nos transmittit, ubi adunabatur curia solemniter. Et cum venissemus illuc, tam extensum erat tentorium magnū de alba purpura præparatum, eratque tam grande nostro iudicio, quod plusquam duo millia hominum poterant esse sub illo. Et in circumitu factum erat ligneum tabulatum varijs imaginibus depictum. Illuc ergo perreximus cum Tartaris nobis ad custodiam assignatis, ibique conuenerant omnes Duces, & vnusquisque cum hominibus suis equitabat in circuitu per planitiem & colles. In prima die vestiti sunt omnes purpuris albis, in secūda vero rubeis, & tunc venit Cuiuch ad tentorium illud. Porro tertia die fuerunt omnes in blaueis purpuris & quarta in optimis baldacinis. In illo autem tabulato iuxta tentorium erant dux maiores portæ, per quarum vnā solus Imperator debebat intrare, & ad illam nulla erat custodia, quamuis esset aperta, quia per illam nullus audebat ingredi vel exire. Per aliam omnes qui admittebantur intrabant, & ad illam custodes cum gladijs & arcibus & sagittis erant. Itaque si quis tentorio propinquabat ultra terminos qui positi erant, si capiebatur, verberabatur: si fugiebat, sagitta siue fœco sagittabatur. Multique ibi erant qui in frenis pectoralibus, sellis & huiusmodi, iudicio nostro auri circiter 10. marcas habebant. Sic duces infra tentorium col-

loquebantur, & de Imperatoris electione tractabant, ut à nobis creditur. Alius autem vniversus populus longe extra tabulatum collocabatur & ita sese vsque ad meridiem morabantur. Tunc incipiebat lac iumentinum bibere, & vsque ad vespas tantum bibebant, quod erat visu mirabile. Nos autem vocauerunt interius, & dederunt nobis cereuisiam, quia iumentinum lac non bibebamus. Et quidem nobis pro magno fecerunt honorem, sed tantum nos compellebant ad bibendum, quod nullatenus poteramus propter consuetudinem sustinere. Vnde ostendimus eis hoc esse graue nobis, ideoque nos cessauerunt compellere. Foris autem erat Dux Gerozlaus de Sufdal Rusciæ, pluresque duces Chitaorum & Solanguorum. Duo quoque filij Regis Georgiæ, nunciij etiam Calisi de Balsac, qui erat Soldanus, & plusquam 10. alij Soldani Saracenorum, ut credimus. Et sicut nobis à procuratoribus dicebatur, erant ibi nunciiorum plusquam 4. millia inter illos, qui tributa portabant, & illos qui deferiebant munera & illos pro quibus ipsi miserant, illosque qui terrarum erant præfecti. Hi homines simul extra tabulatum ponebantur, eisque simul bibere præbebatur. Nobis autem & Duci Gerozlaio ferè semper ab eis dabatur superior locus, quando cum eis eramus exterius.

Qualiter in imperium sublimatus fuit.

C A P. XXXI.

ET quidem si bene meminimus ibidem per septimanas circiter 4. fuimus credimusque quod ibi fuit electio celebrata, non tamen ibidem fuit publicata. Propter hoc autem id maxime credebatur, quia semper quando Cuiuch de tentorio exibat eidem cantabatur, & cum virgis speciosis in summitate lanam coccineam habentibus inclinabatur quod alteri ducum nulli fiebat, quousque exterius morabatur. Hæc autem statio siue curia nominatur ab eis siraorda. Hinc exeuntes vnanimiter omnes equitauimus per tres aut quatuor leucas ad alium locum, ubi erat in quadam pulchra planicie iuxta riuum, inter montes aut tentorium, quod apud ipsos appellatur Orda aurea præparatum. Ibi enim Cuiuch debebat poni in sede in die Assumptionis Dominiæ nostræ. Sed propter grandinem nimiam, quæ tunc, ut supra dictum est, cecidit, res dilata fuit. Eratque tentorium in columnis positum, quæ laminis aureis erant erectæ, & clauis aureis cum alijs lignis fixæ. Porro de Baldachino erat tectum superius, sed alijs erant panni exterius. Fuimus autem ibi vsque ad festum beati Bartholomæi, in quo maxima multitudo conuenit, & contra meridiem versis vultibus stetit. Et quidam ad iactum lapidis longe à cæteris erant semperque orationes faciendo ac genua flectendo contra meridiem longius & longius procedebant. Nos autem vtrum incantationes facerent, aut Genua Deo vel alteri flecterent nescientes, nolēbamus facere genuflectiones. Cumque diu ita fecissent, ad tentorium reuersi sunt, & Cuiuch in sede imperiali posuerunt, ducesque coram eo genua flexerunt. Post hæc idem fecit vniversus populus, exceptis nobis, qui eis subditi non eramus.

De solemnitate qua fuit inthronizatus.

C A P. XXXII.

Fratres Simon. Igitur anno domini M. ccxlvj. Cuiuch, qui & Gogchaam, id est, Imperator vel Rex, sublimatus est in Tartarorum regno. Omnes siquidem illorum Barones congregati quandam sedem auream in loci supradicti medio posuerunt, supra quam ipsam Gog sedere fecerunt; coram eo gladium posuerunt dicentes: Volumus, & rogamus, atque præcipimus, ut dominemur omnibus nobis. At ille dixit eis, si me vultis super vos regnare, nunquid parati estis vnusquisque quod vobis præcepero facere, quemcumque vocaero venire,

quocumque

Imperatoris
Tartarorum
creandi me-
dus.

quocumque voluero mittere pergere, quemcumque occidi præcepero occidere? Responderunt: Vtique: Ergo, inquit, oris mei sermo, de cætero gladius meus erit, omnesque communiter ei consenserunt. Post hæc autem filtrum quoddam in terra statuerunt, ipsumque rursus desuper sedere fecerunt dicentes: Vide sursum & agnosce Deum ac respice filtrum in quo sedes deorsum, si bene regnum tuum rexeris, si largus fueris, iustitiamque seruare dilexeris ac Principes tuos vnumquemque secundum dignitatem suam honoraueris, magnificus regnabis, totusque mundus tuæ substerneretur dominationi, & quicquid desiderabit cor tuum dabit Deus tibi. Si autem econtrario feceris, miser, & abiectus eris, adeoque pauper, vt nec tibi permittatur filtrum in quo nunc sedes. Hoc dicto idem Barones vxorem Gog cum ipso super filtrum sedere fecerunt: sicque ambos sedentes, à terra sursum in æra leuauerunt, atque Imperatorem & Imperatricem omnium Tartarorum voce publica & clamorosa eisdem protestati sunt. Postea multitudinē infinitam auri & argenti & lapides pretiosos ac quæcunque remanserant à Chagadadam, coram Imperatore nouo apportari fecerunt, eique dominium super omnia illa plenarium concesserunt. Ipse vero prone ei placuit vnicuique principum distribuit, sibi que residuum ternari præcepit. Deinde vero bibere cæperunt, & vt moris eorum est, vsque ad vesperras continue potationibus intenderunt. Post hæc autem carnes coctæ in cineribus sine sale venerunt, & inter quatuor vel quinque homines vnicum membrum siue frustum ministri dederunt carnes ac brodiam cum sale pro salsa, sicque faciebant cunctis diebus, quando celebrabant conuiuia.

De etate ac moribus, & sigillo ipsius.

C A P. XXXIII.

F Rater Ioannes. Hic autem Imperator quando sublimatus est in regnum, videbatur esse circiter 40. vel 45. annorum, mediocris erat statura, prudens valde, nimis astutus, multumque seriosus & gravis in moribus. Nec vnquam videbat eum homo de facili ridere, vel aliquam leuitatem facere, sicut dicebant Christiani, qui cum ipso morabantur continue. Dicebant etiam, nobis firmiter asserendo Christiani, qui erant de familia eius, quod deberet fieri Christianus. Cuius signum erat, quod ipse clericos Christianos tenebat, & expensas eis dabat, habebat etiam semper capellam Christianorum ante maius tentorium suum, vbi cantant clerici publice & aperte, ac pulant ad horas vt ceteri Christiani secundum mores Græcorum, quantacunque sit ibi multitudo Tartarorum vel etiam aliorum hominum. Hoc tamen non faciunt alij Duces ipsorum. Est autem mos Imperatoris ipsius, vt nunquam ore proprio loquatur cū extraneo quantumcumque magnus sit, sed audit ac respondet per interpositam personam. Et quodcumque negotium proponunt vel Imperatoris responsionem audiunt, isti qui sub eo sunt quantumcumque sint magni, flexis genibus vsque ad finem verborum persistunt. Nec alicui de consuetudine super aliquo negotio loqui licitum est, postquam ab Imperatore diffinitum est.

Habet autem Imperator prædictus procuratorem & protonotarios atque scriptores, omnesque officiales in negotiis tam publicis quam priuatis, exceptis aduocatis. Nam sine litium vel iudiciorum strepitu secundum arbitrium Imperatoris omnia fiunt. Alij quoque Principes Tartarorum de his, quæ ad illos pertinent idē faciūt.

Hoc autem nouerint vniuersi, quia nobis tunc existentibus in solenni curia iam ex pluribus annis indicta, idem Cuyne Imperator de nouo electus cum omnibus suis Principibus erexit vexillum contra ecclesiam Dei, ac Romanum impetium, ac contra omnia regna Christianorum & populos occidentis, nisi fortasse, quod ablit, facerent ea quæ mandabat Domino Papæ atque po-

tentibus, & omnibus Christianorum populis, videlicet vt ipsi subdantur eisnam excepta Christianitate, nulla è terra in orbe, quam timeant, & idcirco contra nos ad pugnam se præparant. Huius siquidem Imperatoris patet scilicet Occidat necatus fuerat veneno, & ob hoc à bellis quieverant tempore pauco. Intentio autem eorum, vt dictum est supra, est sibi totum subicere mundum, sicut à Chingiscam habent mandatum. Vnde & ipse Imperator in litteris suis ita scribit: *Dei fortitudo, omnium hominum Imperator.* In super percriptione quoque sigilli eius hoc est: *Deus in celo & Cuyne Chaam super terram, Dei fortitudo, omnium hominum Imperatoris sigillum.*

De nominibus eius ac Principibus & exercitiis.

C A P. XXXIV.

F Rater Simon. Et hoc quidem nomen Chan siue Chaam est appellatiuum, idemque sonat quod Rex vel Imperator, siue magnificus, vel magnificatus. Sed hoc Tartari singulariter attribuunt Domino suo, nomen eius proprium reticendo. Ipse quoque gloriatur se esse filium Dei, seque sic ab hominibus appellari. Idem autem sonat Cuyne quod & Gog & fratris eius Magog, siquidem per Ezechielem Dominus Gog & Magog aduentum prædicit, eorumque interitum se factum & per eundem promittit. Ipsi quoque Tartari proprie loquendo se vocant Mongali siue Mongol, quod verbum fortasse consonat Moloth.

Hic itaque scilicet Cuyne, Chan siue Cog, Chaam feruens & æstuans in hominum prostrationem, quasi clibanus succensus à coquente, secum habet exercitus quinque suo Domino seruientes, per quos expugnat omnes sibi contrarios ac rebelles. In sinibus autem perfidis habet principem nomine Bayothnoy, qui totam terram Christianorum & Saracenorum vsque ad matrem mediterraneum, & prope Antiochiam & ultra per duas dietas eius Domino subiugauit: ita quod à capite Perfidis vsque ad mare iam ei regna 14. adquisiuit. Est autem Baioth proprium nomen: Noy vero sonat dignitatem: est etiam Dux quidam Tartarorum nomine Cotenzam versus Christianos occidentis, qui habet sub se armatorum sexingenta millia, stans ibi tanquam in custodia, ne super ipsos ac super subsequentes irruant subdito Christiani. Porro Baioth Princeps est Tartarorum maximus hominibus quidem suis satis benignus, licet ab eis sit valde reueritus, in pugna vero est crudelissimus. In exercitu quidem Baioth sunt sexcenta millia pugnatorum, videlicet 160. millia Tartarorum, & 450. millia tam Christianorum & aliorum scilicet infidelium, & dicitur habere plures bellatores in septuplo numero, quam Bayothnoy in exercitu suo: Porro Chaam dicitur habere exercitus quinque, quorum omnium nemo de facili potest numerum comprehendere. Fertur autem, Baioth 18. Barones fratres non ex eodem patre, nec ex eadem matre, sed ex diuersis habuisse, quorum vnusquisque 10. millia bellatorum ad minus habebat sub se, sed de omnibus illis non intrauerunt nisi duo fratres in regnum Hungariz. Debebant autem annis 30. procedere in pugnando, sed tunc, vt dictum est, interfectus fuit Imperator eorum veneno, ideoque quieverunt tempore pauco. Vt autem Imperatorem habuerunt, iterum se ad pugnandum præparauerunt.

De admissione fratrum & nuntiorum ad Imperatorem.

C A P. XXXV.

F Rater Ioannes. In loco igitur illo, vbi positus est Imperator in throno, vocati fuimus eorum ipso. Cumque Gingai protonotarius eius nomina nostra scripsisset, illorumque à quibus missi eramus, & ducis Solangorum & aliorum clamauit alta voce, recitans illa coram Imperatore ac ducum vniuersitate. Quo facto flexit vnusquisque nostrum quater genu sinistrum, & monuerunt ne tangeremus limen deorsum

Chanam
quid signi-
ficat.

Cuyne quid
sibi velit.

Bayoth quis

Tartarorum
Imperator
habebat cle-
ricos chri-
stianos.

cumque pro cultellis nos diligentissime scrutati fuissent, & nullatenus inuenissent, intrauimus ostium ab orientali parte, quia nullus ab occidente nisi solus Imperator audeat intrare; similiter & Dux ab illa parte ingreditur solus, si est tentorium eius; minores autem non multum curant de talibus. Tunc ergo primum in eius presentia, suam intrauimus stationem, videlicet postquam factos est Imperator ibidem. Omnes quoque nuncios tunc ab eo recepti sunt, sed paucissimi tentorium eius intrauerunt. Ibi vero tanta donaria ab ipsis nuncijs fuerunt ei presentata, quod quasi videbantur infinita, videlicet in samitis ac purpuris & baldachinis ac cingulis sericis cum auro preparatis, pellibus etiam nobilibus, ceterisque muneribus. Quoddam etiam solium sine tentorio, quod super caput Imperatoris portatur fuit eidem presentatum, quod totum erat cum gemmis preparatum. Quidam vero prefectus vnus provincie adduxit ei camelos multos cum baldachinis tectos, super quos sella posita cum instrumentis quibusdam erant, in quibus homines interius sedere valebant. Equus etiam multos & mulos adducebant eidem phaleratos siue armatos, quosdam quidam de corio & quosdam de ferro. Nos etiam requisiti fuimus an ei munera dare vellemus sed iam facultas non erat, quoniam omnia fere nostra consumpseramus. Ibidem longe a stationibus super montem erant positi curus plusquam quingenti, qui omnes auro & argento ac sericis vestibus erant pleni. Cunctique inter Imperatorem & Duces diuisi fuerunt singulique duces inter homines suos partes suas ut eis placuit diuiserunt.

De loco diuisionis Imperatoris & matris sue & morte Gerozlas Ducis Ruscie.

CAP. XXXVI.

IN de recedentes venimus ad alium locum, vbi tentorium mirabile totum de purpura rufa, quod Chitai dederant erat positum. Illic etiam interius introducti fuimus, & semper cum intrabamus, nobis dabatur ad bibendum cereuisia vel vinum & etiam carnes coctae si volebamus ad edendum. Eratque solatium vnum de tabulis alte preparatum, vbi thronus Imperatoris erat positus ex ebore mirabiliter sculptus, in quo etiam erat aurum & lapides pretiosi si bene meminimus, & illuc ascendebatur per gradus, eratque rotundum superius. Banci vero erant positi in circuitu sedis vbi dominæ sedebant a parte sinistra in scamnis, a dextris autem neminem nemo sedebat superius. Sed duces sedebant in bancis inferioribus & hoc in medio. Alij vero sedebant post eos & quolibet die venit dominarum maxima multitudo. Ista vero tria tentoria de quibus supradiximus erant vade magna, aliaque habebant vxores eius de filtro albo satis magna & pulchra. Ibidem Imperator diuisus est a matre sua, quæ iuit in vnam terræ partem, & Imperator in aliam ad iudicia facienda. Capta siquidem erat amica Imperatoris istius quæ veneno interfecerat patrem eius eo tempore quo exercitus eorum in Hungaria fuit, propter quod etiam exercitus eorum, qui erat in partibus illis recessit. De qua cum alijs pluribus factum fuit iudicium, & occisi fuerunt.

Eodem tempore mortuus fuit Hierozlaus dux magnus Solda, quæ est quædam Ruscie pars. Vocatus enim ad matrem Imperatoris quasi pro honore, ut manducaret ac biberet de manu ipsius, incontinenti est ad hospitium reuersus, infirmatusque mortuus est. Post septem dies totumque corpus eius miro modo glaucum effectum est. Dicebaturque ab omnibus quod ibidem ut terram eius libere ac plenarie possiderent, fuisset impositionatus.

Qualiter tandem fratres ad Imperatorem accedentes litteras dederunt & acceperunt.

CAP. XXXVII.

DEnique Tartari nostri nos ad Imperatorem duxerunt, qui cum audisset per illos nos ad eum venisse, iussit nos ad matrem redire, volebat enim secundo die sicut superius dictum est, contra totam occidentis terram vexillam erigere, quod nos volebat ignorare. Itaque reuersi stetimus paucis diebus, & iterum ad ipsum reuersi sumus, cum quo bene per mensem fuimus in tanta fame & siti, quod vix vivere poteramus: nam expensæ quæ nobis pro diebus quatuor dabantur, vix vna sufficiebant, nec inuenire poteramus aliquid ad emendum, quia forum erat nimis remotum, sed Dominus nobis quendam Ruthenum, nomine Cosmam aurifabrum preparauit, qui satis dilectus Imperatori nos in aliquo sustentauit. Et hic nobis ostendit thronum Imperatoris, quem ipse fecerat antequam poneretur in sede, sigillum eiusdem, quod etiam fabricauerat ipse. Post hæc Imperator pro nobis misit, nobisque per Chingay Protonotarium suum dici fecit ut verba nostra & negocia scriberemus eique porrigeremus. Quod & fecimus. Post plures dies iterum nos vocari fecit, & utrum essent apud dominum Papam qui Ruthenorum vel Saracenorum aut etiam Tartarorum litteram intelligerent, interrogauit. Cui respondimus, quod nullam istarum litterarum habebamus. Saraceni tamen quod nobis expedire videbatur, quod in Tartarico scriberent, & nobis interpretarentur, nos autem in littera nostra diligenter scriberemus, & tam litteram, quam interpretationem ad Dominum Papam deferremus. Tunc a nobis recesserunt, & ad Imperatorem iuerunt. Porro in die beati Martini fuimus vocati. Tunc Chadach totius imperij procurator & Chingay & Bala, pluresque scriptores ad nos venerunt, nobisque litteram de verbo ad verbum interpretati fuerunt. Et cum in latina littera scripsissemus, faciebant sibi per singulas orationes interpretati, volentes scire si nos in aliquo verbo errarem. Cum igitur ambæ litteræ fuissent scriptæ, fecerunt nos semel ac secundo legere, ne forte minus aliquid haberemus, dixerunt nobis, videte quod omnia bene intelligatis, quia non expediret quod non omnia bene intelligeretis. Litteras enim in Saraceno scripserunt, ut aliquis in partibus nostris inueniri posset, qui ea si opus esset legeret.

Qualiter licentiam fuerunt.

CAP. XXXVIII.

VT autem nobis Tartari nostri dixerunt proposuit Imperator nuncios suos nobiscum mittere. Volebat tamen ut credimus quod nos id ab eo peteremus. Sed cum vnus de Tartaris nostris, qui senior erat nos ad hoc petendum hortaretur, nobis quidem ut venirent nequaquam bonum videbatur. Ideo respondimus ei, quod non erat nostrum petere, sed si sponte ipse Imperator mitteret eos, libenter eos secure conduceremus Domino adiuuante.

Nobis autem ob plures causas ut venirent, non videbatur expedire. Prima quidem fuit, quia timuimus ne visis dissensionibus aut guerris, quæ sunt inter nos magis animarentur ad veniendum contra nos. Secunda fuit, quia timebamus illos exploratores terræ fieri. Tertia vero, quia timebamus eos interfici. Gentes enim nostræ arrogantes sunt, & superbæ. Vnde quando seruientes qui stant nobiscum ex rogatu Cardinalis Legati scilicet Alemannie in habitu Tartarico ibant ad ipsum, in via fere lapidati sunt à Teutonibus, & coacti sunt deponere habitum illum. Consuetudo autem est Tartarorum, ut cum illis qui nuncios eorum occiderunt, nunquam faciant pacem, nisi sumant de ipsis vltionem. Quarta etiam causa fuit, quia

time

timebamus, ne auferrentur nobis vi. Quinta vero causa erat, quia de aduentu eorum nulla foret utilitas, cum nullum alium haberent mandatum, vel potestatem nisi quod litteras Imperatoris ad Dominum Papam & ad Principes deferrent. Quas videlicet litteras ipsi nos habebamus. Et malum ex eorum aduentu posse contingere tredebamus. Itaque tertia die post hoc scilicet in festo beati Briceii nobis dederunt licentiam, litteram Imperatoris sigillo munitam mittentes nos ad ipsius Imperatoris matrem. Quæ unicuique nostrum dedit pellicetum vnum de pellibus vulpinis, quod habebat pilos deforis & purpuram vnam, de quibus Tartari nostri furati sunt ex vnaquaque vnum passum. De illa quoque quæ dabatur seruianti, meliorem medietatem sunt furati. Quod nos quidem non ignorauimus, sed inde verba mouere noluimus.

Qualiter ab illo itinere redierunt.

C A P. XXXIX.

Tunc iter ad reuertendum arripuimus, ac per totam hyemen venimus iacentes in desertis sepius in niue, nisi quantum poteramus nobis cum pede locum facere. Ibi quippe non arbores sed planus campus, & sepe mane nos inueniebamus totos niue quam ventus pellebat coopertos. Sic venientes vsque ad Ascensionem Domini peruenimus ad Bari, à quo cum inquireremus quid responderet Domino Papæ, dixit se nolle aliud, nisi quod Imperator diligenter scripserat demandare. Datique nobis de conductu litteris ab eo recessimus, & sabbato infra octauas Penthecostes vsque ad Montij peruenimus, vbi erant socij nostri ac seruiantes, qui fuerant retenti, quos ad nos fecimus reduci. Hinc vsque Corenzam peruenimus, cui iterum à nobis donaria petenti non dedimus, quia non habebamus. Deditque nobis duos Comanos, qui erant ex Tartarorum plebe vsque ad Chioniam Ruscia. Tartarus tamen noster non dimisit nos, donec exiremus vltimam Tartarorum custodiam. Isti vero alij qui nobis à Corenza dati sunt in sex diebus ab vltima custodia vsque ad Chioniam nos duxerunt. Venimus autem illuc, ante festum beati Ioannis Baptistæ 15. diebus. Porro Chicouistes aduentum nostrum percipientes occurrunt nobis omnes lætantes. Congratulabantur enim nobis tanquam à morte suscitatis, sic fecerunt nobis per totam Rusciam, Poloniam, & Bohemiam, Daniel & Vuasilico frater eius festum nobis magnum fecerunt, & nos contra voluntatem nostram bene per octo dies tulerunt. Medioque tempore inter se & cum episcopis cæterisque probis viris super his quæ locuti fueramus eidem in processu nostro ad Tartaros consilium habentes, responderunt nobis communiter dicentes, quod Dominum Papam habere vellent in specialem Dominum, & in patrem, sanctam quoque Romanam ecclesiam in Dominam & magistrā confirmantes etiam omnia quæ prius de hac materia per Abbatem suum transmiserant, & super hoc etiam nobiscum ad Dominum Papam nuncios suos & litteras transmiserunt.

Qualiter fratres Prædicatores apud Bayothnoy Tartarorum Principem admissi fuerunt.

C A P. XL.

Ex libello fratris Simonis. Anno domini 1247. in die translationis beati Dominici primi partis ordinis Prædicatorum frater Anselmus à Domino Papa sicut iam supradictum est missus cum sociis suis peruenit in exercitum Tartarorum. Et hoc in Perside vbi erat exercitus ille sub Bayothnoy Principe. Quod atadiens idem Princeps in tentorio suo sedens in vestimento deaurato, suis quoque Baronibus in sericis vestibus preciosis ac deauratis circumstantibus, misit ad dictos fratres quosdam ex eisdem Baronibus cum suo Aegyp. id est prin-

cipali consiliario & interpretibus. Qui præmissis salutationis enlogio dicunt eis; Cuius nuncijs estis? Frater autem Anselmus principalis Domini Papæ nuncijs, respondit pro omnibus. Ego sum Domini Papæ nuncijs, qui apud christianos maior dignitate omni homine reputatur, & ab eisdem illi tanquam patri ac Domino reuerentia exhibetur. In hoc verbo illi quam plurimum indignati dixerunt. Quomodo superbe loquentes dicitis, quod Papa Dominus vester sit maior omni homine. Nunquid scit ille quod Chaam scit Dei filius, & quoniam Bayothnoy & Bathè sine Principes eius, sicque nomina eorum diuulgantur & multiplicantur vbique? Quibus frater Anselmus respondit: Quis sit Chaam? quis scitve Bayothnoy vel Batho, Dominus Papa nescit, nec illorum nomina vquam abdiuit. Hoc autem à pluribus audiuit & intellexit, quod gens quædam barbaræ, quæ dicitur Tartarorum de finibus orientalibus iam dudum exiuit, quæ plures dominio suo regiones subiugauit, nullique parcens, infinitam hominum multitudinem prostrauit. Quod si nomina Chaam suorumque Principum recitari audisset alicuius eorum nomen in literis suis quas afferimus scribere nullatenus omisisset. At vero de tanta hominum strage maxime christiano & dolore cordis tactus, atque compatiens pietatis visceribus de consilio fratrum suorum Cardinalium misit nos ad primum exercitum Tartarorum, quam citius inuenire possemus, exhortans Dominum exercitus omnesque qui ei obediunt, vt ab hominum strage & maxime christianorum facienda in posterum cessent: ac de perpetratis flagitijs vel facinoribus pœniteant sicut tenor litterarum ipsius plene manifestat legentibus. Rogamus igitur cum per vos vt litteras Domini Papæ recipiat, visoque illarum tenore per suas litteras siue per nuncium, vel saltem solo verbo domino Papæ respondeat.

Qualiter ab eis Tartari de mulieribus & de aduentu Francorum quæsierunt.

C A P. XLI.

His itaque peroratis Barones prædicti cum interpretibus suis ad Dominum suum reuersi sunt eique verba fratris Anselmi prædicta retulerunt. Post hæc aliquantulo spacio prioribus vestibus mutatis, aliisque de nouo indutis cum interpretibus suis ad fratres redierunt, sicque dixerunt: Hoc vnum quærimus à vobis, vtrum Papa Dominus vester aliquid Domino nostro Bayothnoy mittat, quod ei apporetis. Quibus frater Anselmus respondit, nihil vti que apportamus ei ex parte Domini Papæ, neque enim illi est consuetudo alicui exennia mittere, infideli & ignoto maxime, quin potius fideles eius filij scilicet christiani, & etiam infideles quamplurimi frequenter ei dona mittunt, & exennia offerunt. Tunc iterum illi omnes ad tentorium Bayothnoy reuersi sunt, & postquam aliquantulum moram alijs indumentis de nouo induti redeuntibus fratribus dixerunt: Quomodo potestis præ verecundia ante Dominum nostrum compatere manibus vacuis, porrigendo litteras Domini vestri, quod nullus hominum huc veniens fecit ei. Tunc frater Anselmus respondit: cum ubique & apud christianos maxime, consuetudo approbata obtineat, vt quilibet nuncijs litteras Domini sui ferens ante illum cui defert, veniat, ipsumque videat: & ei propriis manibus porrigat, si nos ante Dominum vestrum absque muneribus accedere non licet, nec vobis hoc placeat vobis omnibus si placet commitemus Domini Papæ litteras, Domino vestro Bayothnoy, ex parte ipsius porrigendas.

In primis autem quæstionibus suis caute, multumque sollicite à fratribus inquirebant, vtrum adhuc in Syriam Franci transfretarent. Audierant enim à mercatoribus suis, vt dicebant, quod multi Francorū in Syriā in breui transfretarēt. Ex tunc autē & antea fortassis apud se cogitabat quales pedicas deceptiones eorū pedib' inno-

Papa id est Christianorum dominus & vs omnibus prospiciet.

Tartari de Francorum aduentu interrogant.

uendis, in ipso eorum introitu præpararent siue sub simulatione fidei christianæ suscipiendæ, siue sub qualibet alia mendacij doloitate, ut ipsos à terrarum suarum introitu Turquiarum scilicet Halapiz coercerent, seque saltè ad tempus amicos Francorum velle fieri simularent, quos super omnes homines qui sunt in mundo, sicut attestantur Georgiani & Armenij formidant & timent.

Qualiter adorare Bayothnoy fratres respuerunt.

C A P. XLII.

Post verba prædicta Barones cum interpretibus suis ad Domini sui tentorium redierunt, ibique paululum commorantes rursus vestimentis suis de nouo mutatis, ad fratres reuersi dixerunt. Si vultis Domini nostri faciem videre, & ei Domini vestri literas præsentare, oportet ut eum adoretis, tanquam filium Dei regnantem super terram, trina prius ante ipsum faciendâ genuflectione. Sic enim præcepit nobis Chaam regnans super terram filius Dei: ut Principes suos Bayothnoy & Batho ab omnibus huc aduenientibus faciamus, sicut semetipsum adorari. Quod & vsque nunc fecimus, & in perpetuum firmiter obseruare proponimus. Tunc dubitantibus quibusdam fratribus inter se cõquerentibus quid sibi Bayothnoy per adorationem intenderet fieri verum scilicet idolatriam vel aliud aliquid, frater Guichardus Cremonensis sciens mores & consuetudines Tartarorum, quas à Georgianis didicerat, inter quos etiam in eorum ciuitate Tripolis, in domo fratrum per annos 7. conuersatus fuerat, super hoc illos certificans respondit. De idolatria exhibenda Bayothnoy nullatenus formidetis, quia non hanc sibi petit à vobis fieri, sed in signum subiectionis Domini Papæ totiusque Romanæ ecclesiæ mandato Chaam subiiciendæ hanc sibi quã audistis reuerentiam omnibus ad se venientibus nunciis consuetam exhiberi. Omnes itaque fratres circa petitionem huiusmodi deliberantes statuerunt vnanimiter omnes se velle potius decapitari, quam sic adorando genua flectere coram Bayothnoy. Et hoc tum propter honorem vniuersalis ecclesiæ conseruandum, tum propter Georgianorum & Armeniorum, Græcorum atque Perclarum, & Turcorum omniumque nationum orientalium scandalum euitandum, ne scilicet per huiusmodi reuerentiam quasi per signum subiectionis atque tributum, quandoque Tartaris impendendi à christianis occasio & materia exultationis, omnibus Ecclesiæ inimicis, per partes orientales diuulgaretur, & ne christianis ab eis captiuitatis atque subiectis, spes suæ deliberationis à Domino quandoque superuenturæ per Romanam ecclesiam penitus auferretur: & ne etiam eidem sacro sanctæ ecclesiæ in exhibenda Bayothnoy à Christi fidelibus obedientia, defectu constantie, mortisque timore macula quandoque irrogati vel proponi posse videretur.

Qualiter Tartaris christianitatem fratres susserunt.

C A P. XLIII.

Porro frater Anselmus prædictum consilium ac decretum ab omnibus fratribus obseruandum, de consensu ipsorum, libere coram omnibus illic astantibus protulit, in super addidit: ne forte, quod absit, materia dissensionis, & occasio malignandi in responsionibus nostris à Domino vestro, vel etiam ab alijs valeat reperiri: quia fortasse superbiã ac rigorem inflexibilem auribus eius, vel aliorum verba nostra videbantur innuere. Hoc etiam per vos significamus ei, quod omnem reuerentiã eidem parati sumus exhibere, quam decet nos Dei sacerdotes ac religiosos viros & nuncios Domini Papæ, salua christianæ religionis dignitate, & obseruata in omnibus ecclesiæ libertate. Illam quoque reuerentiã, quam nostris maioribus ac Regibus & Principibus facere consueuimus, quam etiam docet nos sacra scriptura

dicens: Magni humilia caput tuum, parati sumus Domino vestro facere propter bonum pacis, & vnitatis & concordiz. Illam quoque quam petitis, omnino respiciamus tanquam ignominiam religionis christianæ, mortemque quamcumque nobis dominus vester inferre voluerit potius eligimus sustinere. Si autem quod Dominus Papa & omnes christiani quamplurimum exoptarent; Dominus vester Bayothnoy vellet christianus fieri, non solum antè ipsum genua flecteremus, verum etiam ante vos omnes parati essemus insuper & plantas pedum ipsius, omniumque vestrum etiam minorum propter Deum humiliter osculari. Quod illi ut audierunt super admonitione ista quamplurimum indignati ac perturbati, cum impetu & furore vehementi fratribus sic responderunt: Monetis ut christiani siamus nos, sicut canes sicut & vos? Nonne Papa vester est canis, & vos omnes christiani canes estis? Ad hoc frater Anselmus: Nullatenus nisi per prædictorum abnegationes, quæ vera esse supponebant respondere potuit, impeditus videlicet eorum rugitibus ac fremitibus clamorosis atque proteruis. Itaque prædicti Barones cum interpretibus suis, ad tentorium Domini sui redierunt, & sicut responderant fratres, eidem plenarie retulerunt.

Qualiter illi in sententia mortis in fratres tractauerunt.

C A P. XLIV.

Avdians itaque Bayothnoy quæ suo Aegip. & Barionibus & interpretibus suis responderant, & indignanter sustinens in eosdem fratres exarsit furore ter ipsos per sententiam diffinitiuam occidi præcipiens innocentem eorum sanguinem effundere non abhorrens, nec omnium gentium consuetudinem approbatam metuens infringere, quæ permittit vbique nuncios progredi & regredi libere ac secute? Quidam vero eius Consiliarij hoc modo dicebant. Non interficiamus omnes illos, sed tantum duos ex illis: ad Papam remittamus alios duos. Alij vero dicebant hoc modo: Excorietur eorum vnus, videlicet principalis Domini Papæ nuncius, eiusque pellem impletam palea, per socios tuos ad Dominum suum transmittamus. Iterum alij dicebant: Duo tantum ex illis, primo fustigati per totum exercitum occidantur, alij autem duo quoadusque Franci eos subsequentes huc venient referentur. Porro etiam alij dicebant hoc modo: Duos ex illis nobiscum ducamus in exercitum, ut ibi multitudinem & potestatem nostram intueantur: & iacentibus machinis hostium nostrorum ante illas ponantur, sicque non à nobis, sed à machinis interfici arbitrentur. At vero Bayothnoy sententia præualebat, ut capitali sententia plecterentur omnes illi quia contumaces fuerant in prostratione & adoratione faciendâ sibi. Tandem Deo ordinante, qui dissipat cogitationes malignorum, vna de sex vxoribus Bayothnoy, quæ antiquior erat, & quidam etiam, qui super nuncios ad venientes curam habebant omnibus modis quibus poterant restiterunt sententiæ lætæ de nece fratrum. Illa siquidem vxor eius taliter coram eo perorabat, si nuncios illos occideris, omnium qui te tale quid fecisse audierint, odium & horrorem incurres, donaque & exenia quæ tibi à magnis hominibus è diuersis ac longis regionibus transmitti solebant, amittes. Nuncios etiam tuos, quos ad magnos homines mittis, vbique iusto freti iudicio destruent, & occident absque vlla miseratione. Ille quoque qui Nunciorum aduenientium curam habebat, Bayothnoy sic dicebat, nosti si recolis quantum iratus mihi fuerit Chaam super occisionem cuiusdam nuncij, quem interficere mihi præcepisti, cuius cor à visceribus extractum ad incutiendum terrorem alijs nunciis venturis, & omnibus alijs audituris in equi mei pectorali ver totum exercitum tuum me publice deportari fecisti. Si ergo nuncios illos occidere mihi iusseris, non occidâ: sed à te fugiâ, & innocentiam meam conseruans festinabo quã citius ad Chaam, &

Eccles. 4. Principi in fidei quomodo sint venerandi & quomodo non.

Tartari de nece fratrum inferenda deliberrant.

Quomodo in fratres à morte fuerunt liberati.

Nuncij Pontificis Tartarorum principem adorare noluit.

Tartari uerunt fratres exhibere principibus suis.

Quomodo obijt hareticus Tartari.

de morte istorum in plenaria curia tanquam maleficum & homicidam inauditum accusabo te atque conuincā. His ergo persuasionibus Bayothnoy emollitus & confractus cor suum felleum ac turbulentum, paulatim seruore subtracto sedauit penitus, ac pacificauit.

Qualiter de modo adorandi ad inuicem sunt alsercati.

C A P. XLV.

Denique post moram solito longiorem Barones ad fratres cum interpretibus suis reuersi sunt, Dominique sui furorem ex illorum responsione conceptam caute dissimulantes ipsos taliter allocuti sunt. Ex quo nullatenus Dominum nostrum flexo genu adorare dignamini, quærimus quis sit modus apud vos, secundum quem maiores vestros prout decet illorum dignitatem veneramini. Præterea si vos venire permittimus ante præsentiam Domini nostri quærimus quem honoris ac reuerentiæ modum facietis ei prout decet vos eius dominationem humiliter venerari. Tunc frater Anselmus capucium suum à capite paululum subtrahens, & pariter per caput inclinans sic ait: Hic est modus reuerentiæ, quam nostris maioribus exhibemus, & hanc Baiothnoy Domino vestro, nullamque aliam, vlla constricti violentia exhibere proponimus. Iterum vero quæsierunt illi quis esset modus secundum quem Deum adorant christiani? At ille respondit: Multis christiani Deum adorant modis, quoniam alii ad terram prostrati, alij genibus in terram defixis, atque aliter alij & alij. Et multi quidem ac diuersi de longe venientes, dominum vestrum adorant venerantes, ipsius tyrannizatione perterriti, eiusque serui facti & serui. At vero Dominus Papa & omnes christiani tyrannizationem non metuunt, nec ab eis ex ratione potestis hanc adorationem exigere, nec quod præcepit Chaam illis demandare, qui ei nulla iurisdictione vel dominatione subiecti sunt. Iterum prædictis quæstionibus aliam addiderunt. Cum vos christiani adoretis ligna & lapides idest lignis & lapidibus insculptas cruces, quare Bayothnoy adorare dedignamini, quem filius Dei Chaam vt seipsum præcepit adorari? Huic autem quæstioni duplici articulo inmoderate frater Anselmus sic respondit ex ordine. Ligna & lapides non adorant christiani, sed signum crucis eisdem impressum, propter Dominum nostrum Iesum Christum in ea suspensum, qui membris suis tanquam pretiosis eam margaritis ornauit, suoque cruore consecrauit: & in ea salutem nostram acquisiuit. Dominum autem vestrum prædictis rationibus nullatenus possumus adorare, quantalibet nobis proposita cruciatuum passione.

Qualiter ad Chaam ire recusauerunt.

C A P. XLVI.

Finitis huiusmodi verbis dicti Barones ad Dominum suum reuertentes eique fratrum verba referentes. Post aliquantulum iterum moram de mandato eius ad fratres redierunt, dicentes: Dominus noster Bayothnoy mandat vobis, vt vos ire ad Chaam dominatorem ac Regem omnium Tartarorum properetis. Tunc enim ad eum venientes quis & quantus sit videbitis, quantaque sit eius potentia, quantaque gloria, quæ omnia nunc abscondita sunt ab oculis vestris apertissime cognoscetis. Ipsi vero Chaam literas ex parte Domini vestri Papæ propriis manibus poteritis præsentare, visisque potentia & gloria, diuiciisque Chaam infinitis eidem Domino vestro veraciter poteritis, quæ ibi videritis & audieritis nunciare. At vero frater Anselmus malitiam Bayothnoy percipiens & aduertens, quam etiam prius didicerat pluribus tam christianis quam infidelibus sic respondit Baronibus. Cum Dominus meus (vt alijs dixit) nomen Chaam non audierit, nec me ad ipsum ire præceperit, sed ad primum quem inuenire posset exercitum Tar-

tarorum miserit, ad Chaam ire nolo, nec debeo. Præsentia Domini vestri & exercitus eius, quos hic repperi contentus, & iniuncti mihi officij executione sufficienter liberatus. Literas itaque Papæ Domino vestro & eius exercitui paratus sum ostendere, si placuerit recipere, ac videre: sin autem ad ipsum remeabo, eique rem gestam per ordinem nunciabo. Rursus illi: Qua fronte, inquit vos christiani omnes audetis dicere, quod Papa sit omni homine maior dignitate? Quis enim vnquam audiuit quod Papa vester tot & tanta regna sibi acquisierit, quot & quanta filius Dei Chaam, Deo sibi largiente hoc acquisiuit? Quis vnquam tam longe lateque diffundi audiuit nomen Papæ, sicut & nomen Chaam in orbe terrarum iam diffunditur & dilatatur ac timetur vbi que iam cum ab ortu Solis vsque ad mare mediterraneum, & vsque ad Ponticum Deo iubente dominatur, & vbi que in his terminis nomen eius magnum ac celebre ab omnibus in eis habitantibus timetur & honoratur. Chaam ergo maior est Papa vestro, & omni homine potentia & gloria sibi à Deo datus & acquisitionis dignitate. Ad primam partem huius quæstionis frater Anselmus sic respondit: Dominum Papam omni homine maiorem dicimus dignitate, quia beato Petro eiusque successoribus concessa est à Domino potestas vniuersalis sacrosanctæ matris ecclesiæ; hac eadem illis vsque ad consummationem sæculi perdurante. Denique hanc eis quæstionem frater Anselmo multis modis & exemplis explanante, illi tanquam brutales homines, nullatenus intelligere valuerunt plenarie. Cæteris autem articulis non potuit respondere, impeditus eorum proteruitia, & clamorosa instantia magis ac magis eorum vesania erumpente.

Qualiter domini Papæ literas in Tartaricum idioma transferri fecerunt.

C A P. XLVII.

Post hæc dicti Barones reuersi verba fratrum Bayothnoy referentes aliquantulum ibidem morati rursus ad fratres redierunt, dicentes: Dominus noster Bayothnoy mandat per nos vobis, vt Domini vestri Papæ literas ab ipso tenendas & inspiciendas nobis omnibus tanquam nuncijs suis fidelibus ac securis committatis. Itaque frater Anselmus non vocatus ad præsentiam Bayothnoy, sed exclusus commisit ei literas, licet contra consuetudinem nunciorum approbatam, hoc faceret inuitus. Illi vero regredientes cum literis ad Dominum suum, reuersi sunt post paululum dicentes, vt mediantribus fratribus & alijs interpretibus ibidem astantibus, literæ Papæ in Persica lingua scriberentur. Deinde Bayothnoy portæ iterum de Persico in tartaricum expositæ ab ipso Bayothnoy perlucide & aperte audierunt. Tunc frater Anselmus cum tribus fratribus suis ac suis interpretibus & scriptoribus Bayothnoy, se à multitudine astantium sequestrauit, nulloque illis umbraculo super astante, literas Domini Papæ de verbo ad verbum, mediantribus alijs interpretibus exposuit. Persis siquidem notarijs scribentibus ea quæ audiebant à Turcis & à Grecis interpretibus etiã à fratribus. Itaq; literis transcriptis ac mediantribus interpretibus suis in Tartarico Bayothnoy expositis eisque penes se cū bulla retæcis idem Bayothnoy misit iterum prædictos Barones ad fratres cum quodam magno Scriba & solemnè Chaam, qui statim ad ipsum iter arcepturus erat dicentes. Mandat vobis Bayothnoy vt ex vobis eligantur duo: qui vadant ad Chaam statim cum isto seruo suo vsque ad ipsum secure ac fideliter illos perducente. Qui ad illum peruenientes, Domini nostri literas eius præsentia porrigent, ipsiusque responsionem, & ea quæ viderint de potentia & gloria Chaam Domino suo referent. Quibus frater Anselmus respondit: Diximus alias quod ex mandato nobis iniuncto ad Chaam ire non tenemur, & ligati quidem possumus ac violenter illuc duci, sed spontanei non ibimus nec ducebimur. Inter nos quoque nolumus diuidi, nec

Tartari reuerentiam à
fratribus exhibendam
principi possulant.

Qua nobis obiciunt hæretici, obiciunt & Tartari.

Quomodo Papa omni homine maior.

ari de fratri- nferen- libe-

modo atres te sua liberati

in hac legatione commissa nobis ab invicem separari. Tunc istis recedentibus prædictus scriba rediit, caute verbis dolosis & adulatorijs interpositis, fratrem Anselmum de verborum dardica reprehendens, & si quomodo ipsum ad Bayothnoy adorationem inclinare valeret tentans. Cui frater Anselmus ait: Patibam, inquit, ut à pluribus audieram quod inter Tartaros libenter veritas audiretur, sed ut video iam corrumpitur in plateis eorum, nec ad illud ingreditur, nec ab eis diligitur nec veretur. Duo verba dixi, quod Dominus Papa quo ad christianos dignitate maior sit omni homine & quod nescit quis sit Chaam, quisve Baiothnoy. Quæ plus cæteris verbis meis grataverunt Bayothnoy, suoque Barones ut adverte-re potui. Sed pro libertate fidei ac veritatis hic assisto, hominemque mortalem non timeo. Cumque iam vespere fratres debebant à curia licentiam, scriba prædictus in crastino profecturus, fratres coram se fecit advocari, legitque coram omnibus literas, quas Chaam Baiothnoy transierat per totum orbem demandandas, admonens fratres, ut ea quæ in eisdem literis audirent, memoriter recinerent. Omnia vero prædicta utrinque proposita fuerunt in die prima.

Qualiter fratres docti & illusionibus Tartari apud se dimissus detinuerunt.

CAP. XLVIII.

E Adem itaque die in sero tenore literarum audito promittentibus illis Baronibus & Scriba quod eisdem fratribus traderetur earum transcripti copia, fratres ad tentorium suum redierunt, ieiuni per milliare magnū distans à tentorio Bayothnoy. Transactis postea diebus 4. frater Anselmus & frater Guicardus ante tentorium Bayothnoy venientes mediantibus Baronibus & interpretibus suis eidem mandauere, quatenus tenori literarum Domini Papæ sicut idem tenor earum exposcebat, aliquo modo dignaretur respondere, ipsosque fratres ad Papam quancitius remittendo, secure per terram suam conducere. Quidam vero Barones qui malitiam, quam aduersus fratres Bayothnoy conceperat assensum præbuerunt, taliter responderunt: Altera die cum ante Domini nostri Bayothnoy curiam venissetis intelleximus ex verbis vestris, ad videndum exercitum Tartarorum veneratis. Cum igitur totus exercitus noster nondum in vnum congregatus sit, ipsum quoque nondum videritis adhuc à curia licentiam, vel ab exercitu nostro nunc exire non potestis. Quibus verbis frater Anselmus sic respondit. Sicut in prima die super hoc verbo pluries vobis respondimus, nequaquam ad videndum exercitum vestrum principaliter, sed propter Domini Papæ literas ad vos deferendas, earumque responsionem eidem referendam huc venimus. Licet utique ad nostrum aduentum consequatur videre vos & vestrum exercitum. Tunc Baronibus ad Bayothnoy redeuntibus, & se illi prædicta verba nunciare, statimque responsionem ipsius fratribus referre promittentibus, idem fratres in Solis feruore commorantes, illosque ad se reuersuros, à prima diei hora vsque ad uonam expectantes, tandem ad tentorium suum vacui reuersi sunt, nullamque responsionem audierunt. Sic etiam alias multotiens causa licentiæ obtinendæ curiam frequentantes, à Tartaris sunt illusi: & ut viles garciones responsione illorum indigni, immo etiam velut canes ab eisdem sunt reputati. Itaque sæpius immo quasi quotidie ad curiam accedentes, & à prima vsque ad sextam, ac frequentius vsque ad nonam in ardore Solis, mensibus Iunio, Iulioque nullo eos operculo obumbrante commorantes, responsionem fieri sibi, licentiæque dari petierunt, & sine responsione vel etiam sine colloca-tione illorum de curia indignantium ad ipsos accedere ac loqui ad tentorium suum ieiuni & famelici redierunt. Sic prædictus Bayothnoy aduersus illos indignatus, & ad excusationem malitiæ suæ duritiæ responsionum eorum præterdens, illosque ter ut dictum est, occidi præcipiens, per 9. septimanas ipsos in exercitu

suo retinuit, tanquam nulla audientia eos dignos vilipendens. Itaque fratres omnes eius malitiam indignationemque patienter & humiliter sufferebant, ac necessitatem in virtutem soleter commutabant.

Qualiter illos Anguthan expectare compulerunt.

CAP. XLIX.

D Enique per 7. septimanas executionem in eos latæ sententiæ suspendens, tandem litteris eorum factis ad Papam transmittendis nunciis quoque præparatis cum ipsis ad eum destinandis cogitavit eos licentiam videlicet in festo sancti Ioannis Baptistæ. Sed tertia die sequenti eandem licentiam reuocavit, quam eis concesserat, dicens se nolle ipsos ab exercitu suo tunc recedere: quoniam à Domino suo Chaam Dei filio nuncium quendam magnum ac solemnem, Angutha nomine statim in exercitum suum aduenturum esse audierat; qui etiam ab ipso Chaam, ut plures asserabant, super totam Georgiam imperandi mandatum habebat. Hic etenim Angutha in curia Chaam magnus eiusdem consiliarius erat; sciebatque qualiter ipse Chaam Domino Papæ describerat, mandatumque nouum ab ipso Chaam per vniuersum orbem transmittendum assererat, sicut ipsemet Bayothnoy assererat. Quod videlicet mandatum volebat idem Bayothnoy fratribus intimare ipsum ad Papam transcriptum per eosdem fratres ac nuncios suos transmittere. Idemque Angutha quotidie præstolabatur à Bayothnoy maioribus Baronibus de illo exercitu cum multo iumentini lactis ad potandum apparatu. Ideoque nolebat fratres, licet tamen licentiatos adhuc recedere, donec ad exercitum venisset homo ille, mandatum nouum Chaam allaturus: & forte de morte fratris, ut quidam vehementer credebant, quam vsque tunc distulerat, cum ipso diffinitium consilium habiturus fratres autem tyranni di eiusdem Bayothnoy resistere non valentes per tres septimanas & amplius adhuc patienter & humiliter sustinuerunt aduentum Anguthæ de die in die præstolantes, stabantque firmi & immobiles. Panem arctum & aquam breuem pro sustentatione corporali quandoque vix ad sufficientiam habentes, & præ defectu panis vsque ad vesperam quandoque ieiunantes, caprinum & vaccinum lac, & etiam fortasse quandoque iumentinum comedebant, aquam etiam puram frequentius bibebant, & quandoque pro magna pittantia mixta cum acetoso lacte, nulla de vino facta melitione.

Qualiter post eius aduentum recesserunt.

CAP. L.

Porro frater Anselmus per moram illam, quam illic contrahebat cogitans de facili passagium maris propter ineptitudinem hyemalis temporis futuri se posse amittere; petrexit ad quendam magnum consiliarium curiæ, rogans ut pro fratribus apud Bayothnoy preces interponere vellet, quatenus eis recedendi licentiam concederet. Volens etiam tempus redimere; quoniam dies mali erant exenia, quædam eidem consiliario promisit, si ad hoc ipsum adiuuaret. Ille igitur ad Bayothnoy accedens ac bona verba precesque pro fratribus interponens, litteras Papæ transmittendas ut iam fuerat ordinatum de mandato Bayothnoy fieri præcepit, ac nunciis ordinatis qui literas Bayothnoy & Chaam ad Papam transferrent, recedendi licentiam fratribus impetrauit. Porro literis factis: nunciisque in eisdem literis nominatis, & ad iter arripiendum præparatis: ecce in ipsa die qua pariter exituri erant de exercitu, prædictus Angutha superuenit cum auunculo Soldani Halaple & fratre Soldani Mossoal, qui olim Ninittæ vocabatur. Illi quoque duo Angutha comitantes de Chaam veniebant, cui pro nepotibus suis homagium fecerant, eumque quampluribus donis & exeniis honorauerat; ac tributarij eiusdem effecti fuerant. Igitur & ante

præsen-

praesentiam Bayothnoy peruenierunt ei dona & ex-
enia quam plurimam offerentes: ipsamque cum trina
genum flexione capitumque in terram allisione se-
cundum mandatum Chaam adorantes. Itaque Bay-
othnoy & omnes eius consilij de aduentu Anguthæ
& comitum eius super modum exultantes, festum &
gaudium secundum morem suum in lactis iumentim
potationibus, & in cantibus vel potius vlulatibus eidem
fecerunt. Tartaros quoque vicinos tuncis vxoribus ad
augmentum solemnitatis conuocantes, negotium fra-
trum aliorumque nunciatorum exercitum postposuerunt.
Septem quippe diebus continuis commensationibus ac
potationibus & vlulatibus yacauerunt: & in octaua die
scilicet sancti Iacobi cum nuncijs ac literis Bayothnoy
litterisque Chaam, quas vocant literas Dei ad Papam
transmittendis, fratribus libere & absolute recedendi
licentiam concesserunt. Fuerunt autem per annum in
eorum dominio ad ipsos eundo, & cum ipsis morando,
& inde reuertendo. Et frater quidem Anselmus in via
illa tota moratus est per annos tres ac 7. menses ante-
quam ad Dominum Papam rediret. Frater Alexander
& frater Albertus fuerunt cum eo per annos tres & pau-
lo minus, frater Symon per duos annos & septima-
nas sex: frater Guichardus qui assumptus est Tripolis
per 5. Menses. Sunt autem ut dicunt ab Aschon
vsque ad exercitum illum Tartarorum in perside lix.
diez.

Frater dis-
cessionem
procurant &
impetrant.

* id est unius
diei.

De literis que à Principe Tartarorum ad Papam
missæ sunt.

CAP. LI.

Exemplum autem litteræ, que à Bayothnoy ad Do-
minum Papam missa est, hoc est dispositione diui-
na ipsius Chaam transmissum, Bayothnoy verbum. Pa-
pa ita scias. Tui nuncijs venerunt & tuas litteras ad nos
detulerunt. Tui nuncijs magna verba dixerunt, nescimus
vitam iniunxeris eis ita loqui, aut à semetipsis dixerunt:
& in literis taliter scripseras. Homines multos occidi-
tis, interimitis, & perditis. Præceptum Dei stabile & sta-
tutum eius qui totius faciem orbis continet, ad nos sic
est. Quicumque statutum audierint super propriam ter-
ram aquam & patrimonium sedeant: & ei qui faciem
totius orbis continet, virtutem tradant. Quicumque au-
tem præceptum & statutum non audierint, sed aliter fe-
cerint, illi deleantur & perdantur. Nunc super hoc istud
statutum & præceptum ad vos transmittimus. Si vultis
super terram vestram aquam & patrimonium sedere,
oportet ut in Papa in propria persona, ad nos venias, &
ad eum qui faciem totius terræ continet accedas: & si tu
præceptum Dei stabile & illius qui faciem totius terræ
continet non audieris, illud nos nescimus, Deus scit. O-
portet ut antequam venias, nuncios præmittas, & no-
bis significes si venis aut non, si velis nobiscum com-
ponere aut inimicus esse, & responsionem præcepti ci-
to ad nos transmittas.

Exemplar
litterarum
Tartaro
missarum
plenum in sol-
ta barba-
rica.

Istud præceptum per manus Aybeg & Sargis missi-
mus mense Iulij 20. die lunationis in territorio siciens
castri scripsimus.

De literis ab Imperatore islorum ad eundem
Principem missis.

CAP. LII.

Hoc autem est exemplar litterarum Chaam ad
Bayothnoy, quas ipsi Tartari vocant literas Dei.
Per præceptum Dei viui Chingischam filius Dei dulcis
& venerabilis dicit quia Deus excelsus super omnia.
Ipse Deus immortalis, & super terram Chingischam so-
lus Dominus. Volumus istud ad audientiam omnium
in omnem locum peruenire, prouincijs nobis obedien-
tibus, & prouincijs nobis rebellantibus. Oportet igitur
te ô Baiothnoy ut excites eos, & notifices eis, quia

hoc est mandatum Dei viui & immortalis. Incessanter
quoque innotescas eis super hoc petitionem tuam, &
innotescas in omni loco hoc meum mandatum, vbiun-
que nuncius poterit deuenire. Et quicumque contradi-
xerit tibi venabitur, & terra ipsius vastabitur. Et certi-
fico te quod quicumque non audierit hoc meum man-
datum, erit surdus; & quicumque viderit hoc meum man-
datum, & non fecerit, erit cæcus; & quicumque fecerit
secundum istius meum iudicium cognoscens pacem, &
non facit eam, erit claudus. Hæc mea ordinatio perue-
niat ad notitiam cuiuslibet ignorantis & scientis. Qui-
cumque ergo audierit, & obseruare neglexerit, destruetur,
perdetur, & morietur. Manifestes igitur istud ô
Baiothnoy. Et quicumque voluerit utilitatem domus
sue & profecutus illud fuerit, & voluerit nobis seruire,
saluabitur & honorabitur. Et quicumque audire istud
contradixerit, secundum voluntatem tuam faciens, eos
corripere studeas.

Hæc de Tartarorum gestis, & itinere fratrum prædi-
catorum atque Minorum ad exercitum eorum ad præ-
sens dicta sufficiant.

De quibusdam miraculis per signum crucis inter
Tartos exhibitis.

CAP. LIII.

Anno prænotato scilicet ab incarnatione Domini
1247. mense Iunio accidit miraculum quoddam
apud Iconium in loco communi, vbi crux erat sculpta
in quodam palatio. Quidam enim ioculator ibidem sta-
bat, & in facie omnium altatum cum vris ludabat. Vr-
sus autem leuato cruce super crucem prope ipsum infi-
stente minxit, statimque videlicet omnibus ibidem ex-
pirauit. Cumque christiani altantes super id quod acci-
derat, Deum benedicerent atque laudarent, quidam Sa-
racenis indignatus est valde, quod ibi super miraculo
facto Christum ætollebant. Ideo accedens in impetu ta-
quam in contemptum ipsius crucis & christianorum, cum
manu crucem percussit, statimque brachium eius cum
tota manu qua illam percusserat totaliter exaruit.

An. Christi
1247.

Iterumque Saracenus quidam alius ebrietati vacans,
illamque christianorum admirationem & laudem vili-
pendens, quasi furiosus à potatione surrexit, & in cõ-
temptu christianitatis super crucem mingeret volens,
morte subitanea percussus interiit, sicque christianorũ
multitudine Deum magnificante super tribus miraculis
iam ibidem ostensis, quidam Græcus inspiratione diui-
na inflammatus, accessit ad Balium ciuitatis, rogans
ut illum locum immundum & abominabilem ei ven-
deret, in quo ad honorem Dei & sanctæ crucis ecclesiæ
ædificaret: pro quo etiam si ipsum locum ei conceder-
et, promisit quod 22. millia soldanorum Soldano da-
ret. At vero Balduinus episcopus Tartorum cum au-
dieret, quod sic habere locum illum appeteret, Chri-
stianus impeditis quibus modis potuit omnibus.

Authar. Eodem anno mortuus est Lâgrauis Turin-
giz, qui fauente Papa Innocentio electus fuerat in Re-
gem Alemanniæ, ac consequenter post ipsum electus est
in Regem Vmbriquinus comes Hollandiæ.

De progenie Soldanorum, & primo de filijs Saladinis,
& de Calipho.

CAP. LIV.

Quia vero superius multa dicta sunt de terra Tur-
corum & Egyptiorum, in quibus habitant Sara-
ceni, quibus & præfunt Soldani, libet hic pauca breui-
ter inferere de situ terrarum ac ciuitatũ illorum: & prius
de potestate Soldanorum. Siquidem Innocentius Papa
huius nominis tertius scire volens quæ apud illos sunt,
& nomina Satraparum: contra quos ad bellum para-
batur exercitus christianorum, scripsit Patriarchæ
Hierosolymitano ut inquisita fideliter veritate, sta-
tum

tum ei nunciaret predictorum. Itaque Patriarcha quam citius potuit mandatum executus Apostolicum: rescripsit dicens. Duo fuerunt fratres Saraceni nobiles: nomen primogeniti Salahadinus, & nomen alterius Saphadinus. Salahadinus 9. filios genuit, postea vitam finiuit. Cui Saphadinus superuixit, omnesque fratruales suos interfici fecit, præter vnum nomine Noradinum Halapiz Soldanum. Quem manu tenuit Soldanus Iconij contra Saphadinum quæcum permisit Caliphus eorum. Caliphus enim Papa interpretatur: qui ab omnibus Saracenis reuerentiam habens honoratur. Itaque Baldach est caput paganorum sicut Roma caput nostrum. Ibi namque residet Caliphus, & ibi colitur Machometus & à propinquis, & à remotis. Est enim hæc ciuitas Agarenorum peregrinalis, ad quam scilicet peregre proficiscuntur Saraceni de partibus etiam remotis. Qui per desertum ituri magnum & inuium, fabulosum & inaquosum, onerant camelos victualibus per 12. dies sufficientibus. Aqua vero deficiente, sed prope terram fraturiente, cameli sitientes & aquam naturaliter sentientes percipiunt terram pede. Quod videntes Saraceni, mox terram effodiunt, aquam hauriunt, potumque camelis tribuunt. Porro Caliphus equitans cum gæte sua, vt Machometum adoraret, ingreditur templum, & inclinatione capitis adorans orat Machometum. Oratione finita priusquam egrediatur de templo, splendide quidem epulatur, & post epulas ad palatium coronatus reuertitur. Prædictus itaque Noradinus possidet Halapiam cum pertinentijs 200. ciuitatum, & castrorum, numerumque villarum infinitum.

De filijs Saphadini terrarum possessoribus.

CAP. LV.

Porro Saphadinus fratruicium occisor 15. filios habuit, quorum septem terrarum possessores, alios 8. reddituum perceptores fecit. Melehalinus primogenitus tenuit ac possedit Ægyptum totam ceterum millibus villarum inclutam à parte meridiei sitam. Secundus Coradinus possedit Damascum, & ciuitatem sanctam Hierusalem, totamque terram quæ fuit christianorum. In cuius possessione sunt absque villis ciuitates cum castris trecentæ. Hic habebat treugas cum Patriarcha, & vtroque templi & hospitalis magistro vsque ad passagium quod fuit anno gratiæ 1217. Tertius Melchiphos possedit totam terram, quæ gemella dicitur: & regionem circa scilicet absque villis 301. ciuitates & castra. Quartus Meliemodan possedit totum regnum Afsy cum omnibus pertinentijs, quod bene continet ciuitates & castra sexingenta absque villis. Quintus Melchisamephat possedit regnum Sarco, vbi occisus est Abel, quod octingentas ciuitates & castra præter villas continet. Sextus Melinoch regnum Baldach cum pertinentijs suis possedit, vbi Caliphus, sicut dictum est, residet. Septimus Salaphas non possidet terram vel regnum aliquod, sed fratres eius terrarum possessores mittunt ei singulis annis singuli binos equos bene infellatos & infranatos ac mille bizantios saracenicos. Semperque iste Salaphas cum patre suo Saphadino vexillifer eius equitat. Et ipse quidem Saphadinus equitans filios suos visitaturus inuoluit purpurea sindone caput. Cui procedunt obuiam filij 9. leucis & appropinquantes capitibus ei quater inclinatis osculantur etiam pedes manusque patris. Postea vicissitudine mutua, pater quemlibet osculatur ter, dans cuilibet annulum aureum imagine sua insignitum. Omnes isti terras christianorum, quas possidebant voluerunt reddere & esse tributarij Patriarchæ, & ecclesiæ Romanæ; vt alias terras possiderent pacifice.

De filijs eiusdem Saphadini reddituum perceptoribus, & eius vxoribus.

CAP. LVI.

Ex filijs autem eiusdem Saphadini reddituum perceptoribus duo maiores sepulchrum Domini cum quinque christianis custodiunt, & oblata percipientes quæ bene, per annum 20. millia bizantios Saracenicos valent, inter se diuidunt. Quatuor autem de sex minoribus filijs cuiusdam aquæ percipiunt redditus: quæ lichalis nuncupatur singulis annis Ægyptus mense Augusto rigatur. Valet autem redditus iste per annum 40. millia bizantiorum saracenicorum. Porro duo minores fratres, quia casti sunt, quicquid offertur ad pedes Machometi custodiunt, eaque percipientes inter se diuidunt. Et hæc valent per annum 30. millia saracenicorum Bizantium. Habuit autem Saphadinus 15. vxores & similiter eius hæres, quibus vocatis simul in palatio cum singulis dormit, & si qua masculum peperit videntibus cæteris omnibus, illam cognoscit. Si qua vero partum non habuerit cum illa per Eunuchum vocata diligentius nocte dieque priuatim dormit. Sic & cum qualibet pro beneplacito suo facit; si qua vero moriatur statim aliam defunctæ loco ducit. Hic Saphadinus de consuetudine prædecessorum suorum decies in anno videri permittit vultum suum. Cum autem à Rege vel Principe nuncius ad eum mittitur, nuncius ipse primo die in aula prima sui palatij recipitur, vbi sunt custodes, & 200. Turci bene armati nuncium custodientes. Secunda die veniens interpres ad nuncium quærit ab eo viz illius causam & Soldano interpretatur eam: tertia vero die potest nuncius Soldani responsum audire.

De situ ciuitatum Ægypti regaliū, & primo Damiatæ.

CAP. LVII.

In Ægypto sunt Alexandria ciuitas portus Saracenorum & Babylon noua siue Chairus domina ciuitatum. Damiatæ quoque totius regni clauis & ostium. A Babylone noua itur ad Damiatam versus orientem, quæ distat ab ea tribus diebus, & itur ad Alexandriam versus occidentem, quæ distat similiter à Babylone tribus diebus per terram, sex autem per aquam. Porro vsque ad Damiatam septem diebus sunt à monte Sina, & à Damiatæ vsque ad Thanym est diæta vna. Sita est autem Damiatæ inter mare & fluuium Nili, vbi etiam in mare decurrit maior pars eiusdem fluuij. In Ægypto quidem non pluit nisi raro, sed quandoque Nilo irrigatur: qui maior est Rheno. Valde pinguis est huius aqua magisque terram impinguat quam aliquis fims vel maris. Diuiditur autem in septem ostia siue brachia: A medio Iulio vsque ad exaltationem sanctæ crucis excrefcit, & iterum vsque ad Epiphaniam Domini decrefcit. Eoque decrefciente hordeum & bladum seminant, & in Martio metunt incolæ. Porro Damiatæ super eum, vt dictum est, sita, duplici muro & fossato lato ac bene murato est munita. Decoratur etiam 28. altis turribus: minorum autem turrium incertus est numerus, in medio Nili ex opposito turris Soldani est sita turris fortis & alta à cuius pede ducitur ad turrim Soldani cathena ferrea. Firmaturque ne sine Soldani licentia, qui est Rex Babylonis, ascendant vel descendant naues, omnibus onustæ bonis, ibidem appulsæ à Venetia, Anthiochia, Armenia, Græcia, Cipro, cæterisque portibus & insulis maris. Indeque percipit Soldanus infinitos redditus.

De situ Babylonis & Alexandria.

CAP. LVIII.

NOua Babylon & Chairus sunt ciuitates duæ, intermedia parte tertia vnus leuæ, Chairus solo muro firmissime munitum inhabitant christiani, Iudei, & Saraceni, Deumque suum colunt, ac leges pro velle suo custodiunt. Circa hanc urbem sunt pomeria multa & optima, prope est arbor balsami, cuius cortex incisitur tempore maturitatis in fine Maij. In scissionibus autem vasa vitrea supponuntur, in quibus guttæ stillantes recipiuntur. Atque in eisdem vasibus per dimidium annum in stercore vel fimo columbino recondantur, & ita defæcantur. Saraceni vero fontem, cuius aqua rigatur hortus Balsami multum venerantur, & inde singulis annis abluuntur. Iterum apud Chairum est palma, quæ se ad pedes beate virginis inclinavit. De cuius dactylis sampsit eadem virgo quot voluit: iterumque palma se sursum erexit. Quod videntes Ægyptij tunc præsentem palmam succiderunt, & in mane rursus erectam repererunt. Vsq;e hodie vero succisio apparet in signum rei gestæ, & ab Ægyptijs habetur in magna veneratione. Tres autem fuere Babylones. Prima scilicet in qua regnavit Nabuchodonosor Rex Chaldæorum, sita super Chobar fluuium. Secunda vero in qua regnavit Rex Ægypti Pharaon, & ille duæ modo sunt desertæ. Tertia est quæ prope Chairum ut dictum est, sita est, in qua olim fuit regia sedes, & horeta Ioseph. Alexandria ciuitas est Soldani Babylonis aliquantulum à Nilo distans, nec aquam dulcem nisi per meatus ductitios habens. In cuius portu sita est turris; in qua de nocte accenditur ignis, ut videatur portus à navigantibus, quoniam Ægyptus terra est humilis. In hac urbe sunt plures ecclesie Christianorum, inter quas est ecclesia sancti Marci Euangelistæ, capella in qua scripsit euangelium suum. Ibi & locus passionis ac sepulture ipsius, sed inde furati sunt Venetiani corpus. Ibi fuit sedes Patriarchæ: ibique bis in anno pariunt oves & capræ. Pifa & legumina & huiusmodi à festo sancti Martini, colliguntur, vsque ad mensẽ Martij.

De situ Ebron principalis urbis Palestine.

CAP. LIX.

EBron est principalior ciuitas Palestinorum mansio gigantum. In campo sita est, in quo fuit Adam formatus, & tandem mortuus; hæc Saracenorum lingua dicitur Cariatarbe idest ciuitas quatuor, eo quod ibi sepulti fuerunt cum vxoribus suis quatuor Patriarchæ scilicet Adam, Abraham, Isaac & Iacob, & hoc in duplici spelunca, quia virorum est vna, mulierum altera. In valle illa cognouit Adam vxorẽ suam, & genuit Seth de cuius semine Christus natus est. Ab Ebron duo milliaria, campus est plenus terra rubea quam incolæ effodientes care vendunt Ægyptijs vt aromaticas species. Et quantumcunque ex illa sumatur anno reuoluto nõ decreuisse inuenitur. Iuxta Ebron est Mambre ad cuius pedem est quercus, sub qua habitauit Abraham longo tempore, vbi etiam secum tres Angelos visos collegit & vnum adorauit. Quercus ista creuit & ramos expandit vsque ad tempus Theodosij Imperatoris: & ex illa est moderna in eodem loco incolis cara & medicinalis. Nam si quis eam siccam portet non infunditur bestia cui infidet. Ab Ebron vsque ad 10. milliaria versus orientem est lacus Alspaltidis, quod & mortuum mare dicitur, quia nihil in eo viuit; quatuor ciuitatibus in eo pro peccato populi submersis. Segor autẽ quæ est quinta ciuitas, prece Loth quæ adhuc apparet iuxta mare prædictum, & nũc Balezona dicitur idest castrum palmarum. Supra lacum illum est à parte Arabiæ, vallis Carnaym sub monte Moab super quẽ Balach filius Sephor duxit Balac vt malediceret Israel. Lacus autem Alspalti separat Iudæam ab Arabia.

De locis Arabia ac Phœnicæ.

CAP. LX.

ARabia tempore filiorum Israel erat desertum scilicet inuia & inaquosa, vbi filij Israel manna 40. annis manducauerunt, ac de rupe aquam scaturiente potati sunt. Ibi vallis in qua Moyses bis rupem percussit virga, & fluxerunt duo fontes: quorum riuus rigatur terra illa. In deserto est locus vbi post transitum maris rubri Moyses inuenit 12. fontes & 72. palmas. In Arabia quoque est mons Sina in quo Moyses ieiunauit 40. diebus & noctibus vt legem acciperet: quam Dominus digito ei scripsit in petra. Ibi etiam mons Or, in quo Aaron sepultus est, & Abarym, in quo similiter Moyses. Ibi & petra Oreb, vbi Rex Hierusalem Balduinus de Francis primo veniens, regnaturus in Hierusalem castrum edificauit, quod & montem regalem vocauit. Ibi est sedes Archiepiscopi Petracensis. Est autem Arabia in gyro ab Idumæa extensa ad Marchias de Bosra, quæ vulgariter dicitur Bosseroel. Idumæa est quædam terra Damascena sub Syria, quia Damascus est caput Syriæ. Idumæa continet Phœnicæam, in qua caput est Tyrus ciuitas Metropolis, Acon, Sidon, & Sarepta & Beritus, & mons Libani. In qua Tyro sepultus est Origenes. Ante Tyrum autem est petra marmorea: super quam Dominus sedit, & super eam fundata est ecclesia in honore Saluatoris. Porro à Tyro ad octo milliaria ex parte orientis supra mare sita est Sarphati, quæ prius dicta est Sarepta: & mons Seth in qua Helyas propheta mansit, & Ionam viduæ filium resuscitauit. Hinc ad septem milliaria ciuitas est, quæ dicitur Sidon vel Sagitta vnde oriunda fuit Dydo, quæ Carthaginem condidit in Africa. A Sidone autem ad sex milliaria sita est Beritus, ciuitas abundans quæ vulgariter dicitur Baruth, in qua imago saluatoris est depicta, cuius indigenæ Iudæi non post multum temporis à Christi passione latus in contemptum illius apparuerunt lancea, & exiuit sanguis & aqua. Quibus infirmi plures liniti, sanitati sunt restituti & Iudæi credentes effecti.

De Damasco ac Libano & Iordane.

CAP. LXI.

DAMASCUS caput Syriæ ciuitas est quam fundauit Elyezer Abrahæ puer in campo: in quo Abel est occisus à fratre. Ad duas vero leucas à Damasco est locus in quo Dominus Iesus in luce apparuit persecutori Saulo. In pede Libani montis scaturiunt duo riuus, qui fluij sunt Damasci. Abana per Libanum & Archadiæ plana fuit, & excipitur à mari vbi beatus Eustachius vxore ac filiis desolatus remansit. Farfar per Syriam prope muros Antiochiæ currit, seque mari ad 10. milliaria ab Antiochia fundit. Vbi dicitur porta sancti Simeonis. Iterum ad pedem Libani sita est ciuitas, quæ dicta est Paneas & Cæsaræa Philippi, sed modo Belynas. Ad Libani quoque pedem oriuntur duo fontes Ior & Dan. Quorum riuus sub montibus Gelboe fluunt: & iterum orti ac simul coniuncti Iordanem constituunt. In quo scilicet fluuio baptizatus est Dominus tertio milliario à Hierico. A montibus Gelboe vsque ad lacum Alspaltidem est vallis, quam insluit Iordanis, & vocatur vulgariter Gorges: ex vtraque parte à Libano vsque ad desertum Pharaon cincta montanis. Iordanis diuidit Galiliæam & Idumæam terramque Bosræ: quæ secunda Metropolis est Idumææ. Iordanis significat descensum, eo quod terram subgreditur prope ortum suum, vt iterum oriatur ad quoddam planum quod dicitur Placamedam lingua Saracenorum. Placa namque platea latine forum interpretatur, quoniam ibi mercimonia Turcis & Arabicis in æstate ad pascua conuenientibus exponuntur. Porro Medan est compositum: Med siquidem lingua Syra quædam aqua interpretatur, Dan vero quidam fluuius

uius dicitur qui per Sutythen fluit, in qua scilicet vrbe imago beati Iob in magna reuerentia existit, fluensque versus Galilzeam Saracenorum se vertit sub ciuitate Cedar, vt se Ior flauio infundat qui non longe à Belynas ciuitate distat.

De ciuitatibus & locis Galilee.

C A P. LXII.

Prope Belynas est lacus, iuxta quem incipit mare Galilzeum inter Bethsayda & Capharnaum. De Bethsayda fuerunt Petrus & Andreas, Ioannes & Iacobus, Philippus & Alphæus, & ad quatuor leucas inde ciuitas est Corrozaym, in qua nutritus dicitur Antichristus. Porro à Corrozaym ad quinque leucas est Cedar nobilis ciuitas, Castrum vero Capharnaum versus dexteram à mari est situm. Ad duas autē leucas ad Capharnaum est collis in decliuo montis, qui scilicet locus mensa dicitur, eo quod ibi paui Dominus 5. millia hominū ex quinque panibus hordeaceis. Sub eodē vero scilicet loco commestionis, est alius etiam locus, vbi Dominus post resurrectionem apprensus discipulis, comedit cum illis partem piscis assi, & fauum mellis. In prædicto mari ambulans ipse super aquas dixit Petro: *Medice fides quare dubitasti?* Versus sinistram à concauo montis Genezareth surgit ventus, cuius inquilini sentiunt impetus. Ad duas vero leucas à Genezareth est Magdalum castrum, à quo Maria Magdalena dicta est. Et hæc regio dicta est Galilea Saracenorum, vbi habitauerunt tribus Zabulon & Neptalim, ibique fuerunt 20. ciuitates, quas Salomō dedit amico suo Hiram Regi scilicet Tyri. Ad duas vero leucas à Magdalo fuit Cithareth ciuitas quæ modo est Tyberias. Tyberia dicta vulgariter à Tyberio Imperatore Romano. Hanc Dominus Iesus frequentare solebat, cum adhuc iuuenis esset. Hinc ad quatuor leucas est Bethulia ciuitas. Porro ad decem leucas à Tyberia, sita est Nazareth Galilee, & inde ad duas in via quæ ducit ad Acon, sita est Sapharia ciuitas Annæ matris beatæ virginis Mariæ. In Nazareth fons est, cuius aquam puer Iesus exhauriebat, & secum ferebat. Ad quatuor leucas à Nazareth & ad duas à Sapharia ex orientis parte est Cana vicus Galilee, ad vnam vero leucam à Nazareth locus est, quem Rebuth vulgariter dicunt, vnde Iudæi Iesum præcipitare voluerunt. Iterum ad quatuor milliaria de Nazareth mons est Thabor, in quo transfigurauit se Dominus coram Petro & Ioanne & Iacobo. Ad duas leucas à Thabor versus orientē est mons Hermon. In conualle montis Thabor Melchisedech sacerdos occurrit Abrahæ cum pane & vino. Ad duas leucas à Thabor sita est in monte ciuitas Naym, in cuius porta Dominus filium viduæ suscitauit. Superius à Naym est locus qui dicitur Tortēs vel Cauerna Cyson, in monte vbi consilio Delboræ vir eius Barac vicit Idumæos.

De Iezrael ac ciuitatibus Samaritæ.

C A P. LXIII.

Ad quinque leucas à Naym sita est ciuitas Iezrael, in qua regnavit impiissima Iezabel. Quæ pro sua proteruitate de palatio suo præcipitata adhuc stat sepulcræ istius columna. Secus Iezrael campus Magedo existit, in quo Iehu Rex Samaritæ nouiter inunctus Regem Iuda Ochoziam vicit. Ad duas autem leucas à Iezrael montes sunt Gelboe: quibus Dauid de casu Saul & Ionathæ dolens, maledixit eosque dānavit perpetua sterilitate. Ad quinque vero leucas à Iezrael incipit Samaritæ in loco qui dicitur castrū duplex; hinc ad 10. leucas sita est vrbs Sebaste siue Augusta, in qua inter Helisæum & Abdiam prophetas sepultus fuit Ioannes Baptista. Decollatus quidem est in castro Macheronta secus lacum Asphaltitis, trans flumen Iordanis & inde Sebaste sepultus à discipulis. Cuius corpus postmodum

absque capite, digitoque quo saluatorem ostendit, Iulianus Apostata fecit comburi, & caput in Alexandriam, demde Constantinopolim, & tandem in ciuitatem Patras deferri: digitum vero quæ Dominum ostendit beata Thecla in monte gaudij tulit. Ad quatuor leucas à Sebaste ciuitas Neapolis sita est, prius dicta Sichar & Sychem inter Dan & Bethel. Ibi Emor regnavit, cuius filius Dynam rapuit. In Sychem transportata sunt ossa Ioseph ex Ægypto, ac sepulta iuxta fontem, vbi Ieroboam Rex Israel fabricauit duos vitulos aureos; quos dixit se tulisse de Hierusalem, & posuit vnum in Bethel, & alterum in Dan. Iuxta Neapolim est campus, quem Iacob filio suo Ioseph præter sortem fratrum dedit, in quo est puteus, ad quem Dominus ex itinere fatigatus sedit, & Samaritanæ prædicauit. Ad vnam leucam à Sychem sita est Luza ciuitas, quæ & Bethelin, qua diu habitauit Abraham; ibique filium sacrificare voluit, & ibi dormiens Iacob Angelos vidit. Montis Bethel confinis est mons Galgal versus orientem inter Dan & Sychem oppositus monti Gebal. Ad 10. leucas à Sychem & ad 4. Hierusalem in via, quæ à Neapoli ducit ad montem sancti Samuelis sita fuit Rema ciuitas, vbi fuit Arca testamenti vsque ad aduentum Samuelis & Dauid Regis.

De locis Hierusalem ciuitatis sanctæ.

C A P. LXIV.

Porro ad 20. leucas, à Sychem, & ad 15. milliaria ab Ebron, & ad 13. à Hierico, & à 7. ab Ascalona & ad 11. à Ioppe sita est ciuitas sancta Hierusalem in medio mundi, metropolis ciuitatum Iudææ. Illic in monte Moria vidit Dauid Angelum interficientem populū, & ira Dei placata emit plateam Ornam Iebusei ad fabricandum templum. Quod scilicet tertio destructum fuit dubium à quo fuerit reedificatum. Quidam dicunt, quod à matre Constantini Helena in honorem sanctæ crucis recuperatæ à Cosdroe Persa alij vero dicunt quod à Iustiniano Imperatore, qui voluit vt à qualibet honoraretur natione. In Hierusalem est lacus, qui probatica piscina dicitur, cuius aqua singulis sabbatis ab Angelo mouebatur. Descendente scilicet ad visitationem ligni Domini passionis ibidem absconditi à tempore Salomonis. Et post aquæ motionem sanabatur vnus, quicumque descenderet in eam prius: iuxta hunc ergo lacum sanauit Dominus in sabbato Paralyticum, sub templo Domini & monte Syon. In valle Iosaphat sub terra fluius paruus fluit, vbi Dominus cæcum illuminandū misit. In monte Syon pedes discipulorum Dominus lauit, & cœnans cum illis nouum testamentum instituit. A cuius parte sinistra in agro peregrinorum, qui est Acheldemach secus viam, quæ ducit Effrata situs est fons Gyon, vbi coronatus est Salomon. Per montem Syon ascendit Dominus in Hierusalem ad passionem & cum venisset Bethphage ad montem Oliueti transiit per vallem Iosaphat in Hierusalem, sub montem Oliueti versus orientem trans torrentem Cedron ad iactum lapidis sudauit Dominus guttas sanguinis. In loco Licostrotos ter Dominum Petrus negauit, & loco quæ dicitur Gallicantus amare fleuit, in Caluario crucifixus est Dominus, in loco qui dicitur Golgotha & ad dexteram ab introitu ecclesiæ sepeliuit eum Ioseph ab Arimathia. Ad caput ipsius ecclesiæ inuenit Helena crucem Domini. In partibus illis est locus, qui dicitur charitas, vbi Iudæi voluerunt Dominum comprehendere, sed timuerunt turbas. Ibi post resurrectionē apparuit Dominus Magdalenz, in monte Syon apparuit Apostolis absente Thoma, & alia vice ipso presente, ipsisque presidentibus & videntibus in cælum ascendit 40. post Pascha die. Ascendit, inquam, à monte trium luminum, hoc est Oliueti, in quo scilicet monte beata virgo Dei genitrix obiit, & in valle Iosaphat se pulsa est, inde corpus eius in cælum assumptum est. Ante portam Hierusalem, quæ est ad occidentem lapidatus est protho-

martyr

martyr Stephanus & in Syon sepultus indeque Constantinopoli, ac deinde Romam translatus, & iuxta sanctum Laurentium est positus. Ante portam Hierusalem, quæ est ad austrum iuxta lacum est cauea quæ dicitur Leonis carnerium: quia tempore Cōdroe ibi Leo reposuit 12. corpora martyrum.

De ceteris urbibus ac locis Indæ.

CAP. LXV.

AD vnam leucam à Hierusalem sub monte Oliueti versus mare mortuum est Bethania, vbi Dominus Lazarum quatruiduanum suscitauit, & Mariæ Magdalenz in domo Simonis leprosi peccata remisit. Ad quatuor leucas à Hierusalem est ciuitas Bethlehem, Ad hanc veniens Helena Regina præsepe Domini fecit Romam portari, & in ecclesiam beatæ Mariæ maioris reponi. In Bethlehem sepultæ sunt Paula & Eustochiū. Ad vnam leucam à Bethlehem est locus, vbi sepulta est Rachel secus viam quæ ducit Hierusalem. Iuxta cuius sepulchrum fecit Iacob apponi 12. lapides prægrandes in monumentum 12. filiorum Israel, quod incolis est manifestum. Ad 15. leucas à Hierusalem versus Ramatha mons est, in quo quondam ciuitas Modin erat sita, quæ fuit Mathathiaz patris Machabæorum ibidem sepulchrum. Ab illo mōte ad octo leucas in via quæ ducit Ioppen, sita est Lidda quondam ciuitas, sed modo castrum & dicitur Diospolis. Ad 5. leucas à Bethlehem est castrum quod dicitur cauea, vnde fuit Amos propheta & ibi sepultus est. Ad quatuor leucas versus Hierusalem est castrum, in quo mansit Zacharias Propheta, quādo beata virgo post annunciationem euangelicam abiit in montana. Ad 13. leucas à Hierusalem est Hierico à cuius sinistro desertum est Quarantenz, in quo ieiunauit Dominus, & de gula tentatus est à diabolo. Ad duas leucas à Quarantena ex opposito Galileæ est alius mons valde excelsus, in quo iterum de auaritia tentatus est Dominus. In ipso deserto Quarantenz fons existit, cuius aquam amaram per appositionem salis Helisæus potabilem fecit. Engaddi locus est Hierichontinus, in quo fuit quondam vinea balsami cuius plantas Egyptij tulerunt, & in Egypto plantauerunt. Ad dimidiam leucam à Babylone noua in quodam horto dimidij mansi; Huius arbor similis vineæ triennij, eiusque folia videntur esse trifolij parui. Hortus autem irrigatur aqua fontis, in quo beata virgo solita est abluere pannos saluatoris, quando in Egyptum fugit à facie Herodis. Qui scilicet hortus si à non christianis excolatur, aut perpetua sterilitate damnatur, aut in pnam Saracenorum inæstimabilis vltio infertur, nec alicubi verum inuenitur crescere balsamum in mundo, nisi tantum in prædicto Egypti loco. Ad quatuor leucas à Nazareth est mons Cayn in cuius pede Lamech sagittauit Chayn. Ad 9. leucas à monte Cayphas, vel Carmeli ad austrum est Cæsarea quondam Metropolis Palestinorum, ex qua fuit Cornelius centurio, vel quem baptizauit Petrus, & fecit eiusdem ciuitatis episcopum. Acon ciuitas est in angulo sita, tota patens ab oriente ac meridie, totaque mari clausa septentrione & occidente. Ab Acon vsque ad Cayphas contra meridiem sunt duæ leucæ, & inde vsque ad castrum peregrinum quod districtum dicitur quinque, à districto vsque ad Cæsaream sunt quatuor ampla milliaria; & à Cæsarea vsque ad Ioppen est dieta. Porro à Ioppe vsque ad Ascalonam sex leucæ. Ibi prope est Gaza, cuius portas Sanson fregit & in montem tulit. Aliæ quatuor scilicet Cæsarea, Ioppe, Ascalona, Gaza Philistinorum desertæ sunt à Hierusalem vsque ad montem Sinay sunt dietz duodecim.

De Patriarchatu Hierusalem, & Iconia mirabili beatæ virginis, & de Harlasinis.

CAP. LXVI.

Patriarcha Hierosolymæ quatuor habet archiepiscopos sub se. In prouincia quidem Palestina Cæsariensem, qui vnum habet episcopum suffraganeum scilicet Sebastensem: in Galilæa Nazarenum, qui & vnum scilicet Tyberiacensem habet suffraganeum. In Phænicia vero Thirensensem, qui quatuor habet suffraganeos scilicet Aconensem, Sidonensem, Bericensem, & Belinensem. Petracensem quoque in prouincia Moabitariū qui vnum in monte Sina suffraganeum habet Græcum. Patriarchæ vero suffraganei sunt Ebronita, Bethlehemita, & Lyddenus episcopi. In ecclesia Domini sepulchri sunt Canonici Priorem habentes, ac viuentes secundum regulam beati Augustini. In templo etiā Domini sunt regulares Abbas & Canonici, & similiter in ecclesia montis Oliueti. In monte vero Thabor abbas & Monachi nigri, & in ecclesia similiter de Latina. In Gethsemani quoque quæ est vallis Iosaphat sunt nigri Monachi. Omnes isti Abbates atque Priores cum infulis & baculis, & annulis atque sandalijs Pontificalibus, assistunt in ministerio Patriarchæ soli obediētes. Sūt & ciuitates, quæ non habent episcopos, videlicet Ascalona sub episcopo Bethlehemitano, Ioppe quoque sub Canonici sepulchri: Neapolis sub Abbate templi, & Cayphas sub Archiepiscopo Cæsariensi. Neapolis & Tyrus & Acon & Hierusalem nullo mediante spectant ad Regem.

Ad quatuor leucas à Damasco est locus, qui Sardanaï dicitur, situs in monte vbi est ecclesia beatæ virginis Mariæ, in qua sūt virgines montales 12. & octo Monachi. In hac ecclesia depicta est imago in tabula beatæ Dei genitricis opere Constantinopolitano, quam Patriarcha tulit Hierusalem, & cuidam Abbatissæ dedit, Abbatissa vero ad locum prædictum transtulit. De hac imagine manet oleum balsamo suauius redolens, quo liniuntur infirmi, & melius habent. Oleum istud optime christianis reseruat, & ipse locus à Saracenis in magna reuerētia habetur. Bis in anno scilicet Assumptione beatæ virginis Mariæ, & natiuitate locum illum incolæ Saracenorum frequentant; hæc imago à mammillis superius si palpetur, vt carnea sentitur.

In confinio Antiochiæ, & Damasco in castris munitissimis habitant Harlasini; quorum Dominus est vetulus de montanis multum reueritus à Christianis & Saracenis propinquis ac remotis. Quorum Principes indifferenter per nuncios interficere solet. Horum nulla est lex, nisi quam timor facit; matres, sorores, filias, & indifferenter omnes cognoscunt vt vxores. A cunabulis educantur in palatijs, omniaque addiscunt idiomata, & docentur Dominum suum timere super omnia, eique vsque ad mortem in omnibus obedire: vt sic possint ad paradisi gaudia peruenire. Quisquis in obedientia moritur, pro Angelo colitur.

Hæc de illo libello Patriarchæ ad Papam ad præsens sufficiant.

De origine ac pueritia sancti Edmundi Cantuariensis archiepiscopi.

CAP. LXVII.

Author. Anno iterum superius annotato, scilicet ab incarnatione Domini 1147. sanctus Edmundus Cantuariensis Archiepiscopus, cuius sacri corporis gleba in Pontiniacensi monasterio requieuerat, de terra est eleuatus: qui nimirum anno præcedenti auctoritate apostolica fuerat canonizatus, & in cathalago sanctorum deputatus.

Ex gestis eius. Hic à Bendoniz villa originem duxit: In carne florida virginitatis florem ilibatam perpetuo

Detis

An. Christi
1147.

Deus permanturum edocuit, qui eum supra morem communitate nascentium felicibus auspicijs ex matris utero segregavit. Congressus est enim de cella suae natiuitatis, ita mundus & immunis a communi corruptionis humanae contagio, velut si mox in Sindone mundissima nullam contraxisset maculam, continens de contento. Hunc igitur in baptismo mater Edmundum tanquam a mundicia nuncupandum censuit, quia cum oraret ad feretrum sancti Edmundi martyris onerata nobili onere, vitalis in eo spiritus primitias primitus deprehendit. Haec Mabilia vocabatur, pater autem Eduardus, qui de consensu coniugis saeculo valefecit, & in monasterio de Eynesham sub habitu regulari cursum vitae feliciter consummauit. Mater quoque virtute non inferior cognationi femineae masculinum animum inferuit, & in saeculo non saeculariter viuens, cum animi mollicie, carnis illecebras a se penitus amputauit. Capnam clausam deferens vestes reiecit, quas proposito castitatis non conuenire censuit. Vigiliis monachorum Abbendoniae singulis fere noctibus consueuit frequentare, contra carnis conflictus armis militiae, continentiae congruis se induit, cilicio videlicet aspero, quo carnis nuda calcaneum tenus contegere consueuit. Addidit & loricae ferream desuper, quam finetenus carni suae portauit indiuiduam, ut indumentum pilosum premente ferro plus pungeret carnem ipsam. Intra loricae vero duae laminae ferreae ad maius erant supplicium, quarum mater moriens duos filios fecit haeredes, Edmundum scilicet ac Robertum. Ab ipsis ergo pueritiae primordijs Edmundus tam religiose nutrebatnr materna sollicitudine, ut extunc ab ea informaretur ieiunijs, & orationibus etiam adultus insistere. Huic enim mater, ut sextas vltro ferias in pane & aqua ieiunaret, dedit & promisit munuscula ut parsimoniae salutaris obseruantias in eius animo plantaret arte sancta; Sic innocentiae fundamentum superaedificauit ardua virtutum palatia, ut cresceret templum sanctum in Domino, aedificatio per spiritum maturius inchoata.

Qualiter eidem puero Parisios misso Christus in forma pueri se ei ostendit.

CAP. LXVIII.

Cum autem mitteret eum viam cum fratre suo mater Parisios, ut liberalibus imbueretur studijs seu artibus, modicam pecuniae summam dedit eisdem, dicens illis: Si maternam, ut bonos decet filios, iussione seruaueritis, confido in Domino, quod in omnibus ipse pronisor munificus erit vobis. Duo quoque dedit eis cilicia, praecipiens ut illis super nudo se vestirent, bis autem in hebdomada. Timebat enim ne postquam discretionis annos attingerent, per deuexa vitiorum & abrupta voluptatis incederent. Ideoque rudes in arte bellandi familiariter informauit, & prius exercitans, quam in belli discrimine necessario traherentur, rudimentis intellectualibus sensualitatis studia praeventire curauit. Ipsa etiam Edmundo quem velut sanctitatis eius praesentia, ceteris filijs plus dilexit, dum studeret Parisijs, cum indumentis lineis cilicium mittere consueuit. Meritoque praeter ceteros eum dilexit, qui nusquam piam matrem, pius videlicet filius verbis aut operibus offendit. Ita namque Deo & piae matri suae placere studuit quod omnem a se leuitatem ressecans, omnino coreis alijsque ludicris seu spectaculis se subtraxit. Diebus quoque Dominicis & festiuis iuxta monita matris antequam comederet, psalterium ex integro psallere consueuit.

Et quoniam amantissimus Domini totis visceribus studuit auctorem vitae diligere, ipse in forma puerili eidem puero se voluit demonstrare. Cum enim primum quoddam spaciandi causa coetaneis inuitantibus, consentisset ingredi, ab ipsorum tamen comitatu se celerius separauit, ne conscientiae suae puritatem vel nugis puerilibus, vel ociosis sermonibus contingeret maculari. Dum igitur incederet solitarius sacris insistens me-

ditionibus, apparuit ei puer ille candore niueo nitidus, & colore roseo rubicundus, qui velut a summo caeli cardine delapsus subito, sic eum prior allocutus est, officiosissime salutando. *Salue dilecte mi.* Qui cum audisset, ut puer in sermone, ignoti pueri miratus est. Quem cum ille pauifacum & haesitatem conspiceret, ipsum denuo alloquens quaesuit an ipse sibi vel tenuiter notus esset. Ille simplicitatis columbinae respondens sermone simplici, nullam, inquit, teneo noticiam tui, nec sum ut aestimo notus tibi. Adiecit puer: Quomodo ita tibi sum incognitus, praesertim cum, & in scholis ad latus tuum sedeam, & tibi quocumque fueris inseparabiliter fuerim sociatus? Deinde subdidit: in facie mea respice, & quod in fronte mea scriptum sit, aduerte sedulus toto corde. Quod cum fecisset, scriptum legit in ea literis caelestibus: *Iesus Nazarenus, Rex Iudeorum.* Qui statim quod viderat ei retulit, & ab ipso protinus audiuit, hoc est nomen meum, quod tibi memoriale sit in desiderio animae, & hoc diligenter & articulatum noctibus imprimere singulis fronti tuae. Per hoc enim poteris contra mortem muniti subitam, & quisquis eadem scriptura munitur modo consimili frontem suam. His dictis, puer ille in quem desiderant Angeli prospicere, disparuit, sed in pectore pueri sui, quem visitare dignatus est, non parum dulcedinis reliquit.

Qualiter a matre benedictionem accepit, & animam defuncti portari a daemonibus vidit.

CAP. LXIX.

Porro matre illius iam morti propinqua cum vix ei superesset extremus spiritus, vocatus ad eam venit, benedictionem vltimam percepturus. Qua super eum affectuosissime edita, cum absentiam fratrum ad memoriam reduxisset, exorauit matrem humiliter ut absentes quoque benediceret. Ad quem illa: In te, ait fili omnes fratres tuos benedici noueris, qui per te transfusa in illos benedictione tua, tuae participes erunt gratiae & virtutis. Nec enim matrem latuit, quis quantumque futurus esset in posterum, cuius futurae gloriae cumulum, quibusdam nouerat praesagijs praesignatum. Siquidem viderat in somnis nocte quadam eum coronam spineam portantem in capite, quae vehementer accensa flammam protendebat ad sidera cum fulgore.

Quadam vero die cum versus natale domicilium scilicet Abbendoniam iter ageret cum alio, quem habebat itineris socium, vidit campum auibus fuligine nigrioribus coopertum. Et uterque quidem de maxima miratus est auium multitudine, sed alterum stupor validus inuasit cum tremore. Cui beatus Edmundus: Sta, inquit, a via semotus paululum, & te crucis muni signaculo, ne timeas, quia videbimus quid portendat monstruosa haec auium multitudo. Postmodum vero videntibus illis aues illae corpus quoddam nigerrimum, nec hominis, nec vllius animalis effigie distinctum subuexerunt in aera, & ita demum disparuit multitudo auium subito velut umbra. Quo facto conuersus sanctus ad pauertem socium: vis, ait, scire quid significet hoc portentum? Et ille, volo, Cui sanctus: Aues teterrimas quas vidisti, noueris esse demones, hominis cuiusdam, qui in villa proxima nuper obiit, animam, ad inferos deportantes. Ipsam animam laruale corpus quod in aera subuulerunt exprimit, quae ineffigata visa est, quia conditoris imaginem, ad quam facta fuerat, ipsa dum viueret in corpore, viuendo nequiter deformauit. Qui ad eandem protinus villam venientes, ut de viso certiores efficerentur prodigio, cognouerunt quod homo quidam ipsa qua sanctus praedixerat hora transierat ex hoc mundo.

Vita pueri S. Edmundi.

Mittitur Parisios studendi causa.

Nota praecis eius.

Puer Iesus ei apparuit.

Contra mortem subitanam remedium ei ostendit.

Mater mortui bene precatur.

Visio matris.

Visio Edmundi & socij.

Quali-

*Qualiter in adolescentia castitati studuit & imaginem
beate virginis annulo desponsavit.*

C A P. LXX.

Vbi autem sanctus Edmundus annos adolescentiæ
attigit, carnis delicias nō tantummodo fugit, sed
etiam exhorruit, Cumque virtus verteretur circa diffi-
le & ad virtutum culmina veniatur cum labore, prius-
quam eius animæ vires attigissent, virtuti contrarium in
eisdem sacris parauerat exercitijs, virtutibus locū. Sicq;
carni sensus effectus est in annis teneris, quod cum sacrā
paginam nec didicisset, tamen ipsam iam docere vide-
batur maturis moribus & honestis. Eratque talis qui
non prius inciperet docere quam facere, sed quod ampli-
us est, prius facere quam audire, & cum singulis in
corde virtutibus gratum parasset hospitium, castitatem
singulariter habere studuit, sciens quod incorruptio
Deo proximum esse facit, vnde carnem suam nulla vn-
quam polluit immundicia, sed in eo permansit vsque ad
obitum virginitas incorrupta. Nam de consilio cuius-
dam sacerdotis perpetuam virginitatem coram beate
virginis vouens imagine eidem se virgini velut Domi-
næ commendauit & copulauit perenniter velut spon-
sæ, atque in signum irrefragabilis fæderis eam annulo
suo subarrhauit nouo more. Annulo inquam quem ad
hoc fecit, digitum ipsius imaginis insigniuit. Et vt eidē
Dominæ amicæ charissimæ iugiter impenderet saluta-
tionis obsequium in eodem annulo literaliter insculptum
est illud aue angelicū. Ex tunc ergo sicut ipse cō-
fessus est in obitu, quotiens eiusdē clementissimæ vir-
ginis præsidium inuocauit, ipsa in tentatione prouentū,
in persecutione solatium, in tribulatione remedium, in
dolore gaudium sibi celeriter impetravit. Vt autem ea-
dem sponsa sua fæderis inter eos initi recordaretur, &
sponsū dignaretur agnoscere, qui eam in sua despon-
saret imagine in annulo cum quo post mortem more
Pontificali sepultus extitit, inuentum fuit insculptum
cunctis videntibus atque mirantibus istud *Aue*. At per
hoc & in manu Pontificis & in digito imaginis, præci-
puum præluceat testimonium, per quod enucleatius ap-
paret omnibus gestę rei veritas & exemplum.

*Qualiter cum diabolus de carnis concupiscentia
tentauit.*

C A P. LXXI.

At hostis antiquus quo magis eum vidit in virtute
proficere, eo magis agitatus inuidia, pectoris eius
pacem studuit perturbare. Vnde quandam puellā hos-
pitæ suæ filiam in eius excitauit excidium, vt impudi-
cos oculos in eū iaciens, eius commouere tentaret ani-
mum signis & nutibus ac suspirijs, quasi dicens tacite,
dormi mecum. Sed cum per talia nil proficeret, apertis cū
eo verbis cepit agere, & multis modis ad amplexus il-
licitos prouocare. Quam ille vt pestem fugiens sepe
corripuit, sed illa nec sic à virulento proposito quod
mente conceperat se retraxit. Illa velut altera Ægyptia,
pro illicitis institit: Ille velut alter Ioseph illicita recu-
savit. Tandem illius opportunitate perturbatus, quid su-
per hoc esset agendum melius mente contulit, & habito
secum consilio puellę tempus assignat veniendi ad
locum, quo vacare studio consuevit. Illa sperans voti
se compotem fieri, assignato tempore audacter venit.
Quam ingressam & quibusdam superioribus vestibus
ad eius mandatum spoliatam arripuit, virgisque flexi-
bilibus, quas ad hoc aptauerat in dorso peroptime fla-
gellauit, vt sic cui collecta erat in corde stultitia, ipsam
disciplinæ dissolueret dura virga. Fugit illa quem dudū
fuerat infecuta, & vexatio intellectum dedit, & gratiam
apposuit, ita quod ipsa puella vt asseruit huiusmodi
tentationem nunquam postea taliter tolerauit. Sicque
dum restitit persequenti diabolo, ipse diabolus à puella

recessit ocius & ab ipso. Sed dum per apertam eum ma-
li speciem non posset ad carnis illecebras trahere, co-
natus est per quandam matronam, satis vt videbatur
honestam deceptionis suæ laqueis irretire. Hæc velut
sub obsequij velamine obtulit ei quædam donaria, vt
per hoc eius animum facilius inclinaret ad turpia car-
nis vota. Quod cum ille muliebris versutiæ non igna-
rus intelligeret, quæsiuit ab ea an ei de sui conscientia
coniugis hæc offerret. Et illa: Latent, inquit, ista con-
iugem, nec enim scire debet, quod tibi facio amicabi-
liter hunc honorem. Insuper enim credidit virum sa-
pientē aquas furtiuas quasi dulciores appetere, quas il-
le vt Dauid sapiens cum tanto discrimine noluit degu-
stare, vnde ait ad illā, sine viri tui conscientia non reci-
piam dona tua, sicque mulier verecundata, donaria sua
retulit, & ipse ab eius impeditioe noxia liber fuit.

Qualiter in atate virili carnem suam arctius castigauit.

C A P. LXXII.

De cursis annis adolescentiæ, quia crescentibus cum
ætate viribus corporis, crescit inuisibilis pugna
militiæ, spiritualibus armis corauit fortius se munire.
Vnde non contentus iam cilicijs vt communibus, sicut
informatus matris monitis & exemplis consueuerat à
puero, adinuenticio cilicij genere, carnem suā non tam
domare quam torquere studuit nouo modo, quē mo-
dum & antiquioribus sanctis incognitum, & modernis
credimus inexpertum. Habebat siquidem cilicium, non
ex filis vt fieri solet subtilibus, textoris arte compositū
sed ex chordulis artificiose connexis pariter & coniun-
ctis ad instar retis densissimi intricatum, quod in con-
nexionem suo denso ordine continebat nodulos tam in-
tolerabiles quā vt ita loquar sine numero numerosos.
Erat ab anteriori parte apertum, penitus inconsutile
illud cilicium laqueolis ab eius capucio vsque ad sim-
brias hinc inde appositis connodatum, quæ connoda-
tio cilicij nodos additæ carni impressit arctius, & cru-
ciauit grauius sui corporis artus sacros. Sicque cum se
ipso bello dimicans intestino, certamen sibi indixit re-
ciprocum, in quo se conterens, & à sese contritus, e-
rexit se supra se, pene suimet oblitus, vt se vinceret, &
domestico tormento corpore superato martyr in pace
factus, de se triumphum nobilem reportaret. Cui enim
Christus erat viuere, ipse vixerat non vt ipse. Nec
contentus est hoc tormenti genere, sed quod superad-
didit est admiratione dignius, & stupore. Vt enim idem
cilicium stringeretur fortius, & continuata punctioe,
caro magis sustineret supplicium, fune grossiori de pilis
equinis triplicato constrinxit illud desuper in hūc mo-
dum. Funis ille à scapulis per corpus circumductus vs-
que ad renes descendebat, multis inuolutis mediantibus
& tam stricte ligabatur inferius, quod corpus &
præcipue spinam dorso curuare vix potuit, vel semetip-
sum erigere incuruatus: sic in cingulo cilicino semetip-
sum circumdederat, qui non tantum lumbos carnis suę
cum legali pontifice succinxerat, sed iusuper circa pe-
ctus zona aurea cum Dei filio cinctus erat. Ita diebus
contra potestates aereas armato corpore reliquas cor-
poris particulas, quas in aperto non potuit, armavit in
occulto, vt in se nil immunitum relinqueret vel iner-
me. Si quidem manuum & colli nuda, quæ videlicet
propter homines diebus cruciari non poterat, nocti-
bus coram Deo cilicio contegebatur. Addidit & cilicina
femoralia, & caligas cilicinas quibus utebatur assidue
cum lorica quam sibi mater reliquerat, duplicia de ma-
nu Domini recepturus pro duplici martyrio quo se
spontaneæ cruciabat. In aduentu quoque & in quadra-
gesima indumentum quoddam portauit plumbeum,
corium quoddam nihilominus durum induens & no-
dosum. Ad maioris etiam tormenti cumulum pluribus
locis astrinxit funibus corpus suum, ne constringeretur
funibus peccatorum.

*Castitati
præcipue stu-
det.*

*Mater Dei
ab eo inuo-
cata quid ei
præstiterit.*

*Matronam
quandam
impudicam
egregie à se
repellit.*

*Novum cili-
cij genus
effingit.*

*Nota diram
corporis ca-
stigationem.*

*Impudicam
puellam ver-
beribus sa-
nat.*

Qualiter in regimine artium se habuit.

C A P. LXXIII.

Factus vero magister artium præter morem tunc legentium, missam & horas canonicas quotidie priusquam legeret audire consuevit, quæ scilicet religiosa consuetudo suis etiam scholaribus profuit, quos ut secum audire missas assuescerent, sic induxit. Et ut hoc liberius exequeretur in parochia, qua debebat, fecit capellam construere in honore beatæ Virginis, quam sæper dilectione coluit speciali. Pius autem humilisque magister cum vnum de auditoribus suis ægrum, & egentem lecto decumbere didicisset, in domum suam eum portare fecit, & qualibet nocte per quinque circiter hebdomadas ante ipsum iacuit, eique in vrnali ac cæteris, quæ languentis requirebat necessitas ministravit. Et quamuis hoc fraternæ cõpansionis grauarietur onere, legebat tamen & disputabat continue: frequenter vrnale de manu decumbentis præ vanitate capitis excidens integrum remanebat ipsius proculdubio meritum, qui ei propter Deum humanitatis obsequium exhibebat.

Quidam etiam de scholaribus suis morbum patiens in brachio ostendendum ei censuit quasi sancto. Cui respondit ille: Sua te Deus gratia sanat ac virtute, in crastino scholaris ad magistrum redijt, seque sanitati restitutum asseruit. Ac ipse magister eiusdem morbum in suo brachio excepit, quem patienter tolerans paulo post & ipse curatus fuit.

Die quadam in studio occupatus oblitus est orationem illam, quæ in memoriam dicere, quam in honorem beatæ Virginis, & beati Ioannis Euangelistæ dicere consueuerat diligenter, ac deuote, sequenti nocte beatus ei Ioannes apparuit, & ut ei manum suam extenderet, imperauit. Gerebat siquidem in manu ferulam, qua velut in eum seuiens minabatur eius percutere palmam. Visumque est ei comminationis magnitudinem, quod si eum percussisset, ex ictu incurrisset mortem. At ille mox clementior factus erectam manum suspensam tenuit; & ut dictam orationem ex tunc dicere non omitteret, familiariter persuasit.

Qualiter ad Theologiæ studium se transfudit.

C A P. LXXIV.

Transactis ergo circiter sex annis, quibus in artibus egregie rexerat, cum adhuc socijs suis cursum legeret arithmetica, apparentem sibi in somnis agnouit matrem suam, atque dicentem: Fili quid legis, & quæ sunt illæ figuræ, quibus vacas tam studiosè? Quo respondente talia lego, videlicet ostensis protractionibus, quæ sunt in ea facultate, mox illa dexteram eius manum arripuit, & in ea tres circulos pinxit, quos his nominibus, Pater, Filius, & Spiritus sanctus, per ordinem singulis singulos insigniuit. Et addidit: Fili charissime, talibus figuris & non alijs de cætero intende. Qui voce matris edoctus, sese mox ad Theologiæ studium transfudit, intelligens nimirum, quod sanctæ Trinitatis cognitio Theologiæ consummatio, & origo facultatis existit. Et qui prius dum in artibus regeret, in mane missas audire consueuerat, nunc ad religionis augmentum, media nocte matutinas in Ecclesia sancti Mederici Parisijs audiebat. Post matutinas vero in orationibus cum lachrymis, & gemitibus, coram altari beatæ Mariæ Virginis vsque ad diem consuevit persistere, & ita demum nulla quiete corporis interueniente ad scholas cum cæteris conuenire. Et sicut orandi gratia ecclesiam adijt nocte media, sic ipsam adire ob causam consimilem hora studuit vespertina. In ecclesia reuerenter & deuote se habuit, & in ea sedere quasi nunquam vel rarissime consuevit. Quem cum boni nominis Archiepiscopus Eboracensis Theologiæ studio didicisset insistere, cogitauit & voluit vnam Bibliam proprijs ei sumptibus prepara-

re. Quod ille audiens renuit, nec voluit eam sibi fieri, vetens ne quod monasterium ex eius scriptura contingeret onerari. Siquidem & ipse psalterium glossatum in duodecim prophetas, & decretales epistolas habebat, quæ omnia vendidit, pretiumque scholaribus egenis Parisijs erogauit. Et mirantibus socijs quod contra morem omnium studentium, codices sibi necessarios distraxerat, vni eorum de hoc ipsum percunctanti, serio sic dicebat: Stulte omnia pro Christo studentes perfectioni debemus vendere, ac pro eius amore pauperibus erogare. Tanta vero auiditate sacras amplectebatur litteras quod in earum studio pene insomnes solebat ducere noctes ipsas.

Qualiter in Theologia regens auditores edificauit.

C A P. LXXV.

Itaque tam mirabiliter in breui studendo profecit, quod cito post paucos annos multis cum instantia suadentibus, magistralem cathedram licet inuitus ascendit, quamuis enim duceretur amore veritatis & iustitiæ imparem tamen huic oneri & indignum se credit hoc honore. Igitur sacre scripturæ doctor effectus, & tanquam lucerna super candelabrum positus, omnibus proficere studuit ac si omnibus esset natus. Erat enim prædicator egregius, disputator acutissimus, lector pius; & in his omnibus effundebat alijs quod ipse hauserat de fontibus saluatoris. frequenter multi & magni viri qui ad eum in scholis audiendum confluebant, inter legendum à lachrymis se continere non valentes libros clauderant. Mel siquidem & lac sub lingua habebat, ideoque dulcedinem non modicam, discipulorum mentibus instillabat. Vnde multi de scholis suis exierunt doctores eximij, vestigia quoque sanctitatis eiusdem pro viribus secuti. Nonnulli etiam ecclesiasticis honorati, vel potius onerati beneficijs, exonerantes seipsum religioni se dederunt, eius successi facibus lectionis. Nimirum ignis in altari cordis eius ardens iugiter, alijs ostendebat lucis iter. Hinc & quadam nocte vidit per somnium in scholis suis ignem fieri copiosum, de quo septem ardentes extrahebantur facule continentem mysterium rei secururæ. In crastino dum legeret, intrauit scholas Abbas quidam Cisterciensis ordinis, qui cõpletis lectionibus abduxit secum septem de scholaribus suis, quos ignis septiformis accederat charitatis. Vnde spretis temporibus, & mundo valefacientes, viam vitæ feliciter arripuerunt in monasterio dicti Abbatis monachum induentes: horum vnus fuit Clareualensis Abbas Stephanus. Quadam die disputaturus de sancta trinitate cathedram conscendit, & dum ibi discipulos expectans questionem in animo volueret, in somnum resolutus visionem huiusmodi cernere meruit. Columba de supernis volauit ac se celeriter deferens in ore suo mirificum corpus Christi quod quasi sacram cõmunionem tribuens, in eius ore posuit, & sic ad superiora celeris auolauit. Expergestus ergo velut humanum excedens ingenium excellentissime disputauit, ac de beata trinitate perspicacissime differuit. In prædicatione quoque ei mira gratia inerat, & ignitum eius eloquium, animos auditorum quantumcumque frigidus efficaciter accendebat. Vnde, & Guillelmus comes Salesberienis, qui Logaspata dictus est, cum iam longo tempore nemini confessus esset, ac de sumendo Christi corpore iuxta morem vniuersalis ecclesiæ non curaret, ad eius monita conuersus est.

De affectu quem erga crucem dominicam habuit.

C A P. LXXVI.

Cum autem populo prædicaret crucem dominicam manu propria tenebat assidue, quam frequenter intuens, solebat nunc amarissime flere, nunc honestissime subridere. Flebat quidem ut dicere consueuerat, quod cum plures essent verbi auditores, pauci tamen

factores

*Construit
capellam in
honore ma-
ris Dei,**Singularis
eius huma-
nitas.**Grata sunt
sanctis pre-
ces in eorum
honorem
fusa.**Confert se
ad studium
Theologiæ.**Vigilia eius
& preces.**Affectus
erga crucem
dominicam**Demonis
horrenda
visio.**Effectus præ-
lectionum
eius.**Visio eius.**Multi audi-
tores eius
vitam mo-
nasticam am-
plectuntur.**Alia visio.**Vis concio-
num eius.**Initium sa-
cerdotio vi-
uit durus**Preces eius.*

Affectus eius
erga crucem
dominice am.

factores existerent, cum tamen Christi passionem haberent præ oculis, & exempla sanctorum eis innumera non deessent. Ridebat vero cum crucē pio conspiceret oculo recolens beneficia, quæ per eam prouenerant toti mundo. Habebat etiam pro consuetudine qualibet die vel nocte Dominicæ passionis insignia meditatio recolere, & in eis suauissime delectando illis medullitus inherere. Quadā itaque festiua die multis occupationibus & curis fatigatus cum præuidere non posset lectionem crastinā, sequentem noctē in vigilijs expendit fere totā. Vnde circa auroram irrupente somno eius occurrit memoriæ, quod in nulla illius diei hora meditatus fuisset iuxta morē de dominica passione. Timens vero ne graue capitis dolore incurreret, si antequam iret ad ecclesiā & ad scholas non dormiret, elegit potius aliquantū quiescere, ac solitam contemplationē, in spe gratiæ Dei tunc irumpere. Cum ergo se inclinasset ad lectulū apparuit ei hostis antiquus tetrū vultum exhibens & horrendū. Vnde territus dextram leuauit vt signum crucis faceret quam dæmon apprehensam tenuit ne leuaret. Ipse vero cōsilius in Domino quasi ambidexter sinistram erexit vt idem faceret signaculū, sed diabolus ipsa similiter apprehensa, quasi sacculus grauiissimus cecidit super eum. Tunc deficientibus sibi vitibus corporis orauit in spiritu Dominum vt sua virtute seruientē contereret inimicū, sicque dæmon ab eo auulsus subito cecidit inter lectum & parietē proximum in momento, surgens igitur celeriter, & sic prostratū cernens dæmonē, confortatus in fide ipsum cepit aggredi velut hostem, eumque per horribile guttur eius arripuit, & illud stringendo fortiter ita dixit: Adiuro te per asperionem sanguinis Christi, vt mihi non omittas dicere, quid sit illud per quod tibi valeam plus nocere, & te à meis infestationibus coercere. Et diabolus ait, per illud quod nunc nominasti, & sic diabolus victus disparuit, se victum dolēs ab eo quem suis vincendum vitibus æstimauit.

De abstinentia eius, & oratione.

CAP. LXXVII.

Hic sanctus abstinentiam illibatam in omnibus seruauit ab infantia scilicet, vt verbo, cibo, potu, somno, cæterisque mundanis speciebus quantum virtus patitur humana. Solo pane contentus & aqua, sextis per annum feriis abstinuit, & aliquando panem tantum sumens, nullum penitus liquorem gustauit. Vnde nonnūquam fissā videbantur eius labia velut humoris indigētia hians terra, pilis quoque fluentibus capitis & barbæ, dicebant hoc physici ex humorum penuria prouenire. Grossis vtens cibarijs, quo cibus, vel potus pretiosior & delicatior erat, eo minus ex eo sumebat. Nolebat vt sibi quis propter se diceret, quid sibi in prandio esset apponendam, immo sepe cibum si coram eo laudaretur, gustare nolebat, eo quod lautū nouerat. Omni secunda feria & quarta, & in septuagesima semper à carnibus abstinuit, reliquisque diebus, quasi nihil de carnibus vel piscibus degustauit. Nec ob hoc disputare dimisit aut legere, nisi alia præpediretur necessaria ratione.

Postquam vero sacerdotij ascendit gradum, ad quē inuitus venit, sicut ad præcedentes sacros ordines, ex tunc datas leges quas in carnis suæ præiudicium statuerat, efficere studuit duriores. Rarissime bis in die comedere consueuerat, & hoc cum ad id eum aliorum iucūda societas inuitabat. Denique sibi tantum rigorem indixerat abstinentiæ, quod nonnulli suorum credebant ipsam capitis infantiam, vel etiam mortem incurrere. Orationi quoque sedulus incumbere, & nuda solo genua figebat. Vnde nonnunquam vi collisionis erumpens sanguis genus resperfit alterum; aliud vero quasi semper gibbosum extitit & callosum. Singulis diebus à capite vsque ad pedes membra crucifixi singula adorabat, & in adoratione cuiuslibet: *Adoramus te Christe*, pia voce dicere solebat. Per dies singulos tria cantabat paria horarum, scilicet horas canonicas, de Spiritu sancto, & de

matre Domini, cum officio defunctorum. Post primum exurgens somnum mox ad orationem, vel meditationē seu lectionem se conferebat, & tam post matutinas, quam ante vigilans sic permanebat. Raro namque post matutinas dormiuit vllō tempore, non minus id obseruans hyeme, quam æstate. Quam si forsan aliquando sopor in eum violentus irrueret, non solebat ad lectum recurrere, sed in orationis loco, vel in sede sua reclinans caput, dormire potius fatigatis concessit oculis, quam dormire. Lectum quidem habuit satis honeste stratum, nec tamen in lecto iacuit, sed in scabello suppedaneo, nonnunquam in terra ipsa: aliquando autem ad lectulum caput pendulum inclinauit. Aliquotiens vero vt non totum corpus, sed pars media requiesceret sedens solebat somnum capere, & hoc per annos circiter triginta vel amplius creditur obseruasse. Lintheamina, copertorium, vel etiam culcitram non habuit, sed cappa sua, vel scapulari, seu certe pallio se contexit.

De cætera eiusdem conuersatione.

CAP. LXXVIII.

Vestimenta vt sæpius habebat grisea, nec abiecta plurimum, sed nec plurimum pretiosa. Ludis seu spectaculis sæcularibus nunquam se immiscuit, sed omni huiusmodi quasi virus quoddam quod per oculos ad animam ingreditur euitauit. Detractores persequebatur, detractiois abhorrens vitium, nec his vnquam vel ad modicum suum accommodauit animum, vel auditum. Beneficium ecclesiasticum, & vnicum tantum, quanquam plura pluries sibi fuissent oblata, nunquam tenere voluit, nisi cum onere residentiæ, quod quotiens lectionibus vacare disposuit, solebat nullius expectato consilio resignare. Tandem vero vt liberius verbum Dei posset absque scandalo & auditorum prædicare grauiamine, beneficium vnum recepit, & retinuit quorundam victus instantia atque prece. Suscepit itaque in nobili ecclesia Salesbericæ cum canonica dignitate thesaurarij, ad quam inuitauit eum episcopus. Receperunt autem eum Canonici cum reuerentia speciali. Ventilationibus causarum, seu placitis interesse noluit. Et vt à causarū cognitionibus eximeretur, literas Apostolicas impetrauit. Pecuniam non dico tangere, sed nec videre dignum censuit, nisi eam, quam manu propria pauperibus erogauit. Cellaria vel alias officinas suas dedignabatur ingredi, inconueniens hoc esse iudicans sui nominis honestati. Rerum quoque suarum audire computum sibi credidit inhonestum. Plus expendebat, quam haberet in redditibus, vnde & ære alieno semper extitit obligatus. A seruientibus suis carnis exigebat munditiam, volens semper omnem familiam suam fore mundam, nec vnquam eis in ira molestus fuit, etiam cum delinquerent, nec vllis omnino alijs; quoniam satagebat sollicitus seruare iugiter pacem cordi. Quod sibi fuit in facultatibus proprium, commune facere studuit, pijs vsibus egenorum. Nullus ab eius ianuis recessit egenus vacuus, sed accipiebat quilibet prout sibi videbatur competere plus vel minus. Nunc panem, nunc bladum, vel certe legumina, quæ parari fecerat pauperibus vndeunque cōfluentibus, præcipue famis tempore ministrabat. Libris coram se positus in superiori parte contra faciem habebat Eburneam & venustissimam B. Virginis imaginem in circuitu throni sui redemptionis nostræ mysteria, sculptura mirabili continentem. De codice procedebat lectio, ad Iconiam referebatur oratio. De vtroque influebat ipsius studentis animæ contemplationis extasis & dulcedo. Comestionis & æquitationis tempora, quibus studio nequiuit insistere dicebat se perdita, & inutilia reputare. Tantum reuerentiæ sacræ scripturæ detulit, quod quotiens Bibliam suam aperuit prius eam osculo honorauit. Appetitum inanis gloriæ quæ viris virtutum importunam se multipliciter ingerit, sub quadam simplicitatis cautela & modo mirabili elidere consuevit.

Spec. Histor.

S IIII 2

De

Quo pacto
somnia capere
perit.

Velle eius.

Plura beneficia
recepit
unico contentus.Pecunia eorum
tempor in
signis.Initium sacerdotij
vixit durius

Præter eius.

De predicatione crucis & miraculis per eam ibidem
exhibitis.

CAP. LXXIX.

Gratia pre-
dicat eu-
gelium &
crucem.

Penna fami-
na remora-
ria.

Eum sanat
vir Dei.

Cata lumen
impetrat.

Sic eius fama felix Alpes transijt, & quoniam apo-
stolicus cum crucis amatorem esse nouerat, legatio-
nem crucis ei cum grandi priuilegio commisit. Pote-
statē quippe dedit illi procurationes ab ecclesijs & Ec-
clesiarum rectoribus accipere, vt eorū carnalia meteret,
quibus debuit spiritualia seminare. Ipse vero hac po-
testate nō vtens gratis euangeliū posuit, & proprijs sti-
pendijs contra morem militantium militauit, propter
quod & Deus in ipso legationis itinere dignatus est eū
innumeris miraculis honorare. Itaque dum verbum
crucis apud villam Lemestre populo proponeret, acces-
sit iuuenis quidam iuuenilibus irretitus oblectamentis,
vt sibi vir sanctus manibus suis crucem daret. Quem
mulier quædā volens à proposito retrahere, per pallium
arripuit, sed non impune, mox enim manus ipsius cōtra-
cta dedit eidem intelligere nō esse sibi licitum, Christi
militem à tam pio proposito reuocare. Quæ vindictam
in se sentiens cum flens & eiulans clamores emitteret,
vir sanctus diuini verbi baiulus, quæsiuit à circumstanti-
bus quid hoc esset. Cumq; didicisset plenius rei seriem,
quæsiuit à muliere, an de manu sua vellet accipere Chri-
sti crucem. Quæ ait: volo. Et dum vir Dei crucis Christi
signaculū suis imponeret humeris, in ipsa mox imposi-
tione, mulier adesse sibi sensit perfecte remedium sani-
tatis. Similiter apud villam Stradevvey cum iuuenis
quidam eo prædicante surrexit, vt crucem sumeret, eius
amastia ipsum tenuit, vt à proposito reuocaret: mox vl-
tio digna eam inuasit, & lumen oculorum subito perdi-
dit. Quæ flens & eiulans clamoribus pulsauit aera, vn-
de ei vna cum beato viro plebs condoluie vniuersa. Et
orante pro ea viro Dei recepit lumen perditum, sicque
cum gaudio redijt ad propria pro impensa sibi gratia
laudans Deum. Alias cum prædicare deberet apud
Boelande, vbi Deo famulabantur moniales Cisterci-
ensis ordinis, priusquam venisset ad prædicandum, appa-
ruit quædam monialis defunctæ cuidam alij viuenti eum
præmonens his verbis: Veniet, inquit, magister Edmun-
dus huc ad prædicandum populo, tu tradas ei filium, vt
ex eo crucem faciat, quod repositum inuenies illo loco.
Monialis viuens credens defunctæ monitis, filium de
loco sustulit, & ad virum Dei, vt crucem inde faceret de-
portauit, & crucibus multis de filo factis signati sunt
quamplurimi, idem tamen filium parum videbatur ab
intuentibus id admirantibus minorari.

Iterum de quibusdam miraculis illius temporis.

CAP. LXXX.

Signo crucis
auertit plu-
uiam.

Cum apud ciuitatem Vigornæ extra ecclesiam ad
prædicationem suam confluxisset maxima multi-
tudo populi, cæpit prædicationis primordia, subito nu-
bes horrida diffandi, & pluuiam cum turbine commi-
nari. Videns vir sanctus auditorum animos esse concuf-
sos, ad diffugium conuertit se contra impetum turbine,
& extenta manu opposuit ei victoriosissimum signum
crucis, & ait: præcipio tibi maligne spiritus, cum hac commo-
tione longius abscedere, nec astantem populum, quo minus ver-
bum Dei audiat, audeas impedire. Quo dicto statim recessit
spiritus procellarum, & nubes ludicra obumbrans eos
affuit, in circuito vero eorum pluuiam cum tempestate
valida distillauit. Sic & pluries, & pluribus in locis, plu-
uiam vel procellam à loco prædicationis suæ repulit.

Præterea dum eiusdem legationis officio fungerentur
in multa gratia, nocte quadam in sua Biblia studuit cum
candelâ. Et cum fatigatus vigilijs irruenti somno nequi-
ret abstinere, contigit ipso dormiente candelam super
libri literam cadere, & diutius sic ardere. Qui euigilans

obstupuit, & pro Biblia quam charissimam habuit, suf-
pirauit. Et eleuans candelam exsufflauit fauillam quæ
super librum remanserat, nulla tamen ignis læsio super
Bibiam apparebat.

Cum similiter alia vice studeret ad lumen vigilijs
grauatus, somno succubuit. Et ecce mus intrans in cru-
cibulum, lumen dum huc atque illuc discurreret suffo-
cauit. Et euigilans cum repperisset se sine lumine, suspi-
rans & gemens in clamauit nomen virginis gloriose, su-
bitoque lumen in crucibulo repperit, & de reddito sibi
cælitus lumine lætus fuit.

Contigit aliquando eum in pede grauari apostemate,
quod antracem solent medici nominare. Qui sumpta
penna cum qua scribere consueuerat, tres siue quatuor
crucis in circuitu, & vnam desuper impingebat; & dum
crucis illas depingeret, prædixit, quod morbus ille pes-
simus expiraret. Quod & factum est; in crastino quippe
pes inuentus est sine apostemate, nullo prorsus ipsius ve-
stigio remanente. In eius quoque cilicijs accidit mira-
culum, quod hic styli officio duximus commendandū.
Quidam cubicularius eius cilicium & fæmoralia cilici-
na quæ vsu diutino inueterauerant ad comburendum
acceperat, quæ ille igni tradidit, sed ea ignis allambens
innoxie non vrebatur. Siquidem virtutis suæ ignis oblitus,
non valebat ipsa conflagrare cilicia, quasi sacra duceret,
quæ vir sanctus tetigerat carne sua. Itaque cubicula-
rius ea proiecit in aquam cum grandi lapide, qui-
bus submersis dixit mædaciter se ea ignibus cōcremasse.

Qualiter in Archiepiscopum Cantuariensem assumptus est.

CAP. LXXXI.

Talis sanctus, innocens, impollutus, segregatus à
peccatoribus vacante sede Cantuarie, electus est
in Archiepiscopum canonicè, diuina proculdubio vo-
luntate. Itaque solemnes nuncij ad ecclesiam Salesber-
rie venientes, cuius scilicet erat Thesaurarius, ipsum in-
quirunt, sed ibi non inueniūt. De hinc ad villā de Calue
pergitur, vbi contēplationi vacans, & gregis sui regimini
reperitur. At ille nullatenus electioni de se factæ cōsen-
tire voluit, sed semetipsum exinanendo minus idoneum
asseruit dicens: Ego rueris, & non homo, nō solū tanti me-
riti, nec tantæ literaturæ sum, vt creditis, sed & mundus
quoque in hoc deceptus est, & vos erratis. At illi cum
precibus in proposito persistentes adeunt episcopum
Salesberrie, qui audita rei serie diffiniuit quod electioni
consentiret, eique iniunxit in virtute obedientiæ. Ille ta-
men fixus mansit in proposito, nec adhuc consentire vo-
luit vllō modo: asserunt illum mortaliter peccaturum,
nisi consentiat, eique præcauendū esse, ne Deum offen-
dat. Talis enim, inquiunt, posset loco tui forte substitui,
per quem ecclesia Cantuariensis læsionem non modicā
posset pati. Vbi ergo sunt ambitiosi per fas & nefas se
vltro ingerentes in vineam Domini concupiscentes
honorem sæculi. Ecce ambiciosus se ingerit, & repelli-
tur, Edmundus quæritur, & accedere vix dignatur. Tan-
dem itaque victus eorum precibus, immo magis ratione
conuictus assensum præbuit; quem tamen assensum ver-
bis patentibus non expressit. Dixit enim: Nouit ille qui
nil ignorat, quod nisi me mortaliter peccare crederem,
electioni de me factæ nullatenus consentirem. Hac im-
perfecta responsione contenti, de eius ore verbū rapiunt,
& ipsum arripiunt, atque ad sanctum altare ducentes eū
in terram cum eo humiliter se prostrauerunt, hymnum
Te Deum laudamus ingemināt, concrepant cymbala, & in
laudem Creatoris omnes iubilant & exultant.

Qualiter in statu illo conuersatus est.

CAP. LXXXII.

Pastor igitur in populo Dei factus, in omnibus magis
ac magis enituit virtutibus, Superioribus obedientiā
exhibebat, & reuerentiam paribus, concordiam & pa-

cem.

Præclarum
miraculum.

Pellit crucis
signo antra-
cem id est,
carbunculū.

Res mira
sane.

Psal. at.

Est Archie-
piscopus Can-
tuarie, qui la-
cet reuocari.

Totus p-
tus ad fa-
animarū
promou-
dam.

Munera
temit.

Muneri-
corruptio
totus mūdus

Totus prop-
tus ad salutē
animarum
promouen-
dam.

cum inferioribus cum custodia disciplinam. Humilitas sicut in eius corde primatum tenuit, sic & in omnibus eius operibus prima fuit. Nam calceamenta sua non erubuit aliquando sibi distrahere, quod in primatu totius Angliæ humilitatis erat indicium euidentis & insigne. Cum vero clerici sui missam mane non audissent aliquo præpediti negotio, quod eo oportuit agi tempore, ipsemet præcedente die missam consuevit eisdem personaliter celebrare. Iter vero agens, si quis ei peccata sua vellet confiteri, quauis pauperrimus, descendens illico cōficienti audientia præbuit, cōfesso existens affabilis & deuotus. Nec repellebat eum propter inæqualitatē temporis, sed etiam propter viciniam sui hospitij longiusculæ non distantis. Nec induebatur purpura, & bysso, vel veste pretiosa, sicut nonnulli solent Episcopi, tunicam habens albam vel griseum de pretio satis vilis. Veruntamen ut frons sua conueniret cæteris, superiores vestes honestas habuit, seu non studio vanitatis. De prædicta vero corporis austeritate nihil sibi minuit, immo de die in diem, ut filius accrescens rigorem fere in omnibus ampliauit. Semper sibi durus & rigidus, alijs compatiens & benignus. In altaris officio totus erat in lachrymis, ita se gerens quasi exutus esset hominē, ac velut in carne dominicam geri cerneret passionem. Reuerendissime tractabat omnia sacramenta ecclesiastica, ita ut mentes intuentium prouocaret ad deuotionem, ipsa contrectatio tam deuota. Sexum quidem fæmineum ob honorem beatæ Mariæ virginis, & suam deuotionem semper honorauit, & religiose coluit. Per hoc autem nec in cogitatione nec aliter semetipsum vel tenuiter maculauit, ostiatim mendicantium nullus ab eius ianuis recessit vacuus, cæterorum quoque dummodo honesti essent, nullus ab hospitij sui liminibus est repulsus. Ægrorū lares & debiliū per suos diligentius scrutabatur & visitabat beneficijs, quorū nonnullos in victu quotidiano procurabat, & competentibus indamentis; puellas pauperes de suis facultatibus adiuuabat, ut traderentur ad nuptias, & in hoc expendebat pænas pecuniarias, pro delictis aliquibus legitime inflictas. Ab omni munere semper manus suas excutiens, acceptores quoque munerum detestabatur, præcipue in potestate positos, quos ad reddendā iustitiā dicebat gratuitos esse debere, non muneribus inuitatos. Quibus etiam frequenter dicebat prendere & pendere, non differunt nisi in vna littera tantū, vnde patet quod valde proximus est suspendio qui munera libenter accipit, nisi acceperit ea bono modo. Itaque multi quidē ei placere cupientes offerebant ei plura & pretiosa, sed ille respuebat vniuersa, dicens: Nunc inimicus me per dona tentare vult, cum diues sum, & nullius egeo, quia dū pauper fui, me decipere nō potuit isto modo: spero autē per Dei misericordiam, quod nunquam decipiet me per hanc viam, per dona siquidem quæ nec data, nec accepta sunt secundum Deum. Corrupta est Christianitas hodie, deficietque priusquam hoc aduertant Christiani, nisi se curare studuerint ab hac peste.

De persecutionibus quas ibidem passus est.

C A P. LXXXIII.

Sic ergo vir sanctus se habuit in cura pastorali quādiu sibi licuit de pace temporis gratulari. Sed quoniam acceptus erat Deo, necesse fuit ut eum fornax tentationis decoqueret igne suo. Volens enim athleta Dei se totum pro salute animarum & libertatibus ecclesiæ, suorum more prædecessorum exponere, contradictiones multas patiebatur, à regni maioribus, & à Rege. Ipsum Cantuariensē Collegium quod ad apicem tantę dignitatis eum vocauerat, eidem in suo proposito proh dolor obuiabat. Cumque familiares eius aduersitates suas plāgerent, ac de suis dolerent iniurijs, voces eorum querulas compescuit, & eos nihilominus redarguit, dicens eis: Sicut cum ægrotanti filio poculum propinatur amarum; dicit mater ad sanitatem ebibe, ita hæc omnia quæ nobis offeruntur aduersa ad salutem cupimus epotare.

Inundationes maris quasi lac debemus fugere, & cum præcurfore Domini in deserto mundi comedere mel siluestre. In ipsos autem qui eum acius insequerantur, & in eum atrociores fuerant, summam exercebat misericordiam, quotiēs veniam postulabant. Eos insuper quos aperte suos sciuit esse persecutores, ad pacis passim recepit osculū, & ad familiaritates alias, ut gratis obsequijs quorumlibet amicorū prætulisse visus sit graues iniurias sibi factas. Super quo sui solebant eum arguere, & verbis huiusmodi præmonere: Domine, hæc remissa mansuetudo vestri animi alijs exemplum præbet, in vos alias insurgendi. Quibus respondit: Sinite, an nescitis quia Dominus nollet mortem sibi inferentibus non restitit, sed etiam remittēs, pro eis etiam suppliciter intercessit? Vtique Deo non homini seruanda est potentia vindicandi. Absit à me, ut erga eos aut erabē aut festucā portem in oculo, quancumque me videantur afficere detrimēto. Certe si oculos capitis mihi eruerent, vel utrūque truncarent brachium, nullatenus eos minus diligeregem, nec minus exhiberem diligentis animum siue vultum. Nullum enim peccatū volo facere, nec de alienis defectibus mihi dispendium propagare. Libentius nanque ut dicebat in ignem iret ardentissimū, quam aliud quod peccatum committeret ex certa scientia contra Deum. Quia vero debitum pastoris officium quāquam ad ecclesiæ liberationem manus eius contenta esset, exercere non potuit, tactus dolore cordis intrinsecus, & quasi pro aliorum reatibus à se pænas exigens, semetipsum extra regnum Angliæ relegauit. Hac autem in hoc consideratione ducebatur, quod si totam seueritatem ecclesiasticam expenderet in rebelles, eam forsitan legatus in irritum duceret, & nihilominus Regem aliosque sibi in ira molestos ad deteriora & magis grauiā prouocaret. Si vero præfens existens, eorum errata non errata non conaretur corrigere, videretur ei quasi per quandam dissimulationis toleranciam approbare.

De miraculis per eum ostensis illo tempore.

C A P. LXXXIV.

Per hos autem dies priusquam natale desereret solū, plura fecit Deus miracula per eum. Nam quidam diris laborans febribus obnixè petijt ut beatus pater aquam benediceret, quam pro recuperanda sanitate sibi loco antidoti propinaret. Et ita factum est. Sanctus enim antistes aquam benedixit: quæ cum tetigisset ægrotantis viscera, æger conualuit sine mora. Quod cum quidam de suis ei dicerent, eis inhibuit ne ideo superstitite reuelarent. Quidam etiam de clericis eius quartanis vexatus per aliquod tempus, die qua debuit eum febris affligere, contigit eum per aulam, cum vir sanctus dis-cumberet, pertransire. Quem cum coram se transire cerneret quæsiuit ab eo, cur cum cæteris non præderet. Qui ait: Domine diem meā expecto hodie, quo me solet febrilis molestia molestare. Ad quem sanctus ait: Ego signum crucis super morsellum murenæ, quæ est in disco meo faciā, & illum in nomine sanitatis in tuo protinus ore ponam. Si statim comedere volueris, sanaberis. Ille morsellum de manu Domini sui recepit cum gaudio, statimque eum socijs ad mensam comedit vultu hilari & iuendo. Et sicut ei pius pater prædixerat ab illa die & deinceps eum febris illa nequissima non vexabat.

Alius vir quidam magnus & literatus morbum quēdam in genu habuit, cuius morbi incommodo grauiter laborauit. Qui vidēs virum Dei prætereuntem, rogauit ut genu languidū respiceret, & eum benedictionē suam super illud fundere non pigeret. Quod cum fecisset, tamen cum difficultate aliqua, morbus ille curatus delituit sine mora. Quibusdam quoque quædam quæ erant eis ventura innotuit, quæ cum spiritu prophetico prædicasset rei exitus postea comprobauit. Beatus etiam Thomas martyr insignis antequam exiret de Angliā ei in visione apparuit, & ad agendum viriliter monitis eum familiaribus roborauit. Quo viso vir beatus pedem

Ob defensionem ecclesiæ
sacillia li-
bertatis mul-
tos habet ad-
uersarios.

Qualis in
suis aduer-
sarios fuerit.

Aqua bene-
dicta sanat
febricitantē.

Aliū sanat.

S. Thomas
ei apparuit.

martyris ducere nitentur ad osculum, sed beatus Thomas ne oscularetur prohibuit ei, subtrahenti pedem suum propter quod ille fleuit, & ingemuit. Cui sanctus Thomas: Cur inquit flet? Et ille, pro eo, ait, quod indignitas mea non patitur, ut os meum pedes tuos dignissimos osculetur. Ad quem martyr: pro hac, inquit, repulsa nolo te flere vel gemere, quoniam tempus approximat, quo me osculaberis & in ore. In procinctu quoque itineris positus ut egredieretur de terra cum viris religiosi secreta contulit, eisque causam sui recessus ab Anglia reuelauit. Quorum quidam quæsiuit ab eo quo ire dispo-neret, & an apud Pontiniacum moram trahere cogitaret. Cui sanctus: Ad Pontiniacum, inquit, ibimus, & ibi omnia bona si Deo placuerit faciemus. Quot vero, & quanta bona apud Pontiniacum fecerit, ipsa bonorum numerositas per se plenius patefecit.

De transitu eius in Galliam, & ipsius morte.

C A P. LXXXV.

Igitur clam & quasi fugiens egreditur ab Anglia, & mari transitu ad Pontiniacum peruenit ducente eum Domino recta via. Nouerat enim ibi esse commune refugium omnium de regno Angliæ exulantium pro iustitia prælatorum. Præcisus quoque futurorum locum istum prædecessorum suorum asilum ingreditur, & ipsorum vestigia sequens, super hoc quod illuc eam Deus aduexerat, non modice gratulatur. Ante oculos siquidem posuit qualiter beatus Thomas ibidem ante sui tempus martyrii cum patientia per sex annos expectauit brauium cursus sui, & quomodo famosus ille Stephanus de Languetonia cum pluribus suis suffraganeis similiter per annos plures sui palmam certaminis, & laboris prætolatus est mihi. De quo loco etiam sic ait quidam.

Est Pontiniacum pons exulium, hortus asylum.

Hic graditur, & pacatur in hoc, requiescit in illo.

Pontifex ergo Pontiniacum ingressus, & cum omni reuerentia susceptus, ibidem lectionibus & orationibus assiduus vacabat, propriaque manu scribebat, & aliquando ad prædicandum populis in vicino positus exibat. Tandem cum morbo graui correptus esset, sole feruentius incalescente, visum est suis ut ad locum aliquem, ubi maior esset aeris clementia diuertere debuisset. Itaque recedens à Pontiniaco, quendam prioratum cui nomen est Soisiacum adiit, & usque ad obitum ibidem mansit. Dolentibus autem Pontiniacensibus quod eis subtraheretur eius præsentia, pietate motus consolabatur eos per hæc verba. Reuertar huc in sequenti festo beati Edmundi Regis, & martyris, quoniam tunc Sol longius à nostro digrediens hemisphærio, adducet nobis frigora temporis hyemalis, quod utique sine spiritu prophetico non protulit, sicut euentus subsequens comprobauit.

Eadem quippe die ad Pontiniacum corpus eius est delatum, & sic impleuit mortuus quod uiuus promiserat, paruo post tempore moriturus. Cum vero iam sibi cerneret diem imminere nouissimum, iussit afferri sibi corpus Domini gloriosum. Extenditque dexteram ad ipsum corpus Domini, & cum ingenti fiducia dixit ei: *Tu es Domine in quem credidi, quem prædicasti, quem ueraciter docui, & tu mihi testis es quod aliquid quam te in terra positus non quæsiui, sicut tu scis, quod nihil uolo, nisi quod tu uis Domine, ita fiat uoluntas tua, quia in tua sunt omnia uoluntate.* Mirati sunt uniuersi qui aderant ipsum mente putantes excedere, præsertim cum se sic habere quasi quem præsentem uidit crucifixum conspiceret & in carne. Post perceptionem itaque uiatum tota die illa tam iucundus erat & hilarius, ac si esset ab omni egritudine liber & immunis. Denique accepta extrema unctione, cum esset morti proximus, nullum tamen certum mortis indicium prætulit, non gemitus edidit, aut aliqua suspiria, sed nec querulas uoces dedit, nec lecto decubuit sicut solent morientes decumbere, sed vel sedit, vel caput super manum suam reclinauit, quando uoluit repausare. Tandem uero pretiosam resolutus est in mortem 16. Cal.

decembris, die qua uera uita Christus mortem gustauit pro mortuis.

De sepulchro ipsius preparatione.

C A P. LXXXVI.

Nocte uero proxima ante transitum ipsius de mundo ad patrem, quidam uir uix uenerabilis uidit in uisione oraculum quoddam mirabile, quod erat præfatum mortis sue quæ instabat & eius gloriæ locutura, uidit, & ecce pater sanctus in maiori ecclesia Cantuariæ Pontificali residebat in cathedra: qui Pontificalibus solemniter indutus, pastorem tenebat baculum manu sua. Quidam quoque ipsius æmuli instabant cum lignibus, ut ipsum stallum subuerterent, & cum ipso patre (quem deiecere nitentur) terræ funditus coequarent. Et cum iam prope esset ut sanctus Domini cum stallum suo ad terram debuisset corruere, subito quasi diuino nutu capsam beati Elphegi martyris coram eo contigit apparere. In quam sine læsione aliqua uel dispendio receptus est uir beatus uelociter in momento. Beatus autem martyr Elphegus operculum feretri sui de loco quo ueneratur à populo manu sua detulit, & ut sæpe memoratum patrem in feretro suo quiescentem contingeret, dictum operculum ipsi feretro coaptauit: & continuo quasi quoddam nouum ac solemne ducens gaudium subiunxit. *Statuit ei dominus testamentum pacis &c.* Corpus igitur feretri Dei in feretro ponitur ut ad Pontiniacum, quo se sepeliendum cum summa deuotione deuouerat deferatur. Euisceratur, ut in talibus fieri solet interior pars corporis, quæ in ecclesia sancti Iacobi apud Pruiuium tumulata fulget miraculis, & uirtutibus copiosis Reliquum corpus pro more lotum, uestibus sacris induitur, & Pontiniacum cum honore ac reuerentia populi maxima defertur. Vna uero nocte in domo Templariorum de coloris habuit hospicium, & tunc quod idem uir sanctus prædixerat extitit adimpletum. Cum enim à Pontiniaco discedens per eandem uillam iter ageret, iniectis super ipsam domum oculis quæsiuit à simul equitanti- bus cuius esset. Cui quidam ait: Domine domus Templariorum est. Ad quem sanctus cum inquit ad Pontiniacum rediero, in eadem domo more hospitis pernoctabo. Itaque sicut prædixerat in die beati Edmundi Regis ad portas Pontiniaci delatum est corpus sanctum, & cum digna reuerentia susceptum. Quod in ecclesia collocantes expectauerunt pro compositione tumuli usque in diem qui erat ab eius obitu septimus, in quo nihil corruptionis apparuit, nullus ut assolet odor malus qui grauaret prope positos est inuentus. Nocte autem illa tota per uigil in oratione mansit ecclesia, & corpus in medio quasi roseo colore perfusum iacebat facie reuelata.

De annulis eius uirtute, & miraculorum intermissione.

C A P. LXXXVII.

Quidam autem monachus Petrus nomine tunc sacrista monasterij, ex officij sui debito astabat illi cominus, irruentium quosdam repellere, quosdam sicut res poscebat admittere sollicitus & intentus. Qui uides multos accurrere, deuotius aliquid si possent gestientes arripere, alios ornamenta varia offerentes ad tactum, secum cepit tacitus cogitare. Quid est quod tanta deuotione fidelium minime prouocaris, ut aliquid de his sanctis cosequaris exuijs, quod ad casus futuros profuturum reponas, præsertim cum sacristæ fungaris officio, ad quem pertinet cura talis; & accedens quasi operis quippiam facturus, tentauit anulum de manu eius euellere, & alium loco ipsius digito subrogare. Cumque leuiter contrectando nil proficeret, omni quo potuit conatu institit ut anulum amoueret. Sed multum conatus incassum procul abscessit deprehendi in facto ueritus, & deliberans quid agendum rursus accedit, quamuis stupidus & confusus, ac deuotius acclinatus auribus iacentis corporis,

Recedit ex Anglia.

Pontiniaci encomium.

Corripitur lethali morbo.

Nota sancti uiri in extremis admirandam fiduciam.

Visio cuiusdam.

Prophetia sancti Edmundi.

Demonacho qui anulum uoluit subripere.

Visio Edmundi.

Multa miracula ad sepulchrum eius.

corporis, demissa voce quasi viuentem cepit alloqui verbis istis: Pater sancte peccaui, quod à te licentiam non petij, & tamen quod tuum est, mihi temere vendicaui: sed quia id ad honorem tuum facere disposui, & ad salutem fidelium, ignosce confidenti & petenti munus annue postulatū. Quo accedente ad manum, statim ubi annulū cōtigit, eū cum summa facilitate non extractum, sed prolapsū potius cū ingenti læticia secum tulit. Lætus ergo tali omine Abbati singula aperte reculit & distincte. Qui lætatus est de eo quod contigerat, & eo iubete, annulus inter alia sacra reponitur, ex cuius cōtactu multa infirmis beneficia vsque hodie largiēte Domino concedūtur. Mane autē factō innumera fidelium concurrūt multitudo, & diuinis celebratis rite obsequijs corpus eius humatū est à pluribus personis venerabilibus & honestis. Illo enim die tria tantū facta fuere miracula, quia fortasse in quibus plura fierent nec egrotus affuit nec ægrota. Sequēti die habito consilio terrā corpori superiaciunt, & fere per octo dies quæ cæperāt fieri miracula, cessauerunt. Super quo plurimū cōtristati sunt fratres qui aderant, & ex qua causa id posset accidere conferebant & ecce quidam frater Hermannus adueniens clarā se vidisse visionem asseruit dicens. Vidi, & ecce pater beatus Edmundus mihi iā pluries apparuit, vultū habens hilarem, velut iratus paululum non ostendit. Quē cū reuerenter interpellassem, cur opus bonum non perficeret, quod in miraculis incæperat, ipse defollū se demonstrans quod depressas manus non valeret erigere, respōdebat & adiecit: Quid possum facere sic grauatus? Ecce surgere nequeo, ecce manus ad Deum non valeo attollere, nec pro ægrotis aduentibus exorare. Omnes ergo hac visione permoti Deo dederūt gloriā, & remouerunt illico quam super eum coniecerant totam terram. Quo factō virtutes miracula faciendi redierunt subito, & glorificabant Deum cum sano languidus, iuuenis cum perfecto.

De corporis eius elevatione, & miraculorum multitudine.

C A P. LXXXVIII.

Post tres menses ab eius sepultura conuenerunt fratres vt corpus ipsius sustollerent, & ad superas auras eleuatum, in apertiori loculo collocarent. Remota igitur omni super iniecta materia vidēt admirantes naturæ insolita, videlicet iacere corpus integrum contra mortuæ carnis iara. Accedunt propius Deum glorificantes, & corpus contrectantes manibus proprijs inueniunt eius mēbra flexibilia quæ rigescere solent in defunctis: Quid plura? Aptatur in loculo, & honestius quam antea reconditur, ac denuo cū calice & ceteris pontificalibus sepelitur. Ad cuius inuocationem multa sunt fidelibus præstata beneficia, vita mortuis, languentibus medicina. Nec solum ad sepulchrum eius, verum etiā in diuersis regionibus diuersi generis miracula sunt ob ipsius meritum, quæ succincte transcurrēda duximus, non singula generum, sed geneta singulorum.

Igitur ad maiorem sui meriti declarationem cæci vident, claudi ambulant, detumescunt Hydropici, & surdi audiunt, muti loquuntur, conualescunt morbo paralytico dissoluti, obsessi à demōnibus liberantur. Aperiuntur carceres; soluitur vincula; curantur epylentici, quartanarij euadunt; & febricantes quamplurimi ope sua. Alij varijs & œcedis afflicti doloribus, alij membrorum officio privati, & effecti velut immobiles, alij laborantes infania capitis, & energumini. Alij morbo fistulæ enormiter deturpati; alij tumore horribili turpiter dehonestati, per eius suffragia sanitatem pristinam sunt adepti. Fons sanguinis in mulieribus restringitur, patiens dolor dentium, dolor ipse licet acerrimus, mitigatur. Ab alijs recedunt corporis maculæ, nullo deinceps vestigio remanente. Alij herniosi, alij gibbosi, & quidam læsi grauitate. Nonnulli vero Calculosi, seu tabefacti pustulis. Alij in puteos vel gurgites aquarum sine fluuios corruentes. Plures etiā ex alto præcipita-

ti competens sibi quique repererunt remedium per suæ meritā sanctitatis. Alij apostasie laqueis irretiti: alij à serpentibus icti, alij desperati, alij suffocationi proximi, alij ab imminenti mortis discrimine mirabiliter erepti, miram sunt præsulis merito Christi gratiam consecuti. Alii autem à tumore faucium, alii à læsione articularum, alii à strictura gutturum lethifera mirifice liberati ipsius patris meritis, & precibus sine mora. In fantulis vero secus verba materna suffocatis, & in foemina oppressis ab ipsis matribus circa curam eorum negligēter agentibus piissimus pontifex reddidit vitam ab ipsorum puerorum parentibus fiducialiter inuocatus. Alii quoque quamplurimi vita priuati & vere mortui, per eius auxilium ad auras vitales sunt denuo reuocati. Quidā vero in desperationis foueam vere collapsi temporis a duresitate fracti, vel inopia molestati, dū pii patris eius occurrit memoria, dulce consolationis receperunt antidotum cum medela. Bruta etiam animalia ipsius beneficia sunt experta, alij autē duræ cecūcis homines diuinæ potentie derogantes, & patris eiusdem meritis repente percussi plangebant sui reatum facinoris & erroris. Et coacti prædicabant quæ in sancto suo Christus operabatur magna quæ priusquam vexatio daret eis intellectum, prædicare noluerant sponte sua.

De transitu Ludouici Regis Francorum in Cyprum.

C A P. LXXXIX.

Anthor. Anno Domini 1248. Rex Francorum Ludouicus iter transmarinum arripuit, videlicet in sexta feria post Pentecostem exiens de Parisiis multis eius vrbis processionibus eum vsque ad sanctum Antonium deducētib. Iuerunt cum eo venerabilis Odo Tusculanus episcopus Apostolicæ sedis Legatus, & duo fratres eiusdē Regis videlicet Robertus Comes Attrebatensis, & Carolus Comes Andegauensis cū vxoribus suis, multisque Franciæ regni Baronibus & episcopis. Alfonsus quoque dicti Regis frater, Comes Pictauiensis, crucē acceperat transmarinā, sed illo anno cum Ddmina Blancha Regina matre sua remansit ad regni custodiam. Itaque die Martis in crastino sancti Bartholomæi Rex cum suis nauem intravit, & duobus diebus sequētib. inibi moram faciens, ventum prosperum expectauit. Porto sequenti die veneris à portu recessit, & Duce domino nauigans, tandem die Iouis ante festum sancti Matthæi de nocte in Cypro apud Imocium applicuit. At Comitissa Attrebatensis cum esset pregnans, de portu aquarum mortuarum in Franciam rediit, ibique vsque ad Comitissam Pictauiensis transitum remansit. Rex autem de consilio Baronum suorum, & Baronum aeterratorum Cyprum, quia naues & galeæ suæ cum ballistarijs ac gentibus suis nondum aduenerant in Cypro diutius expectauit, & propter instantiam hyemis, & alias causas concurrentes, vsque ad tempus paschale iter suum aduersus Saracenos distulit. Rex quoque Cyprum & omnes fere nobiles istius regni, atque prælati crucis signaculum assumpserunt, seque cum Rege Franciæ iuxta Saracenos adueniente præfixo termino profecturos quo eos vellet ducere iurauerunt. Eo tempore Soldanus Babylonis, qui versus partes Damasci per terram Christianorum venire parauerat, auditis de aduentu Regis Francorum tumotibus iter propositum reuocauit. Erantque inimicitie inter prædictum Soldanum, & illum qui fuit Soldanus Damasci, & etiam Halapinos.

His temporibus obierunt de peregrinis, Robertus episcopus nehuacensis, & comes montis fortis, Comes quoque Vindonicus, Guillelmus de mellato, & Guillelmus de Tartis, Dominus & Herchenbaldus de norbone, & Comes Drocensis, & alij quamplures milites, quorum numerus vsque ad ducentos & quadraginta æstimatur. Sed & Comes Andegauensis quartana in Cypro laborauit. Cuth autem inter Archiepiscopum Nichosiensem, & milites etiā regionis esset cōtrouersia, propter

Rex sanctus nauigat in Cyprum.

Multa miracula ad sepulchrum eius.

quam omnes fere milites illi erant excommunicati, prædictus Odo Legatus inter partes mediator pacem reformauit, & dictos milites absoluit fecit. Archiepiscopus quoque Græcorum in Cypro, qui tanquam scismaticus, & inobediens Archiepiscopo suo Latino iam diu ab Ecclesia sua exultauerat, tunc temporis est reuersus, & tam ipse quam alij Græci qui excommunicati fuerant, ad obedientiam redierunt, & absoluit eos Legatus. Qui etiam coram ipso quasdam hæreses abiurauerunt. Multi etiam Saraceni qui detinebantur in Cypro captiui, baptismum instanter petentes insigniti sunt caractere baptismali.

De legatione Tartarorum ad ipsum.

C A P. X C.

Venerunt autem circa natale Domini ad Regem Ludouicum missi quidam nuncij à quodam viro magno Erchalthay nomine de gente Tartarorum, qui ei apud Nicosiam commoranti literas eiusdem magnatis præsentarunt. Ibi que præfens aderat frater Andreas de Locinmal de ordine fratrum prædicatorum, qui maiorem ex illis nuncijs nomine Dauid nouerat, utpote quem viderat in exercitu Tartarorum. Literas autem sibi præsentatas in lingua Persica, & literis arabicis in latinum transferri fecit, earumque transcriptum sub sigillo suo clausum matri suæ Reginæ Blanchæ in Franciam misit. Nunciauerunt itaque quod Rex magnus Tartarorum qui dicitur Chaam circa tres annos completos à die Epiphaniæ proximo præterita factus erat per Dei gratiã Christianus, & tam ipse quam alij magnates plurimi: & maxima pars populi, & exercitus eorundem sacrum baptismum susceperant, fidem catholicam profitentes. Dicitur etiã Erchalthay iam antea per annos aliquot similiter fidem susceperat Christianam & Baptismũ, & nũc veniebat missus à dicto Rege Chaam cũ maxima multitudine bellatorũ, & erat ipsius intentio fidẽ Christianam promouere ac roborare, & omnium crucẽ adorantium, vtilitatem & liberationem procurare, omnesque aduersarios eiusdem crucis expugnare. Multum vero desiderabat se Regis Francorum esse beneuolũ & amicum. Audierat enim de ipso quod applicare deberet in Cyprum, dicebant etiam ijdem nuncij se credere quod dictus Erchalthay circa proximum pascha ciuitatẽ Baldach obsidere deberet, quam Caliphus inhabitabat, à quo Soldanus Babylonie pluries ac specialiter olim in obsidione Damiatẽ succursũ magnum in auxiliũ habuerat. His & alijs tam per nuncios quam per litteras intellectis Rex gauisus: nuncios honorifice susceptos perendinare fecit, eisque liberaliter necessaria ministrari. In die enim natalis Domini cum Rege fuerunt ad missã in ecclesia, & ad prandium in curia. Similiter in Epiphania cum eo ad missã erant, & sicut videbatur bene se habebant ac more Christianorum se gerebant.

Exemplar epistolæ Tartarorum ad eundem Ludouicum.

C A P. X C I.

Hoc est autem exemplar epistolæ siue literarum, quas misit Erchalthay siue Heralchay Princeps ille Tartarorum ad Regem Ludouicum; & iubente Rege ipso, translatę sunt in latinum de verbo ad verbũ. Per potentiam Dei excelsi missi à Rege terrę Chaam Erchalthay, Regi magno prouinciarũ multarũ, propugnatori strenuo, orbis gladio, Christianitatis victorię, religionis apostolicę defensori, legis euangelicę filio Regi Francorum.

Augeat Deus dominium suum, & conseruet ei regnum suum annis plurimis: & impleat voluntates suas in lege, & in mundo, nunc & in futurum per veritatem diuinę potentię conductricis hominũ, & omniũ prophe-

tarum & apostolorum: amen, centum millia salutum & benedictionum.

Et hoc rogo quod recipiat salutationes istas ut sint grandes apud ipsum. Faciat autem Deus ut videã hunc regem magnificum qui applicuit. Creator autem excelsus faciat occursum nostrum in charitate & facere faciat ut congregemur in vnum. Post hanc autem salutationem nouerit quod in hac epistola non est intentio nostra nisi vtilitas Christianitatis, & corroboratio manus Regum Christianorũ Domino concedente. Et peto à Deo, ut det victoriã exercitibus Regũ Christianitatis, & triphet eos de aduersarijs suis continetibus crucẽ. Ex parte autẽ Regis sublimis, sublimet eum Deus, videlicet de præsentia Cyocaym augeat Deus magnificentiam suam. Venimus cũ potestate & mandato, ut omnes Christiani sint liberi à seruitute, & tributo & angaria, & pedagogijs, & consimilibus, & sint in honore & reuerẽtia, & nullus tangat possessiones eorum, & ecclesię destructę reedificentur: & pulsentur tabulę, & non audeat aliquis prohibere, ut orent corde quieto & libenti pro regno vestro. Ista autem hora adhuc venimus pro vtilitate Christianorum & custodia dãte Deo excelso. Misimus autem huc per fidelem nostrũ virum venerabilẽ Sæbedimonstrat Dauid, & per Marcum ut annuncient bonos rumores, & quę sunt circa nos dicent ore ad os. Filius autem recipiat verba eorum ut credat eis, & in literis suis. Rex terrę augeatur magnificentia sua: ita præcipit, quod in lege Dei non sit differentia inter Latinum Græcum, & Armenicum, Nestorinum, & Iacobinum, & omnes qui adorant crucem, omnes enim sunt vnum apud nos. Et sic petimus ut Rex magnificus non diuidat inter ipsos, sed sit eius pietas super omnes Christianos, duretque eius pietas & clementia. Datum in fine Mercharram, & erit bonum concedente Domino excelso.

Hucusque exemplar epistolæ quę missa est Regi Francorum in Cyprum ab Erchalthay Tartarorum principe. Cui consonabant & alię quædam litterę, quę paulo ante dicto Regi à Rege Cyprũ, & Comite Ioppen fuerant præsentatę. Quarum etiam transcriptum vna cum transcripto literarum Erchalthay, transmisit Odo venerabilis Legatus Innocentio Papæ.

Harum vero literarum exẽplar talia quę continebãt.

Exemplar epistolæ Conestabularij Armenię ad Regem Cyprũ de Tartarijs.

C A P. X C I I.

Excellentis & potenti viro Regi Cyprũ, & charissimę sororis suę Reginę necnõ & fratri suo, conestabularius Armenię salutẽ & dilectionem. Noueritis quod sicut ad iter agendum pro Deo, & vtilitate christianitatis me exposui, sic Christus Iesus vsque ad villam quę vocatur Santequant me conduxit. Multas quippe terras videntes Indiam retro nos dimisimus, & transiuimus Baudac totamque terram eius duobus accepti itineris mensibus. Ciuitates plurimas desertas vidi quas vastauerunt Tartari, quarum nemo posset opulentiam vel amplitudinem æstimare. Vidimus enim aliquas magnas villas itinere trium dierum, & plusquam centũ millia aggeres magnos, & mirabiles ossium à Tartarijs interfectorum. Nobisque videtur, quod si Deo disponente Tartari qui paganos sic destruxerunt, non aduenissent ad totã terrã eis marinam implendã & acquirẽdã sufficerent. Transiuimus vnum de paradisi fluminibus maximum Gyon appellatum iuxta scripturã, cuius arena durat vndeque per vnã magnam dietam. De Tartarijs vero sciatis quod innumerabiles sunt, nec æstimari ab homine possunt. Optimi sunt Archerij terribilis forma plurimumque facierum, nec vobis possemus describere literaliter ritus eorum. Nunc quidem octo sunt menses, quod de die ac de nocte ambulamus, & nunc dicitur nobis quod sumus ad mediũ terrę nostrę & terrę Chaam maioris Domini Tartarorũ. Intelleximus autẽ pro vero quod iam ex quo mortuus est Chaam

patet

*Tartarorum
littera ad D.
Ludouicum
regem Fran-
corum missa.*

*Rex Tartarorũ
factus
Christianus.*

*Exemplar
epistolæ Er-
chalthay ad
S. Ludouicũ*

*Christus
dicat
suas virtutes
in Tartarijs*

*Inter Chri-
stiano; nulla
debet esse dif-
ferentia, id
est non sint
in nobis
schismata.*

*Summa lito-
rarum con-
estabularij Ar-
menie.*

*S. Rex d
quibus Ta
tarorum n
cios inter
gauerit.*

pater huius qui nunc est, anni quinque transferent, sed Barones ac milites Tartarorum, ita se per terras effuderant, quod infra dictos quinque annos, ut dictum Chaam inthronizarent, vix in vnum locum congregari potuerunt. Quidam enim eorum erant in India alij vero in terra de Cathena, alij in Ruscia, & alij in terra de Chascar, & de Caghar. Hæc est terra de qua tres Reges in Bethlehem venerunt Christum adorare, & christiani sunt homines illius terræ. Ego siquidem ipse fui in Ecclesijs eorum, & vidi Iesum Christum depictum: tres quoque Reges, vnum aurum, alium thus, & alium mirram offerentes. Per illos itaque tres Reges habuerunt illi fidem Christi, ac per illos Chaam & omnes sui modo facti sunt christiani. Vnde & ante portas suas habent ecclesias, pulsant campanas, ac percutiunt tabulas, ita quod euntes ad Dominum suum Chaam, primo quidem oportet ire ad ecclesiam, & salutare Iesum Christum: post vero ire, & salutare Chaam. Inuenimus etiam multos christianos effusos per terram orientis, & multas ecclesias pulchras: & alias antiquas, quæ vastatæ fuerant à Tartaris. Vnde christiani terræ illius, venerunt in præsentia Chaam istius. Quos iste cum honore magno suscepit, & libertati donauit, & nequis verbo vel facto contristaret eos prohiberi fecit. Et quia peccatis nostris exigentibus non habebat Christus, qui nomen suum prædicaret in illis regionibus, ipsemet pro seipso prædicauit, & nunc prædicat sanctissimis suis virtutibus, ita quod gentes illarum regionum credunt in Christum. In terra vero Indiæ, quam beatus Apostolus Thomas conuertit, est quidam Rex Christianus, qui inter alios Reges, utpote Saracenos erat in anxietate magna positus. Nam vndique faciebant ei resistentiam, seu violentiam, donec Tartari venerunt in terram illam. Et ipse factus est homo illorum, acceptoque exercitu suo & Tartarorum, Saracenos inuasit, tantumque in terra Indiæ acquisiuit, quod tota orientis terra plena est sclauis Indiæ. Horum enim plusquam quingenta millia vidi, quos Rex dictus ceperat, & mandauerat venundari. Sciatis etiam Dominum Papam misisse nuncium prædicto Chaam, & mandauit ei dicens, vtrum Christianus esset, & cur gentem suam ad orbis conculcationem & necem misisset. Cui respondit Chaam; quod Deus auis suis & sibi mandasset, ut gentem suam ad interficiendas gentes pessimas mitteret. Super hoc autem quod mandauerat, vtrum esset christianus respondit, quod hoc sciebat Deus. Et si Papa scire vellet; veniret, & videret, ac sciret.

Hucusque exemplar epistolæ conestabularij Armeniæ.

De quibusdam relationibus nuncio Erchelthay Principis.

CAP. XCIII.

Quæsiuit autem Rex Francorum à prædictis nuncijs Erchelthay, de ipso, à quo tempore baptismum suscepisset, & vbi esset modo. Quæsiuit & de statu Tartarorum, & quæ fuerit causa motiua aduentus eorum, & qua occasione suum, id est, ipsius Regis Francorum cognouissent aduentum. Ad quæ illi sic responderunt: A Soldano, inquit, Missulæ, quæ scilicet olim vocabatur Ninive missæ fuerunt litteræ quædam ad magnū Regem Chaam, quas receperat à Soldano Babylonix, in quibus Babylonix Soldanus mentionem de applicatione & aduentu Regis Francorum faciebat, mendaciter asserendo quod 60. Regis Francorum naues per violentiam ceperat, & in Ægyptum deduxerat. Per id ostendere volens, quod idem Missulæ Soldanus, & in aduentu Regis Francorum considerare non debebat. Hac igitur occasione ductus Erchelthay audito Regis Francorum aduentu, nuncios misit ad eum, qui denunciant ei, in hoc esse propositum Tartarorum, ut in æstate proxima obsiderent Caliphum. Rogabantque Regem ut Ægyptum aggrediens impugnaret, ne dictus Cali-

phus ab Ægyptijs in aliquo adiuuari posset. Dixerunt etiam idem nuncijs quod isti qui nunc appellantur Tartari, exierunt de terra sua transactis quadraginta annis, quæ non habet ciuitates, aut oppida, seu villas, sed abundat in pascuis, & ob hoc incolæ sunt intenti tantum in pecoribus alendis, distarque per quadraginta dietas à terra, quam nunc inhabitat ille Rex magnus Chaam, & in qua posuit sedem suam. Quæ scilicet terra Tartar vocatur, vnde & nunc Tartari nominantur. Dicebant quoque quod idem Tartari, primo debellauerunt filium Ioannis presbyteri, ipsumque cum exercitu suo peremerunt in ore gladij. Dicebant etiam quod ille Chaam habet se cum omnes ferè capitaneos populorum cum innumera multitudine equitū & animalium, & sunt in tentorijs semper, quia nulla ciuitas eos capere posset. Equi vero illorum & animalia semper comorantur in pascuis, quia non possunt hordeum & paleam inuenire, quod sufficere posset equis suis. Capitanei vero præmittunt homines: qui sibi regiones subijciant, & ipsi cum Rege magno remanent. In cuius potestate & voluntate est, ut quando moritur quis, regem instituatur aliquem de filijs vel nepotibus suis: Dixerunt etiam quod ille qui nunc agit in sceptris Syocaym nomine, matrem habuit christianam, Regis, qui presbyter Ioannes vocatur, filiam. Ad cuius exhortationem & cuiusdam episcopi sanctissimi, qui Malassias vocatur suscepit sacramentum baptismi, & cum eo 18. filij Regum, & plures alij maxime capitanei. Multi adhuc inter illos sunt, qui nondum fidei sacramentum susceperunt. Erchelthay vero qui nuncios miserat, christianus erat iam ex pluribus annis, & non erat de semine regio, sed tamen magnus & potens. Agebat in finibus Persidis à parte orientis. Requisti vero nuncijs de Batho duce, cur sic male recepisset Domini Papæ nuncios? Responderunt quia homo paganus erat, & Saracenos habebat consiliarios. Sed iam potestatem tantam ut prius non habebat, quia modo sub Erchelthay potestate constitutus erat. Præterea requisiti de Soldano Moylac, siue Missulæ, quæ quondam Ninive dicta est, an christianus esset. Dixerunt eum fuisse cuiusdam christianæ filium, & quod ex corde christianos diligeret, ac festa illorum obseruaret, nec in aliquo legi Machometi obediret; & credebatur, quod si tempus & oportunitatem haberet libenter christianus fieret. Dicebant etiam quod summi Pontificis nomen apud Tartaros iam celebre esset, & quod Erchelthay Domini sui propositum erat, ut in æstate proxima Caliphum impugnaret, & iniuriam Domino Iesu Christo illatam vindicaret.

De legatione regis Francorum ad Tartarorum Principes.

CAP. XCIII.

Tandem habuit Rex Francorum consilium, ut ipsum Regem Tartarorum & ad Erchelthay nuncios suos cum literis & iocalibus mitteret, ita quod alij eorum ab Erchelthay ad ipsum Regem Ludouicum directe redirent, & alij ad Regem Chaam vltius procederent. Significantibus autem Tartarorum nuncijs quod Rex Chaam valde gratum & carum haberet de scarleta tentorium sine capellam. Fecit eam Rex Ludouicus præparari ac fieri spectosam & quosdam pannellos habentes leuem atque subtilem brodaturam. In qua scilicet brodatura tentorio affixa, ea quæ Dominus noster Iesus Christus pro nobis in corpore suo gessit, honestissime satis sunt exarata. Hæc igitur & alia, ad ornamentum capellæ, & cultum diuinum pertinentia misit Rex Ludouicus Regi Chaam ad deuotionem fidei Christianæ in eo excitandam. Insuper etiam de ligno sanctæ crucis misit tam eidem Regi, quam Erchelthay per nuncios suos cum literis ad vtrumque directis, hortantibus ut eum qui per gratiam suam ad cognitionem sui nominis eos vocauerat, debita veneratione colerent, & in eius amore iugiter permanerent. Sed & Dominus

Christus prædicat per suas virtutes in Tartaria.

Christus prædicat per suas virtutes in Tartaria.

Summi Pontificis nomen apud Tartaros celebre.

Summi Pontificis nomen apud Tartaros celebre.

S. Rex de quibus Tartarorum nuncios interrogauerit.

S. Rex ad
Tartaros le-
gatos mittit.

Odo Legatus eidem Regi magno Chatham & materteræ suæ, & Erchelthay ac prælati eorundem destinavit epistolam denuncians eis quod sacrosancta Romanana ecclesia eos libenter ut filios charissimos reciperet; audiens gratulabundam conversionem eorum ad fidem catholicam, dummodo fidem orthodoxam vellent firmiter tenere, & eam confiteri matrem omnium ecclesiarum, eique præsentem Iesu Christi vicarium esse, & eidem vicario cuncti qui Christiana professione censentur merito debeant obedire. Prælatos etiam illorum admonuit specialiter, ut id ipsum omnes scirent, & in eis schismata non essent, sed in veritate fidei, scilicet in quatuor primis generalibus consilijs editæ & à sede Apostolica approbatæ immobiliter permanerent. Fecerunt autem huius legationis nuncios à Rege Francorum ad principes Tartarorum destinati prædictus frater Andreas cum duobus seruientibus Regis, qui parati & instructi, paulò ante Purificationem pronecti sunt, una cum prædictis Tartarorum nuncijs s. kal. Februarij à Rege licentiam acceperunt, ac tertia die Nichossiam exierunt. Super omnes autem frater Andreas capitaneus & magister à Rege constitutus, non multo post ad eundem Regem litteras misit quarum transcriptum dictus Rex matri suæ Blanchæ Reginae in Franciam unâ cum transcripto litterarum Erchelthay transmisit.

De discordia inter Soldanos Babyloniorum & Halapiorum.

CAP. XCV.

Interea Soldanus Babylonie intellecto quod Rex Francie hyemaret in Cypro, statim iter arripuit veniendi versus partes Damalci, per civitatem Hierusalem transitum faciendo; ad hoc intendens modis omnibus & aspirans ut Halapie Soldanum, & alios eidem adherente sibi pacificos & confederatos attraheret, eosque secum in auxilium suum adduceret. Ad hoc etiam nuncios suos Caliphus Baldacensis & Senex de monte destinaverant, ut illos ad concordiam reuocarent. At Soldanus Halapie cognoscens versutiam, & malitiam Soldani Babylonie, non est ausus in ipso confidere, nec pacem aut compositionem cum eo voluit inire. Propter quod idem Soldanus Babylonie in iram motus, urbem Camelæ quæ pertinet ad Soldanum Halapie per gentem suam obsideri fecit, & ipse Damascum rediit. In qua scilicet obsidione dictus Soldanus propter hyemem & pluvias & Beduinorum incursum fertur in hominibus ac rebus & animalibus suis multa dispendia sustinuisse. Dum itaque Babylonicus exercitus in obsidione dièta permaneret, Soldanus Halapie preparato exercitu suo venit, ut eos ab obsidione remoueret. Ad quem accedens nuncius Caliphi, monuit eum ut cum Soldano Babylonie pacem firmaret, proponens ei pericula multa, quæ Saracenis imminerebant hoc tempore, eo quod exercitus Christianus ad perdendum gentes atque legem Machometi conuenisset. Et siquidem ipsi Saraceni taliter in semetipsos bella converterent, hoc illis ad incommodum & confusionem & Christianis eorum aduersarijs ad profectum cederet. Cum hæc & alia etiam multa nuncijs Caliphi proposuisset, & de hoc iam pluries cum eodem Soldano tractasset, ille nullatenus verbum pacis admittere voluit, dicens quod quamdiu in eius dominio Babylonijs morarentur, super hoc aliquatenus non tractaret, & nisi recederent, diè castro proculdubio cum eis prælium & conflictum iniret. Videns itaque prædictus nuncius, quod nihil in tractatu pacis proficeret, recessit, ac festinans ad exercitum Babylonicum, imminens eis belli periculum nunciavit, & sic eos ab obsidione recedere fecit. Qui cum maxima confusione in Damascum receperunt se, ubi tunc morabatur Soldanus Babylonie graui detentus infirmitate. Inter hæc autem magister militum templi & Marescallus hospitalis scripserunt Ludouico Regi, quod Soldanus Babylonie cum exercitu magno venerat in partes Gazæ ad

consiliandum sibi Soldanum Halapie & Damalci. Timebantque ne forte Ioppem vel Casaream intenderet obsidere. Postea quoque scripsit idem magister Regi, quod Admiraldus quidam Soldani Babylonie ad ipsum venerat ut eiusdem Regis Francorum voluntatem inquireret, eo quod Dominus suus libenter cum ipso pacem haberet. Quod Regi omnibusque Baronibus displicuit valde, præsertim cum à quibusdam diceretur, Soldanum ad requisitionem eiusdem magistri, prædictum Admiraldum ad ipsum misisse. Itaque Rex incontinenti præfato magistro per litteras suas inhiuit, ne de cætero tales nuncios absque mandato suo speciali reciperet, aut cum eis colloquium habere præsumeret. Dicebatur enim ab omnibus qui factum Syriæ nouerant, quod quantumcunque oppressi essent Syri, nunquam primi faciebant verbum de treugis, sed tunc primo quando cum instatia magna requisiti super hoc erant à Turcis, ideoque quod dictus magister, ut dicebatur, prior inde verbum mouerat, ex hoc Christianorum conditio deterior facta fuerat, præsertim quia Turci ex hoc ipso poterant credere quod Rex se viribus inferiorum existimans quacumque causa vel occasione inuenta festinaret ad propriam remeare.

De quibusdam euentibus Cypro, dum ibi moram traheret Rex Francorum.

CAP. XCVI.

Præterea dum idem Rex Francorum, in Cypro cum Regina Margaretha vxore sua moram traheret, Armenie quoque Rex intellecto eius aduentu, misit nuncios solemnnes quemdam Archiepiscopum scilicet Armenum, & alios domesticos suos cum litteris suis & exenijs se offerens eius voluntati. Quos ille prout decuit honorabiliter recepit. Cum autem intellexisset esse discordiam inter ipsum & Principem Antiochie grauem plurimum, atque damnosam, quæ iam longo durauerat tempore, propter hæc & alia quædam misit nuncios proprios ad utrumque. Postea vero procedente tempore, accedentibus ad eum vtriusque nuncijs inita est inter ipsos coram illo treuga, ab instanti natiuitate sancti Ioannis per duos annos duratura. Quia vero Turcomanni paulò ante terram Antiochie depopulati fuerant, Patriarcha & Princeps Antiochenus à Rege Francorum auxilium petierunt, eisque à Rege sexcenti balistarj missi sunt. Accidit autem dum esset Rex in Cypro cum exercitu Christianorum, ut oriretur discordia inter Vicecomitem Castriduni & marinarios suos instigante diabolo. Et ex parte Genuensium à balistarijs Vicecomitis interfecti sunt duo, quorum vnus erat magnus & nobilis homo. Idem quoque Vicecomes (nescio quo spiritu ductus) habito tractatu cum Comite montis fortis, voluit ad partes Aconensium transfretare, cum militibus multis. Quod ubi Rex agnouit, ipsi ceterisq; militibus ne hoc facerent inhiuit; quoniam hæc occasione totus posset exercitus dissolui, & Christianitatis negotium impediri. Cumque Vicecomes quomodo, id quod proposuerat implere vellet, Rex galeas suas armari fecit, & dominis nauium ne Vicecomitem aut complices suos aliquatenus attemptarent facere prohibuit. Tunc idem Vicecomes ad aliud se conuertit, & nauem cum omnibus quæ in ea erant accepit, asserens quod secundum conuentiones inter ipsum & dominos nauis habitas, tam nauis, quam ea quæ ibi erant ipsius esse debebant. Porro mediante Rege tractatum fuit, ut in duos bonos viros vtraque pars compromitteret, & Rex tertium poneret. Sed quia consensum partium obtinere non valuit, ideo dièta discordia tunc sedari non potuit. Tandem ad instantiam Regis & Legati, Vicecomes post Pascha nauem quam acceperat Genuensibus restituit. Qui & promiserunt sub pœna duarum millium librarum quod iuri starent in curia Regis Francorum super querelis quæ vertebantur inter ipsos & Vicecomitem antedictum. Interea vero miserat Rex apud Acon

& alia

S. Rex nullam
pacem cum
Soldano Ba-
bylonia ha-
bere vult vi-
de AEnl.Exercitus
Christianus
ex Cypro se-
nit.Attende an-
tiqui usum
sancti Cris-
ti & vici-
lorum san-
ctorum.

& alia loca maritima ad marinarios & naves atque vasella conducenda. Cumque nuncij hac de causa in Acon die dominica in quinquagesima venissent, nullatenus Genuenses ac Venetos ad hoc flectere potuerunt, ut rationabile pretium in vasis suis ponere velent.

His diebus instigante diabolo, inter Genuenses ex vna parte, & Pisanos ex altera, seditio grandis exorta fuit, ita quod vnus consul Genuensis telo percussus interiit. Sed & paulo ante seditio exorta fuerat inibi, inter Venetos & baliuum regni Cypri. Itaque Rex Francorum secundo misit Patriarcham Hierosolymitanum, ac Sinesionensem episcopum & constabularium suum, & quosdam alios in Acon, pro vasis & marinarijs conducendis & pro sedandis seditionibus antedictis. In Cypro quoque fabricari fecit, parua quaedam vasella ad terram hostium capiendam necessaria.

His autem diebus capti sunt quidam, qui confessi sunt quod ipse & quidam alij à Soldano Babylonie missi fuerant, ut Regem & maiores exercitus veneni maleficio enecarent.

Qualiter idem Rex Damiatam portum cepit.

C A P. X C V I I.

AD extremum autem venerunt naues, vasaque conductas; venerunt etiam de insulis naues quam plures, ac multi Barones ac milites & alij peregrini, qui moram in insulis fecerant in hyeme iam transacta. Itaque die sabbati post Ascensionem Domini cum esset iam in nauis sua Rex Francorum, congregatis ibidem maioribus exercitus, de ipsorum consilio publicatum fuit per exercitum, quod apud Damiatam vniuersi cum Dei adiutorio dirigerent iter suum. Die siquidem Ascensionis prout ordinatum fuerat ascenderunt nauem, sed vsque ad diem mercurij sequentem adhuc in portu remanserunt, quia tempus opportunum nauigandi non habebant, nec adhuc gentes illorum paratæ totaliter erant. Eadem itaque die velo facto, recessit Rex à portu Nimocij cum nauium & vasellorum copiosa multitudine. At postea per aliquot dies cum difficultate ac ventorum contrarietate procedentes, venerunt prope Paphum ciuitatem Cypri, tantaque fuerat temporis contrarietas, ut oporteret illos prope Nimocium bis reuertì. Venitque tunc ad eos Princeps Achayæ cum gentibus & vasellis quam pluribus in subsidium illorum ac terræ sanctæ, & cum eo similiter Dux Burgundia, qui in partibus Romanis moram traxerat in hyeme. Expectauerunt igitur peregrini apud Nimocium, & congregauerunt ibidem exercitum suum per incommoditatem temporis dispersum. Tandem in festo sanctæ Trinitatis vela ventis dari fecerunt, & habito satis congruo tempore nauigauerunt, ita quod in sequenti die Veneris apparuit eis terra Egypti, & post paululum ciuitas Damiatæ. Appropinquantes itaque iuxta ciuitatem in porta steterunt, & naues suas anchorauerunt. Eadem die cum viderent portum magna Turcorum equitum ac peditum multitudine munitum & os fluuij quod de prope eminebat ex abundantia galearum armatum, consilium habuit Rex cum maioribus de exercitu, ut in crastino summo mane exirent in insulam ad terram capiendam in parte illa, videlicet vbi terram similiter illi ceperant, qui in alia obsidione Damiatæ fuerant; ita quod fluuius esset inter ipsos & ciuitatem. In ipso igitur crastino peregrinis intrantibus galeas, cæteraque vasella parua quotquot intrare potuerunt accinctis, ut decuit, & armatis; Rex cum Legato sacrosanctam crucem Domini triumphalem deferentem nudam & apertam, erat in quodam vasello, procedente quoque in alio vasello iuxta ipsos beati Dionisij martyris vexillo, fratribus Regis ac cæteris Baronibus & balistarijs, ac militibus circumquaque concomitantibus. Deinde processerunt viriliter in nomine Domini versus terram; de Dei quoque misericordia & virtute sanctæ crucis non modi-

cam habentes fiduciam, & insultus plurimos tam sagittarum emissionibus, quam alijs facientes contra hostium ferociam. Cumque vasella ipsa in quibus erant propter nimiam maris planiciem vsque ad siccam attingere non possent Christianus exercitus in nomine Domini relicta vasellis in mare saliendo se misit, & vsque ad siccam terram cum armis suis pedes venit. Saraceni vero, qui lectus occupauerant nitentes defendere terram nostris appropinquantibus & exeuntibus de vasellis, sagittas & tela fortiter iaciebant, & cum gladijs feriebant. Sed nostri prævalentes intrauerunt & occupauerunt terram hostibus repulsis, paucis & quasi nullis nostrorum vulneratis aut læsis. Multis vero Saracenorum & equis eorum pluribus lethaliter vulneratis & interfectis. Inter quos etiam de maioribus ipsorum ceciderunt aliqui, videlicet vnus qui erat villæ capitaneus, & alij duo admiralidi. Soldanus autem ibi præsens non erat, sed de nouo à Damasci partibus venerat & tunc erat in loco, qui per vnam diem à ciuitate prædicta distat, vbi & quadam infirmitate languebat. In ipsa vero die occupauerunt os fluuij galeæ nostræ, & fugerunt galeæ Saracenorum & ascenderunt fluuium. Fixis autem Rex ac peregrini tentorijs suis super littus, pernoctauerunt ibidem, & in crastino videlicet die dominico inibi commorari ordinauerunt, ut gentes ipsorum & equi qui scilicet in nauibus adhuc erant illa die descendere ac venire in exercitum possent.

Qualiter ipse Rex urbem intrauit & occupauit hostibus fugatis & expulsis.

C A P. X C V I I I.

Hic autem felici principio, feliciora quoque adiecit Dominus noster Iesus Christus populo suo catholico. Nam Saracenis qui erant in ciuitate, diuina virtute perterritis, subito illa nocte populus & in crastino die dominica magnates, & alij omnes ex vrbe dicta exierunt, & in fugam conuersi eam circumquaque posito igne penitus reliquerunt. Quo percepto statim exercitu commoto, multi de nostris currentes intrauerunt urbem per quendam pontem nauium, quem dimiserant Saraceni satis integrum, nisi quod in ipso erat interruptio vna, quæ statim fuit à nostris gentibus reparata. Rex insuper habita certitudine de promissis, aliquos de suis quos ad hoc duxit eligendos intromisit & per totam ciuitatem guarnitionem suam posuit. Postea recedens à littore in quo erat, eadem die versus pontem ciuitatis se traxit, ibique ante pontem ipsum tentoria sua posuit, ut si necesse esset illis qui erant in vrbe tempestiue succurrere posset. De victualibus autem guarnitionis, licet multa per ignem deperierunt multaque amota, fuerint & subtracta, multa tamen adhuc remanserunt ex eis, quoniam ad longum tempus abundanter ciuitas à Saracenis fuerat munita. Erat quoque ciuitas ipsa tam ob fluminis interpositionem quam murorum & turrium fortium circuitum fortissima, multumque postquam alijs capta fuerat roborata. Unde dicebant multi quod per vim expugnari non posset vel capi, nisi Deus miraculose per virtutem suam id faceret, quamdiu scilicet intus aliqui essent, qui victualia sufficienter habentes ibi morari vellent. Postea vero mundata ciuitate à quorundam mortuorum scilicet ac bestiarum cadaueribus, & extincto igne; legatus vnà cū Patriarcha Hierosolymitano, nec non archiepiscopis, & episcopis, qui præsentibus erant, & magna etiam parte conuictum, Rex Ludouicus cum pluribus alijs processionaliter nudis pedibus præsentibus etiam Rege Cypri, pluribusque Baronibus & alijs ciuitatem intrauerunt. Et in primis locum in quo erat Machomeria reconciliauit legatus qui dudum in altera eiusdem vrbis captione beatæ virginis ecclesiæ deputatus fuerat & appropriatus. Deinde redditis inibi de impensis beneficijs gratiarum actionibus altissimo, celebrata est missa solemniter in honore beatissimæ Mariæ virginis à legato. Proposuit etiam

Damiatam capitur à Christianis.

Machomeria id est Machometi sanum.

ibidem

Exercitus Christianus ex Cypro soluit.

Attende antiquum usum sanctæ Crucis & vexillorum sanctorum.

ibidem Rex annuente Domino, constituere prelatos & canonicos debitum assidue famulatum domino reddi-
dituros.

Capta est autem ciuitas Damiatā anno domini M. ccc. lxx. post festum sancte Trinitatis die octaua. Illic ergo stetit rex per totam ætatem cum exercitu Christiano. Non enim volebant inde recedere vsque ad decre-
scientiam fluminis, quod tunc sicut dicebatur, terram occupare debebat, quoniam alias in partibus illis per eius crescentiam exercitus Christianus damnum incur-
rerat.

Eodem anno circa festum Ioannis Baptistæ, Alpho-
sus comes Pictauiensis, frater dicti Ludouici Regis iter transmarinum arripuit, & regina Blancha mater eorum ad custodiam regni sola remansit. Itaque dictus comes cum exercitu magno in crastino sancti Bartholomæi mare apud aquas mortuas intrauit, & die dominico ante festum Apostolorum Simonis & Iudæ apud Damia-
tam applicuit.

Qualiter apud Massorā aduersus Saracenos processit.

C A P. XCIX.

Rex autem Ludouicus & exercitus Christianus de-
liberato communi consilio tam nauali quam ter-
restri exercitu preparato 20. die Nouembris de Damia-
ta recesserunt, & aduersus exercitum Saracenorum con-
gregatum & castrametatum in loco qui Massora dicitur
processerunt. Et in ipso quidem itinere Saraceno-
rum insultus aliquos sustinuerunt, in quibus iidem Sa-
raceni assidue suorum detrimentum non modicum re-
ceperunt. Intellexerunt etiam in ipso itinere Soldanum
Babiloniæ de nouo miseram vitam finisse: qui & ad fi-
lium suum tunc in orientis partibus morantem, vt in
Ægyptum veniret miserat, & à cunctis maioribus exer-
citus sui, iuramenta fidelitatis eidem fieri fecerat, relicta
totius exercitus ac terræ suæ custodia, cuidam admiral-
do nomine Farcadino. Accedentes igitur ad locum præ-
dictum die martis ante Natale Domini, primo quidem
accessum habere nequimus ad Saracenos eosdem
propter quendam fluuium inter vtrumque exercitum
defluentem, qui scilicet fluuius Thaneos dicitur, & in
loco illo à magno flumine deriuatur. Inde inter vtrum-
que fluuium posuerunt castra nostra, à maiori flumine
ad minorem protendentia. Vbi aliquando conflictu ha-
bito cum Saracenis, multi ex eis ceciderunt interfecti
nostrorum gladijs, maxima quoque illorum multitudine
submersa in aquis Nili validis & profundis. At vero
quia fluuius Thaneos vadabilis non erat, propter aqua-
rum profunditatem, & riparum altitudinem, ceperunt
nostri facere super eum calciatam vt exercitui Christiano
pateret transitus per eam. Dum igitur ad hoc multis
diebus, cum immensis laboribus & periculis ac sumpti-
bus institerunt, Saraceni e contra totis conatibus resi-
stentes machinis nostrorum quas ibidem erexerant, ma-
chinas quamplures opposuerunt, quibus & castella lig-
nea, quæ super passum eundem collocari fecerant, con-
quassata lapidibus & confracta igne græco totaliter cõ-
bussent. Quo facto ferè omni spe frustrata per cal-
ciatam illam totaliter transeundi, tandem per quendam
Saracenum ab Ægyptiorum exercitu venientem, datum
fuit nobis intelligi locum aliquantulum inferius vada-
bilem esse, quo poterat exercitus Christianus fluuium
transmeare. Inde communicato consilio, die carnisprimi,
mane ordinatis aciebus venientes ad locum transie-
runt fluuium, non tamen sine graui periculo quia pro-
fundior ac periculosior erat locus, quam eis fuerat inti-
matum. Nam & equos illorum ibi natate oportebat, &
propter altas & lutosas ripas exitus prædicti fluminis
periculosus erat. Itaque transacto fluuio ventum est ad
locum, vbi iuxta prædictam calciatam erant machinæ
Saracenorum. Habitoque cum Saracenis congressu,
nostri qui præcedebant non parcentes sexui vel ætati,
multos ex ipsis trucidarunt. Inter quos & capitaneum

illorum, & quosdam alios admiral dos ibidem interfe-
runt. Deinde vero dispersis aciebus nostris quidam no-
strorum per hostium castra discurrerent venerunt vsque
ad villam quæ Massora dicitur, quotquot hostium oc-
currebant gladijs occidentes. Sed tandem Saraceni per-
cepto eorum inconsulto processu, resumptis viribus ir-
ruerunt in eos, & vndique circumvallantes oppræsserunt
ipsum. Vbi nostrorum strages non modica Baronum ac
militum tam religiosorum quam aliorum facta est. Ibi-
que & Robertus comes Atrebatensis frater Ludouici
Regis in manus hostium incidens, temporaliter amissus
est. Itaque die illo, Saracenis super nostros vndique ir-
ruentibus & imbrem sagittarum emittentibus vsque ad
horam circiter nonam, graues illorum sustinuerunt in-
sultus. Tandem deficiente nostris omnino balistario-
rum subsidio, multisque illorum vulneratis, & equis eo-
rum pro maiori parte sauciatis vel occisis, tamen auxi-
liante domino campum obtinuerunt suorum viribus
recollectis. Ibi que iuxta Saracenorum machinas quas
acquisierant illa die castra sua posuerunt, vbi & die illo
pauci numero cum rege moram fecerunt, facto prius de
lignis ponte, per quem possent ad ipsos illi qui erant vl-
tra fluuium transmeare. In crastino vero plures ex illis
de mandato regis transeuntes fluuium castrametati sunt
iuxta ipsum. Et tunc destructis Saracenorum machinis
lycias & pontes nauales fecere, per quos nostri de vno
exercitu ad alium libere transire poterant & secure. Se-
quenti vero die veneris Saraceni congregatis ex omni
parte viribus suis cum infinita multitudine ad nostro-
rum lycias conuenerunt, & tantos atque terribiles in-
sultus, quantos (vt à pluribus dicebatur) nunquam vi-
derant facere Saracenos, ex omni parte Christiani exer-
citus fecerunt. Quibus tamen nostri restiterunt ordina-
ta copia bellatorum ex omni exercitus parte, & ipsorum
impetus repulerunt maxima eorum multitudine no-
strorum gladijs occumbente.

Qualiter in regressu cum exercitu suo captus fuit.

C A P. C.

Postmodum elapsis aliquot diebus aduentauit apud
Massoram Soldani filius de orientis veniens parti-
bus. In cuius aduentu tympanizantes ac lætantes
Ægyptij receperunt illum in dominum, & ex hoc aug-
mentata est non modicum fortitudo eorum. Nostri
autem postmodum occulto Dei iudicio omnia in con-
trarium successerunt, ipsorum desiderijs inolente peste
diuersarum ægritudinum, & etiam mortalitatis genera-
lis, tam in hominibus quam in equis: ita vt in exercitu
vix aliqui essent, qui mortuos suos vel ægrotantes ad
mortem non plangerent. Vnde pro magna parte dimi-
nutus erat Christianus exercitus atque consumptus.
Tantus etiam erat defectus victualium apud illos eo
tempore, quod quamplures inedia deficiebant ac fame.
Non enim ad exercitum vasella naualia de Damiatā
transire poterant, impediuntibus Saracenorum galeis &
vasis piraticis, quæ per terram in prædicto flumine col-
locauerant; sicque quamplurimis vasis nostris prius ab
eis in flumine captis, tandem duas successiue carauellas
ceperunt victualia & alia multa bona ferentes ad exer-
citus, cæsa multitudine mariuatorum & aliorum in
totius exercitus detrimentum. Vnde omnino deficiente
suffragio victualium & annona equorum ceperunt de-
ficere fere omnes in desolationem ac terrorem non
modicum incidentes. His igitur incommodis arctatos
ineuitabilis necessitas illos induxit à loco prædicto re-
cedere, & ad partes Damiatæ si Dominus prouidisset
redire. At vero dum quinto die Aprilis essent in itinere
reuertendi, Saraceni cum infinita multitudine Christiano-
rum illum exercitum sunt aggressi. Acciditque per-
missione diuina fortasse peccatis aliquorum exigenti-
bus, vt præfatus Rex Ludouicus cum duobus fratribus
suis qui supererant, videlicet Alfonso Pictauiensi & Ca-
rolo Andegauenfi comitibus, ac cæteris qui cum eis

redibant

Soldani
mors.

Nostri flu-
uio trans-
eunt.

Nostri à Sa-
racenis gra-
uiter vexan-
tur.

Multa Chris-
tianorum mi-
lia fame &
in orbo per-
eunt.

Carauella
nauigij ge-
nuit.

S. Rex capi-
tur.

Emil h.
3000.
p. 100.

Fades in
Soldano
tur.

redibant in manus inimicorum, scilicet Saracenorum incidere. Itaque per terram nemo penitus euasit, sed omnes capti sunt & carceribus mancipati, non sine magna strage nostrorum, & effusione sanguinis Christiani; maior etiam pars illorum quae reuertebatur per fluvium similiter fuit capta, vel etiam gladio interfecta, vasellis naualibus ut plurimum similiter dissipatis, in quibus aggregantium multitudinem dolorosam incendij flamma combussit. Itaque gens ista sceleratissima praeter blasphemias quas in contumeliam creatoris proferebant in conspectu populi christiani, crucem quoque flagellis cedentes in eam spuebant, & in opprobrium fidei christianae viliter pedibus conculcabant.

Qualiter sub certo pacto à Saracenis dimissus fuit.

C A P. C I.

Postea vero per dies aliquot, Soldanus regem Ludouicum de faciendis treugis fecit requiri, petens instanter cum minis & austeritate verborum, ut absque mora sibi faceret Damiatam cum omnibus rebus ibidem inuentis restitui ac refarciri, omnia damna & expensas quas fecerat vsque ad tempus illud, die scilicet quo Damiatam receperant christiani. Tandem post multos tractatus vsque ad decennium inita est treuga sub hac forma videlicet, quod idem Soldanus regem & omnes captiuos christianos qui capti fuerant à Saracenis, postquam rex in Aegyptum venerat necnon & omnes alios de quibuscunque partibus oriundos, qui capti fuerant à tempore quo Soldanus Hyemel auus eiusdem Soldani olim cum Imperatore treugas inierat, omnes inquam hos de carcere liberaret, ac liberos ubi vellent abire permetteret, & quod terras quas in regno Hierosolymitano in aduentu regis christiani tenebant cum omnibus pertinentijs in pace tenerent. Rex autem tenebatur ei reddere Damiatam & octo millia bizantium Saracenicorum pro liberatione captiuorum, & damnis ac expensis praedictis. Insuper etiam liberare Saracenos omnes eo tempore in Aegypto captos à christianis, necnon & illos qui capti fuerant in regno Hierosolymitano à tempore treugarum, quae factae sunt olim inter Imperatorem & Soldanum praedictum. Adiectum est etiam quod omnia bona regis mobilia & omnium aliorum quae apud Damiatam remanerent, post eius recessum salua forent, ac sub eiusdem Soldani custodia ac defensione portanda, quandocumque opportunitas haberetur ad terram christianorum. Omnes etiam christiani infirmi, & alij qui pro rebus suis quas illic habebant vendendis in Damiatam moram traherent, similiter tuti essent sine impedimento vel contractione quacunque, recessari per terram vel mare quando vellent. Et omnibus illis qui per terram vellent recedere, tenebatur idem Soldanus securum conductum vsque ad terram christianorum praestare. At cum huiusmodi treugae praestitis iuramentis hinc inde fuissent firmatae iamque Soldanus cum exercitu suo veniret Damiatam pro complendis omnibus quae firmatae essent; accidit iudicio diuino ut quidam Saraceni milites, non sine conuentione maioris partis exercitus, irruentes in Soldanum praedictum surgentem in mane de mensa post prandium ipsum immaniter vulnerarent, & de suo tentorio exeuntem ut posset fugae beneficio liberari, videntibus ferè omnibus admiraldis, & aliorum Saracenorum multitudine frustratim gladijs trucidarent. Quo perpetrato statim multi Saracenorum armati, venerunt ad regis tentorium in illo furoris calore, ac si vellent in eum & in alios christianos de seuire. Sed ipsorum furiam diuina clementia mitigante requisierunt regem ac suos instanter super firmandis treugis praehabitis, ac festina deliberatione Damiatae ciuitatis praemissis, tamen quibusdam verborum & comminationum tonitruis. Tandem igitur sicut domino placuit, Rex firmavit treugas cum omnibus admiraldis, quas cum Soldano fecerat antea, & ab omnibus & singulis iuxta legem ipsorum

*Emil habet
8000. annis
pando.*

*Factus cum
Soldano ini-
tur.*

super hoc recepit iuramenta; determinatis quoque certis temporibus, infra quae hinc inde captiuo liberarentur, & Damiatam ciuitas redderetur. In cuius redditione & tunc cum eisdem admiraldis & antea cum Soldano christiani de ea causa, non tamen sine difficultate conuenerant, quia de illa retinenda nulla spes erat, sicut certissime per illos qui de illa venerant ad ipsos intellexerant. Propter quod rex de consilio Baronum potius elegit ac decreuit christianitati fore consultius, se aliosque captiuos per huiusmodi treugas liberare, quam & ciuitatem cum residuo christiani populi existentis in ea taliter amittere; & se aliosque sub tantis periculis in carcere remanere. Itaque statuta die ciuitatem Damiatam admiraldi ceperunt, qua recepta, regem & fratres suos, necnon & alios Barones & milites de regno Franciae, Hierusalem, & Cypri liberauerunt. Ex tunc ergo spem habuit rex & sui firmam, eo quod illos liberassent, quod de reddendis omnibus alijs Christianis secundum treugarum continentiam iuramenta sua firmiter obseruarent.

De infractione treugarum à Saracenis.

C A P. C I I.

His ergo peractis, ab Aegypti partibus, Rex & alij capti & liberati recesserunt, ibique certos nuncios ad recipiendos captiuos & ad custodiam rerum quas illic dimiserant (eo quod nauigia non habebant, quae ad portandum sufficerent) reliquerunt. Postmodum autem in Acon venientes de captiuis rehabendis sollicitè cogitantes, remiserunt in Aegyptum & alios solemnes nuncios, atque nauigia ad reducendum captiuos & alias res quas ibi dimiserant, scilicet machinas, arma, tentoria, equos, & alia multa. Sed admiraldi praedicti à nuncijs nostrorum sibi reddi captiuos, & alia supra dicta iuxta formam treugarum cum instantia postulabant. Sicque detinuerunt eos diutius in Babylonia sub spe reddendi omnia quae repetebant. Tandem post expectationem diutinam, de captiuis omnibus quos reddere tenebantur, qui plus quam duodecim millia esse firmiter asseriebantur, inter antiquos & novos non liberauerunt nuncijs regis, nisi tantummodo 400. de quibus etiam pars quaedam exiit à carcere pecunia mediam te. De ceteris autem rebus nihil voluerunt omnino reddere, quin etiam (quod detestabilis est) electos iuuenes de christianis captiuis ducendo ad victimam sicut oues oppositis gladijs super eorum ceruicibus à fide catholica quantum in eis erat, compellebant apostatate, ac sceleratissimi Machometi legem clamare. Quorum multi quidem imbecilles atque fragiles, profitendo legem illam detestabilem à fide exhorbitauerunt: ceteri vero ut athletae fortissimi constantissime in proposito fidei persistentes coronas martyrij receperunt. Ad haec cum Rex Ludouicus post initas treugas, & liberationem suam firmam fiduciam haberet, quod liberatis captiuis terra transmarina quam christiani tenebant vsque ad tempus in treugas diffinitum pacifice permaneret, de reditu suo in Franciam disposuerat, ac de nauigio & alijs passagio necessarijs tractauerat. Sed manifeste videns, quod admiraldi praedicti aperte contra treugas veniebant, sibi quoque & christianitati contra propria iuramenta illudere non timebant, requisit consilia baronum ac militum religiosorum quid sibi esset in euentibus huiusmodi faciendum. Quorum maior pars concorditer assererat, quod si eos recedere ad praesens contingeret, praedicta terra in amissionis periculo remaneret, maxime cum in statu tam debili tanquam miserabili constituta esset. Captiui quoque christiani, qui ab infidelibus detinebantur, omni spe liberationis sublata, pro perditis reputarentur. At ex illorum mora possent euenire christianis ac terrae illorum aliqua bona praesertim cum inter Babylonicos & Soldanum Halapiae, discordia grauis esset exorta, qui scilicet Soldanus exercitibus suis congregatis Damascum iam ceperat, & quaedam castra

*Damiatam
Saracenis
reddidit.*

*Christiani
iuuenes aut
ad legem
Machometi
aut ad mor-
tem adigun-
tur.*

sub

sub dominio Babylonie constituta processurus ut à multis asserbatur, in Ægyptum, ad mortem interfecti Soldani vindicandam, & ad terram illam si posset occupandam. His ergo consideratis rex (licet ei dissuaderetur à multis,) maluit tamen adhuc differre passagium, & morari per aliquod tempus in regno Syriæ, quam Christi negocium sic desperatum, & captiuos prædictos in tantis periculis constitutos relinquere. Alfonso vero Pistauensem, & Carolum Andegauensem comites, videlicet fratres suos ad Reginam matrem suam consolandam duxit in Franciam, remittendos.

Acta enim sunt hæc anno Domini 1250. regni vero Ludouici 24.

De vita & martyrio sancti Petri Mediolanensis.

C A P. CIII.

*Vide Thomam
Lentino &
Ioan. Garzo
in lib. 2. de
viris illust.
ord. Prædic.*

EO tempore claruit in ordine fratrum prædicatorum, vita & doctrina, & miraculis beatus Petrus Mediolanensis. Quem & Papa Innocentius huius nominis quartus anno Pontificatus sui decimo canonizauit, & in epistola canonizationis eius, quam per omnes ecclesias promulgari fecit actus eiusdem breuiter in hunc modum descripsit.

Innocentius quartus. Hic beatus Petrus origine Lombardus, in ordine fratrum prædicatorum 30. fere annorum spacio, virtutum caterua fultus, circa fidei maxime defensionem (pro qua totus ardebat) sic præualuit & profecit, quod contra diros eius hostes intrepida mente, feruentique spiritu continuum certamen exercens, feliciter illud martyrio consummauit. Sicque firmus in petra fidei. Petrus deinde passionis allius ad petram Christum digne laureandus ascendit. Ipse siquidem veritatis filius, & bonitatis alumnus, conuersatione conspicuus, fama præclarus, miro præfulsisse nitore, munditiæ virginitatem integre custodisse, nec metis habuisse nec corporis corruptelam, & nullus mortalis criminis sensisse contactum, firma confessorum suorum assertione monstratur. Et quia seruus delicate nutritus in dominum prostruit, carnem suam assidua cibi & potus parcitate restrinxit, ne vero per otij desidiam hostilibus insidijs pateret, in iustificationibus domini exercebatur assidue, ut eo circa licita totaliter occupato, locum in ipso illicita non haberent, & à spiritualibus nequitijs tutus esset. Nocturna quippe silentia humanæ deputata quieti, post dormitionem breuem in studijs lectionem decurrebat, & somni tempus vigilijs occupabat. Dies autem impendebat commodis animarum, vel sedulis imminendo prædicationibus, vel confessionum audientia insistendo, aut hæreticum dogma pestiferum validis rationibus confutando, in quibus speciali dono gratiæ noscitur claruisse.

*Virtutum S.
Petri catu-
logus.*

Deuotione insuper gratus, humilitate lætus, obedientia placidus, benignitate suavis, pietate compatiens, patientiæ constans, charitate præstabilis, in cunctis motum maturitate cõpositus alios profusis virtutum aromatis attrahebat. Feruens quoque amator, fidei cultor præcipuus, propugnator ardentior, sic animo suo illam impresserat, sic se totum in illius mancipat obsequium, quod quæque ipsius verba & opera redolebant fidei virtutem, cuius dulcedinem lingua eius velut redundans fauus copiose distillans semper illius documenta suauia propinabat. Pro hac, inquam, mortem subire cupiens, hoc principaliter à Domino attentis & crebris supplicationibus postulasse probatur, quod non sineret eum in hac luce migrare, nisi sumpto pro illa calice passionis. Vnde quia meruit tantus athleta specialem palmam de pugna tam strenua reportare ac in cælibem patriam præsignitas fertis roseis introire cum de ciuitate Cumana vbi fratrum sui ordinis ibi commoratum prior erat. Mediolanum pergeret, pro exequenda inquisitione contra hæreticos, sibi ab apostolica sede commissâ, sicut in publica prædicatione prædixerat,

*B. Petri de
martyrio po-
stulatio.*

quidam de ipsorum hæreticorum credentibus prece illorum inductus, & pretio in eum iter salutaris propositi prosequenter funestus insiliit. In agnum utique lupus, ferus in mitem, in pius impius, furibundus in mansuetum, in modestum effrenis, profanus in sanctam præsumit, insultum exerceat, conatam mortem intentat. Sacrum autem illius caput gladio crudeliter impetens diris in ipsum impressis vulneribus, & sauciato sanguine iusti ense venerandum illum (non diuertentem ab hoste, sed exhibentem se protinus hostiam & cæoris sustinentem in patientia truces ictus) dimisit (spiritu petente superna) in ipso loco passionis occisum. Ipso quoque sacrilego percussuras in Christi ministrum geminas inculcantes; ille non querula voce murmurans, sed sufferens omnia patienter suum domino spiritum commendabat dicens: *In manus tuas domine commendo spiritum meum &c.* Simbolum etiam cepit dicere fidei, cuius nec in hoc articulo desijt esse præco prout ipse nefandus qui à fidelibus captus fuit, & quidam frater Dominicus, qui comes illius erat, & ab ipso licet percussus diebus aliquibus superuixit, postea retulerunt. Sicut enim granum frumenti cadens in terram, & infidelium manibus compressum & mortuum, verberem consurgit in spicam, sic botrus in torculari calcatus, liquoris redundat in copiam.

De ipsius miraculis.

C A P. CIV.

Hic iam in cælo quæ luminare conspicuum, & splendore gloriæ in multorum coruscatione signorum effulget, quia non vult dominus ipsius abscondere sanctitatem, nec meritorum suorum virtutem suppressere in occulto, sed inter lucentia sanctorum candelabra manifestius exaltare, ut in omnibus qui in ecclesiæ domo habitant, proferat clarum lumen. Nam nec in vita latere sic potuit, quin miraculorum claritate pateret. Cuiusdam etenim nobilis filium præ nimio & horribili totius gulæ tumore, nec loqui nec spirare valentem, leuatis ad Deum manibus, & crucis in eum facti signaculo, illoque accipiente illius cappam, & infirmo supponente loco sanauit.

Idem quoque nobilis vehementi postmodum torsione grauatus corporis, credens & metuens sibi exinde imminere mortis discrimen, cappam ipsam quam extitit conseruauerat, reuerenter fecit afferrî. Qua suo apposita pectori, mox vermem quendam duo habentem capita, & pilorum densitate villosum, euomuit, plena liberatione secuta.

Quidam iuueni muto, immisso digito in os eius, suæ linguæ soluto ligamine, beneficium loquelæ congestit.

Hæc & alia plura dum viueret dignatus est per eum dominus operari. Post mortem vero ipsius, lampades ad sepulchrum eius venerabile dependentes, pluries per seipsas, absque omni humano studio & ministerio, diuinitus sunt accensæ, quia conueniens nimis erat, ut qui igne ac lumine fidei excellenter claraerat, singulare de ipso ignis & luminis miraculum appareret.

Quidam autem dum velceretur cum alijs, & illius sanctitatem & miracula deprauaret, sumpto quodam sub hac detestatione morsello, quod eum non posset, si circa hæc delinqueret, transglucire, sensit mox ipsum suo gutturi sic hærentem, ut eum inducere vel educere non valeret. At ille pœnitens & iam vultus mutato colore, quasi sentiens vicinæ mortis euentum, facti intra se voto, quod linguam de cætero ad talia non laxaret, fuit protinus, illo euomito, liberatus.

Hydropica quædam mulier, ad locum passionis ipsius auxilio Dei perueniens, fusa ibi oratione, sanitatem integram mox ipsa recepit.

Obsessas quidem à dæmonibus longo tempore mulieres (mira res) martyr ipse deiectis illis, cum multo sanguinis vomitu de corporibus liberauit.

Psal. 30.

*Ioan. 18.
Cant. 7.*

*Miraculis
choruscant.*

*Contactus
cucullis eius
sanas agri-
tum.*

*Mutus lo-
quitur.*

*Lampades
diuinitus ac-
cenduntur.*

*Demonia
curantur.*

Febres

Febres expulit, languoresque curauit plurimos, & diuersos.

Cuidam sinistrae manus digitum ex morbo fistulae plurimum foraminum concauitate defossum, mira consolidatione sanauit.

Quidam puer ex casu grauissimo sic oppressus, vt motu & sensu penitus destitutus, tanquam mortuus desleretur, mox apposita dextera suo pectori sacro eiusdem martyris eruore contacta, incolumis exsurrexit.

Quaedam cuius carnem cancer edax sedula corrosione vorabat, linitis huiusmodi terra vulneribus est curata.

Alij etiam diuersis infirmitatibus occupati, qui sepulchrum ipsius in vehiculis, & alijs sustentaculis adierunt. Exinde postmodum plena incolumitate recepta, sine aliquibus rediere subsidijs.

Multis haereticis conuertitur visus eius defuncti miraculis.

Ad haec vero magna haereticorum & ipsorum credentium multitudo, cum tantam fidei aduerterent efficaciam, & ad eam tot certis, & apertis signorum indijs, tanquam quibusdam clamantibus preconibus vocarentur, nec possent tam valide eorum instantiae non pa-

tere, ad ipsius lucem fidei de sui erroris nubilo ut conuerfa. Quid plura? his & quam multis alijs miraculis gloriosis magnificauit dominus sanctum suum, & colendum exhibuit vniuersis 3. kal. Maij.

De temporibus praesentibus.

C A P. CV.

Ecce tempora sextae aetatis vsque ad praesentem annum summam perstringendo descripsi, qui est annus Christianissimi Regis nostri Ludouici 18. Imperij vero Friderici 33. Pontificatus autem Innocentij quarti 2. Qui est porro ab incarnatione Domini 1244. A creatione vero mundi 5105. Et hoc dumtaxat iuxta minorem numerum, quem in hac tota serie secuti sumus. Porro secundum maiorem numerum ex antiqua translatione sumptum, quem supra posuimus, annus praesens existit ab initio saeculi, sextus millesimus 443.

An. Christi
1244. Mūd.
5105.

EPILOGVS
SPECVLI HISTORIALIS
CONTINENS TRACTATVM
DE VLTIMIS TEMPORIBVS.

De morte, ac fine verum.

C A P. CVI.

Felicitas hominis peccato corrupta.

PARENS hominum omnium Adam ita plasmatus fuerat, vt manente illo decederent tempora, nec vitae terminum, (quae mortem à morsu diabolice tentationis appellamus) aliquo tempore sciret. Transgressione autem Dominici praeccepti in eo factum est, vt cum legem illico senserit in carne, repugnantem legi mentis suae, in sudore vultus sui vita illi agenda fuerit; ex delicijs in ærumnas exulare iussus fuerit; Timor & tremor, super eum venerint; peccato obsoruerit; offenso creatore, offendi posse ceperit; posthabito obedientiae merito, brutorum impetum expauerit; expleto desiderio carnis, corruptiones senserit innocentia explosa nocere; nec minus noceri posse, suo periculo didicerit; cum tempore declinauerit; Immortalitatis statu amisso corruerit; per incrementa viuendi ad mortem festinauerit. Nos quoque, qui ab eo originem trahimus, ad curas, sollicitudines, & tentationes, tum corporis, tum animi insuperabiles, ad vltimum denique terribilium mortem alligamur; naturae ab eo hanc conditionem sortiti, à quo propagationem generis incepimus. Quid enim eos appello, quos admodum praesens vita oblectat; in hac valle miseriarum, nec aliud inuenimus, quam naturae imbecillitatem, fortunae ludibrium, voluntatis mutationem, voluptatum inquinamenta, tentationum bellum assiduum.

Varia hominis aetate.

Cum ingredimur in mundum ab infatua incipimus, quae aetas, quicquid videt, ignorat. Inde in pueritiam, in qua nihil solidum sapere possumus. Prouehimur ex pueritia in adolescentiam, in qua cum aetate & sanguine, voluptatum incentiua coalescunt, progredimur. Ex

adolescentia ad iuuentam ascendimus, in qua, sicut maiora per aetatem audemus, ita maioribus curis implicamur. Ex iuuentate in virilitate confirmamur, in qua grauiora praelia nos discerpunt: ambitu, auaricia, liuore, libidinibus, & varijs demum anxietatibus consumimur. Ex illa in senectam descendimus: sed quam continuus, & quantis nostra senectus plena malis? Ex senectate in decrepitam decidimus, in qua continuus horror instantis mortis nos pulsat & irritat. Aspiciamus te nudum informem inter vagitus, & lachrymas nascentem, exiguo lacte solandum, tremulum, atque reptantem, opis indiguum alienae, quem muta pascunt, & vestiunt animalia, caduci corporis, animi inquieti, morbis obsessum varijs, subiectum passionibus innumeris; Consilij inopem, alterna lætitia, & tristitia fluctuantem; impotentem; appetitus arbitrij cohibere nescium, quantumve sibi expediat, quis cibi potusque modus, ignorantem. Cui alimenta corporis, ceteris animantibus in aperto posita, multo labore conquirenda sunt; quem somnus inflat, cibus distendit, potus praecipitat, vigilae extenuat, fames contrahit, sitis arefacit; auidum timidumque, fastidientem possessa, deplorantem amissa & praesentibus simul, & praeteritis, & futuris anxium; superbientem inter miseras suas; & fragilitatis sibi conscium, vilissimis vermibus imparem; vitae breuis, aetatis ambiguae, fati inquitabilis, ac mille generibus mortis expositum. Omitto, quod dicitur ita compacti sumus, vt ocio tabescamus; labore frangamur; crapula opprimamur; inedia extenuemur: & quocumque à medio recedentes, ad aliquod extremum vertamur, dissoluta temperie, non parum ledimur. Per singula momenta temporum, cum caelo vertimur, & vexamur, fortunae ludibrium sumus, quae summa infimis, ima summis mutare gaudet. Ita per omnem vitae cursum angustiarum, laborum, erumnarum, insidiarum plena omnia occurrunt.

Si tamen arma charitatis, & scutum fidei sumpserimus, si ad alterius vitae praeparationem actiones nostras instituerimus; quantacumque ea sint, quae occurrunt, superabimus.

Vincuntur charitate.

Mors

Finiuntur
morte:

Mors quoque omnium dolorum solutio est: ultra quam mala nostra non exeunt, quæ nos in illam tranquillitatem, in qua, antequam nasceremur, iacimus; reponit. Mors quidem beate pureque morientibus vita est: Hinc & dissolui cupiant. (qui bene vixerint,) & esse cum Christo, ut bene actæ vitæ præmium consequantur, lumen æternum. Et profecto mors vitæ, quæ neque doloribus, neque metui, neque inuidiæ, neque eorum illis subiecta est, neque ipsi quoque morti, quicquam obnoxia. Et si altius aliquanto repetamus, inuenimus mortem nihil aliud esse, quam peccandi finem. Nam cum Adam contra mandatum Dei, in flagitium lapsus esset, ne viuendo culpa reuinceret, & in peccato persisteret, eius corpus, è terra factum, terræ Deus reddidit: non ut creaturæ mortali, quam fecerat; sed ut peccato, quod creatura ipsa commiserat; finem imponeret.

Sed morte
que placeat
Deo.

Deus igitur, & principium, & finis: Cum is, vult nasci; cum vult etiam mori. Et sunt hæc quidem prorsus diuinitatis eius; nihil ad nos pertinentia: Illud vero tantummodo nostro reliquit arbitrio, ut bene recteque viuendo, bonum nasci sceremur finem. Hoc itaque, quod vnum nostrum est, id est, ut in Christo Domino nostro moriamur, summopere adniti debemus. Quod qui faciunt, non planè moriuntur, sed transeunt à corruptione ad incorruptionem; à mortalitate, ad immortalitatem; à perturbationibus ad tranquillitatem. Non absurde fortassis quidam existimarunt, mortem non modo malum non esse, sed summum bonorum omnium. Verum enimvero, quoniam neque euocationis diem, neque horam nobis scire datum est, perquam salutare fuerit, præparatos nos esse, cum Deo sentientes, & mandatis eius obsequentes; nec diem differre tutum est, sed insipienter factum potius existimare. Plerosque enim vidimus summa corporis incolumitate, viribus integris, nihil tale metuentes, morte repente interceptos. Contra nonnullos, vsque ad medicorum desperationem redactos conualuisse. Cum hæc igitur omnia in Dei tantum potestate sint: nihil nobis reliquum videtur, nisi, ut cum Deo bene sentientes, eius præceptis, ut præmissimus, tum in omni vita, tum in vitæ termino maxime, obediamus. Credimus firme omnes, quod Deus hominem fecit ad imaginem suam: Quid nobis facilius potest accidere, quam diuinitate luteum corpus, vitiorum sarcinam, & ad eum euolantes redire, qui nos non dedignatus est ad similitudinem sui facere? Quo spiritus diuino ipsius spiritu repletus, diuinitatis particeps, & felicitatis eius, agat æuum perpetuo inter Angelos, & sanctorum Choros.

De eodem.

Morte nihil melius, vita nil peius iniqua,
Optima mors hominum, requies æterna laborum.
Tu seruire iugum domino solmente relaxas,
Victorumque graues admissis, cervice catenas,
Exiliumque leuas, & carceris hostia frangis;
Eripis indignis, iustis bona partibus æquas:
Atque immota manes, nulla exorabilis arte,
A primo præfixa die; tu cuncta quieto
Ferre iubet animo, promisso sine laborum,
Te sine supplicium vita est, carcerque perennis.

De signis future consummationis.

CAP. CVII.

Signa finis
mundi.

A. B. 1.

Quantum vero temporis ad finem sæculi & aduentum iudicis superbit, certum est neminem mortalem esse, qui nouerit; nisi forsitan Dominus alicui speciali gratia reuelauerit. Omnium namque de hac re calculantium digitos quiescere iubet, qui ait: Non est vestrum nosse tempora, &c. Iam tamen illius consummationis apparent euidencia quedam signa, dudum à sanctis prophetali spiritu prædicta. Quorum primum est, ini-

quitatis inundatio, ac per hoc fidei, & charitatis euacuatio. Reliqua vero sunt, 2. scientiæ multiplicatio, 3. prætorum opinio, 4. euangelij per orbem disseminatio, 5. sathanæque solutio, id est, potestatis ipsius à tempore passionis Domini cohibitiæ relaxatio, 6. hereticorum dispersio. Septimum quoque iam esse videtur in ianuis, à Romano, scilicet imperio vel obedientia discussio.

Ut autem ait Chrysostomus; Medulla huius mundi, sicut homines sancti; Sicut enim in arbore, quamdiu medulla sana est, semper floret; eum autem consumpta fuerit, tota paulatim marcescit: Ita quamdiu fideles manent, stat iste mundus; cum autem ex mundo defecerint, cadet, sicut egredientibus Israelitis exterminatus est Ægyptus. Sed constat prius, Antichristum venturum & contra sanctos pugnaturum. Vnde Methodius martyr, in nouissimo, inquit, sexto milliario sæculi, exhibet filij Ismael, de eremo, & erit aduentus eorum castigatio sine mensura. Tradidit Deus in manus eorum, cuncta regna gentium, propter peccata & scelera eorum. Faciunt enim christiani multa illicita, polluentes semetipsos, quod dictu turpissimum est, propterea tradidit illos Deus, pollutis barbaris in manu Saracenorum. Ecclesiarum thesauri, & ornamenta eorum erunt, & ab eis distribuentur, Ecclesiæ quoque cremabuntur. Ideoque patrem eorum Ismaelem Deus onagram vocauit. Non enim sunt homines sicut aliæ gentes, sed de eremo venturi, id est, hominibus odibiles. Sacerdotes in locis sanctorum interficient, & in Ecclesijs sanctorum mulieribus concumbent, & sacra Ecclesiarum vestimenta induent ipsi, & vxores eorum. Eritque tribulatio magna super christianos, ut manifestentur, qui in Christo sunt credituri fideliter. Tunc recordabitur Dominus, secundum misericordiam suam, eorum, qui in Christo sunt credituri, & liberabit eos de manu Saracenorum. Surget enim Rex christianorum, & præliabitur cum eis, & interficiet eos gladio. Et reddet illis Deus in septuplum mala, quæ in alijs gesserunt. Post hæc vero, & alia plura subiungit. Tunc apparebit filius perditionis, qui dicitur Antichristus in Corozaym, nutrietur in Bethsayda, & regnabit Capharnaum.

De quibusdam dictis Ioachim, & sanctæ Hildegardis.

CAP. CVIII.

Ceterum Abbas Ioachim in expositione Hieremie, ita scribit: Ab anno Domini 1200. & ultra, suspecta sunt mihi tempora, & momenta, in quo nouo ordine Samuelis exorto, Ophni, & Phinees, Sacerdotes, & Pontifices Dei, à Romanæ Reipub. principe captiuentur; Capiatur arca Ecclesiæ; Hely quoque, id est, summus Pontifex, corruat, & quasi alter Mardochæus sub Aman, in discrimine maneat agitatus. Ipsam autem ruinam Ecclesiæ tales necesse est prædicare ac plangere, quibus, & voluntaria paupertas attrideat, & doctrinæ spiritualis, ac vitæ puritas, in futuræ tribulationis aculeis non obsistat.

Tales ergo Doctores, & tales Prophetæ mittendi sunt, qui non solum inferiores homines, sed etiam ipsos Pontifices, & Prælatos fulgurent, & non palpent. Reuelandi nimirum in proximo sunt Doctores, prædicatoresque fideles, qui & terrena, carnaliaque corda omni plaga percuciant, & elatis, ac tumidis magistris silentium suis studijs ponant. Et licet ordo ille futurus, ad obedientiam sit oriturus, tamen à Prophetis est prænunciatus, & in aulicis viris tertij temporis Ecclesiastici cursus à Deo cognitus, & electus, in vulua spiritualis Ecclesiæ, ac perfectæ doctrinæ sanctificandus, ac si alius Benjamin, filius non tam doloris in pœna, quam dextere, scilicet exultationis in gloria. Tales in proximo pariet generalis Ecclesiæ iam senescens, tales Rachel plorabit filios, à rege impudenti facie, ac si altero Herode occidendos. Qui propter eam dicti sunt doloris filij, quia contritis eis, spiritualis religio præ-

angustia

Prophetia
Methodij de
fine mundi.Prophetia
MethodijProphetia
Hildegardis.Antichristi
ortus.

Aduentus

A diabolis
possessus.Doctrina
Antichristi
propria.Prædicatores
senes & ve-
races exci-
tandi.

angustia temporis non poterit consolari. Sed tamen & ipsi dextræ filij dicuntur, quia vnde in eis, & pro eis mater Ecclesia premitur, inde de eis, & cum eis æterna patria iocundatur. Hi sunt fideles in doctrina, spirituales in vita, obediētes in pressura. Formatus est igitur ordo iste, ad instar Hieremize in Ecclesia generali, sanctificatus in obseruantia regulari, nequis eum de vitæ merito reprehendat. Puto etiam, quod sicut olim Deus patres elegit senes, secundo Apostolos iuniores, ita, & nunc tertio pueros ad literam eligat, propter eos, quibus vetera vilueunt; ad prædicandum scilicet Euangelium regni, prælati adulterantibus verbum Dei. Et sicut olim per Moysen, & Iosue, Dominus Cananeos Israelitis subiecit, ac per Paulum, & Barnabam idolatras strauit; sic etiam nunc per duos ordines futuros, in illis præsignatos, gentes incredulas subigat, & conuertat. Hucusque Ioachim.

Prædicatores
iuuenes.

Prophetia
Hildegardis.

Sed & Anno ab incarnatione Domini 1178. Sancta Hildegardis de tempore muliebri prophetauit, in hunc modum. Anno inquit, post incarnationem Christi 1188. Apostolorum doctrina, & ardens iustitia, quæ in Christianis, & spiritualibus constituerat Deus tardare, & in hæsitacionem verti cœpit; sed hoc muliebri tempus non tam diu durabit, quam diu hucusque perstitit.

De aduentu Antichristi, & eius fallacijs.

C A P. CIX.

Antichristi
ortus.

Legitur autem Antichristus, in Babilonia, de tribu Dan nasciturus, iuxta id, quod ait Iacob pater eius. *Fiat Dan coluber in via, &c.* Vnde & hæc sola tribus, in Apocalypsi subtricitur, vbi ex alijs tribubus signati numerantur. Huius aduentus, vt ait Apostolus, erit secundum operationem Sathanæ, quia totum faciet Diabolo, (qui illum possidebit) instigante, atque operante. Nec tamen ita possidebit eum ex toto, vt vnatur ei sicut humanitati diuinitas in Christo; nec ita vexabit eum, vt careat rationis iudicio, alioquin non imputaretur ei, quicquid ageret, sicut nec furibundo. Comestor quidem dicit, quod à principio conceptionis illius Diabolus in vterum matris eius descendet, cuius virtute deinceps aletur puer, & nascetur, & adolescet. Sed alij dicunt, & forte verius, quod more ceterorum hominum, à die conceptionis suæ habeat Angelum sui custodem, vsque ad annos discretionis: tunc extolletur supra omne, quod dicitur Deus, & Angelorum præsidio pænitus eum desertum, occupabit Diabolus. Qui adeo tunc solennius dicitur, quia totam potestatem suam antiquam sibi relaxatam, per illum exercebit, & pro voluntate sua inclinabit eum ad malum, sicut possessor ad libitum suum trahit iumentum.

Aduentus.

A diabolo
possessus.

Doctrina
Antichristi
propria.

Tunc igitur iniquus iste caput omnium iniquorum aperte reuelabitur, qui nunc in membris suis mysterium iniquitatis iam operatur: cumque venerit Hierosolytamam, circumcidet, se, dicens Iudæis, se esse Christum ipsis in lege promissum; Christum vero nostrum fuisse deceptorem, & magum: omnes itaque Iudæi credentes, & ei adherentes, confluent ad ipsum, & reedificabunt templum à Romanis destructum, ibique sedebit, dicens, se esse summum Deum. Veniet quidem, vt ait Apostolus, in omni virtute potestatis humanæ, & opulentie, facietque signa, & prodigia; quæ dicuntur mendacia, vel quia non erunt vera, sed fatalia; vel quia ad confirmandum mendacium ostensa, ad seducendum videlicet illos, qui charitatem, & veritatem Christi recipere nolunt. Multa deceptis munera largietur, & quos terrore nequiuertis, auaritia subiugabit. Populum Iudaizare, Sabbathumque seruare compellet, vt exteriorum ritum legis reuocet. Diem quoque Dominicum honorari iubebit, quia mori se, ac resurgere simulabit.

De persecutione eius, & interitu ipsius.

C A P. CX.

ET sicut Christus Apostolos misit, sic ille per orbem, vt legitur, mittet legatos suos, vbi personaliter accedere non poterit. Hi ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus idest, ecclesiam persecuentur tribus annis, & dimidio, quibus regnabit Antichristus. In eo namque breui spacio, totis viribus suis, suorumque legitar scuiturus, plurimosque partim dolo, & hypocrisis, partim violentia seducturus. Sancti vero tunc tantæ sapientie, ac fortitudinis erunt, quod tanto eius impetu insidijque vinci non poterunt.

Legati ab
Antichristo
missi.

Tunc emittet Dominus Heliam, & Enoch, famulos suos, ad hoc ipsum viuentes in Paradiso Terrestri reseruatos, vt ipsum redarguant, & corda filiorum ad patres conuertant, tandemque mortis debitum tanto tempore dilatum exoluant. Prophetabunt autem diebus 1260. amicti faccis, idest, verbo, & exemplo prædicabunt pœnitentiam tribus annis, & dimidio, sicut, & Christus prædicauit. Ipsum quidem Antichristum eorum omni populo arguent, & mendacem, & fallacem ostendent.

Elia & E-
noch prædi-
caturus.

Tunc Iudæi, cognoscentes se fuisse deceptos, in Christum credent, pro ipso mori parati, eruntque, vt dicit Methodius, 144. millia virorum, ex omni tribu Israel pro Christo interfecti. Tunc Antichristus furore repletus, iubebit Sanctos Dei testes, Enoch, scilicet, & Heliam occidi; & iacebunt in plateis Hierusalem, per triduum insepulti, vt quicumque viderint timeant eis conformari. Tunc erit talis tribulatio, qualis nunquam fuit antea, nec post erit.

Conuersio
Iudaorum.

Denique iuxta visionem Danielis, veniet Antichristus, vsque ad verticem montis Oliueti, qui dicitur incliticus, & Sanctus, quia ex eo ascendit ad patrem Christus Dominus: ibique seductor ille peribit, vnde Saluator Cælos ascendit. Cum etenim sederit in eodem loco, in Papilionem, & in solio suo, Dominus Iesus Christus, vt ait Ambrosius, ostendet se ei, & interficiet eum spiritu oris sui, idest, virtute præcepti sui. Ipso namque Iesu clamante in aere, morietur Antichristus, per Michaelem, vt dicitur, fulminatus. Maxima quoque pars suorum, vt legitur, à Michaele interficietur. Igitur à tempore, quo inge sacrificium ablatum fuerit, idest, quo Antichristus orbem obtinens Dei cultum interdixerit, vsque ad interfectionem eius, Dies 1290. idest, anni tres, & semis complebuntur, tanto enim tempore sanctos persequetur.

Mors Anti-
christi.

De aduentu iudicis, ac signis præambulis.

C A P. CXI.

Post mortem Antichristi, non statim veniet ad iudicium Dominus, sed, vt ex libro Danielis intelligitur, electis, qui in illa persecutione titubauerunt, 45. dies ad pœnitentiam concedentur. Quantum vero post venturus sit Dominus penitus ignoratur. Ministri quidem Antichristi gaudebunt in illis diebus, nubentes, & conuiuia celebrantes, ac ludos diuersi generis exercentes, atque dicentes: Licet præceptor noster mortuus sit, modo tamen habemus pacem, & securitatem. Cumque talia dixerint, superueniet eis interitus grauis, & repentinus.

Tempus in-
ter mortem
Antichristi
& diem iudicij.

Illud quidem extremum iudicium præcedent signa multa, quæ nobis exprimit Euangelium. In historia quoque scholastica, leguntur signa quindecim dierum, quæ inuenit Hieronymus in annalibus Hebræorum, sed vtrum continui, an interpolati futuri sint, non expressit. Prima enim die, eriget se mare 40. cubitis super altitudinem montium, stans in loco suo, quasi murus. Secundo tantum descendet, vt vix videri possit. Tertio Marinæ Beluz apparentes super mare dabunt rugitus, vsque ad

Signa ante
diem iudicij
quindecim.

cælum. Quarto ardebit mare, & omnes aquæ. Quinto herbe, & arbores dabunt rorem sanguineum, Sexto ruent edificia. Septimo petre adinuicem collidentur. Octavo generalis fiet tremor. Nono æquabitur terra. Decimo exhibunt homines de cavernis, & ibunt velut amentes, nec mutuo poterunt loqui. Undecimo surgent ossa mortuorum, & stabunt super sepulchra sua. Duodecimo cadent stelle. Decimotertio morientur viuentes, vt cum mortuis resurgant. Quartodecimo ardebit cælus, & terra. Quintodecimo, fiet nouum cælum, & noua terra, & resurgent omnes.

De purgatione mundi, & claritate iudicij
aduenientis.

C A P. CXII.

Ignis consti-
grationis.

Venturum quidem iudicem ignis præcedet, qui faciem huius mundi comburet, peribuntque cælum, & terra, non secundum substantiam, sed secundum speciem, quæ mutabitur in meliorem: Cælum dico æreum, non æthereum. Tantum enim ascendet ignis præambulus iudicij, quantum ascenderunt aquæ diluuij, scilicet 15. cubitis super cacumina montium, vt hanc mundi partem expurget à peccatis hominũ. Terra igitur, & mare ex aeris crassitudine conflagrabit, & electos quoque, secundum Apostolum, purgabit, in quibus aliquid purgandum extiterit. Vnde, & tandiu durabit, donec omnes purgauerit, purgatis autem nullatenus nocebit. Malis itaque, qui tunc vini reperti fuerint, erit consumptio; bonis vero refrigeratio. Vt enim ait Augustinus: Hoc erit incendium mundi sanctis, quod fuit tribus pueris caminus Babylonis.

Cur dicatur
media nocte
uenturus iu-
dex.

Media nocte venturus iudex legitur, non pro hora temporis, vt ait Augustinus, sed pro rei obscuritate, id est, occultatione. Erit autem iudicis aduentus ad instar fulguris subitus, & coruscus: Vnde Sol, & Luna tunc obcurari leguntur, non suæ lucis diminutione, sed veri luminis comparatione, alioquin legimus, septuplum lumen, quam nunc, plus habiturum in die illa; sed respectu veræ lucis erunt omnia in sui natura tenebrosa.

Locus iudi-
cij.

Dominus quidem in aere apparebit supra locum vnde ascendit, & erunt coram eo, quasi triumphij vexilla, suæ mortis instrumenta, videlicet Crux, & Clauis, & Læcea. Vnde dicit Chrysostomus, quod Angeli signum Crucis excelsis humeris portabunt, & regalem nobis aduentum, tanquam vexillo, & pompa regali præcedente, nunciabunt. Nec solum Crucem, sed & vulnera sui corporis, id est cicatrices vulnerum demonstrabit, vt ostendat se vere esse, qui pro nobis Crucifixus fuit.

De generali Resurrectione, & eius ordine.

C A P. CXIII.

Tuba nauis-
sima.

Sic igitur purgato mundo, & ad iudicium veniente Domino, emittetur vox illa magna, & manifesta, quæ in Euangelio dicitur Tuba: quia, tanquam signum triumphij, victores ad præmium, atque ad diem epuli inuitabit, victos autem deterrebit. Hoc igitur erit aliquod præclarum, & euidentis signum, quod dabitur ad mortuos suscitandum, vt omnes resurgant, & veniant ad iudicium. Hæc etiam vox filij Dei, & vox Archangeli dicitur, quia annuentis filio per Angeli ministerium hoc implendum esse non dubitatur. Sic enim in Euangelio dicitur: Mittet Angelos suos cum tuba, & congregabunt electos eius, à quatuor partibus terræ. Et iterum: Exibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Hæc itaque vox ab omnibus audietur, eiusque virtute mortui resuscitabuntur, boni quidem in gloria immutati, & in multis bene dispositi; Mali vero quantum ad diminutionem membrorum incorrupti, sed prauis, & passibilibus corporum qualitatibus non priuati. Omnes igitur resurgemus boni, & mali in momento, in ictu oculi. Non enim perit Deo terrena materies, de qua mortalium

Resurrectio
mortuorum.

caro contrahitur, sed in quemcunque puluerem cineremve resoluatur; in quoslibet halitus, auraque diffugiat; in quamcunque corporum substantiam, vel in ipsa elementa vertatur; in quorumcunque animalium, vel etiam hominum, cibum carnemque mutetur; illi animæ in puncto temporis eam reddet, quæ illam primitus, vt homo viueret, animauit. Resurget autem nõ fantastice, sed vere, quicquid est de veritate humanæ naturæ.

Et in eo resurget vnūquodque, in quo primitus habuit oportunitatem suam esse. Vnde costa Adæ detracta non resurget in Adam, sed in Eua. Quia formata muliere, perfectior fuit homo, quantum ad conseruationem speciei, quam ante. Eadem etiam ratione manus hominis comesta ab homine alio, resurget in primo. Quia vero corpus humanum perfectissimum est omnium corporum inferiorum, caro bouina, ab homine comesta, & in carnem eius mutata, resurget in ipso comestore, nimirum non in sua specie prima, sicut nec terra, de qua formatus est Adam: sed sub specie carnitatis humanæ. Decisio quoque, quæ fit ex parentibus in humana generatione, non in ipsis resurget, sed in prole: quoniam in ea primo habet oportunitatem suam esse: nec etiam vnquam fuit, vt dicunt quidam, de substantia carnis parentum actu, sed potestate: Fit enim de superfluitate humiditatis terræ, parata vniri membrorum substantiæ.

Tunc secundum Apostolum omnes electi de diuersis mundi partibus occurrent sibi inuicem in virum perfectum, id est in virilem perfectionem, quasi scilicet in statu ætatis 30. circiter annorum, in qua Christus habuit annorum & corporis plenitudinem. Igitur vnusquisque mensuræ corporis plenitudinem sui recipiet, quam in ætate 30. annorum habuit, etiam si senex obijt, vel quam illa habiturus esset si vsque ad eam peruenisset.

Ita vero modificabitur in vnoquoque materies illa corporis, vt nihil ex eo pereat nihilque superfluat. Sed & siquid alicui defuerit, ille supplebit, qui de nihilo fecit, quod voluit. Et si quid enormiter abundauerit in parte aliqua, per totum spargetur, ita, quod ibi nihil indecorum erit, sed omnia decentia. Nec erit necesse ea, quæ de cadauere dilapsa sunt, ad easdem partes redire corporis, vbi prius fuerunt: Sed sicut statua, quando iterum funditur, quod prius erat de naso, fit de pede, vel econuerso, idem tamen simpliciter, qui prius, & nasus, & pes erit, licet non eadem materia sit, quia non iudicatur identitas, secundum materiam, sed secundum formam. Sane ibi erit etiam sexus diuersitas, non quidem seruiens vsui, vel libidini, sed nouo decori, & diuinæ laudi. Porro Hermafroditus, in eo sexu resurget, quem ei natura dedisset, si non impedita fuisset. Mortui ergo, qui in Christo interim quiescunt, resurgent primi: non quia ibi sit ordo temporis, sed dignitatis. Resurget autem vnusquisque in suo ordine, scilicet Apostolus, vt Apostolus, Propheta, vt Propheta, & ita de cæteris. Tunc & illi, qui viui reperientur, secundum Apostolum, simul cum illis, qui dormierunt, obuiam in æra Christo rapiuntur, & vt dicit, in ipso raptu morientur, statimque resurgent, vt anima de corpore quasi per soporem egressa, eidem in momento reddatur.

De miraculo, & causa Resurrectionis vobis.

C A P. CXIV.

Animæ quidem, etiam exute corporibus, appetunt incorporationem: Vnde & illo appetitu vt cumque retardantur, ne ex toto confluant in summæ maiestatis contemplationem. Sed & corpus naturaliter appetit animam, tanquam perfectionem suam; verum licet in vtroque sit mutæ coniunctionis desiderium, non tamen possunt à natura iterato coniungi, sed miraculosè tantum. Primo quidem, quia non

Vera & in-
tegra caro
cuiusque re-
surgat.

Perfecta sta-
tura resur-
gentium.

Nihil deerit, aut superfluum resurgentibus.

Sexus uterque resurgat.

Resurrectio non est opus natura.

potest fieri regressus à priuatione in habitum, per naturam, ergo nec à morte ad vitam. Deinde, quia ipsa Resurrectio subito fienda legitur, natura successiue operatur. Tertio, quia coniunctio ipsa indissolubilis erit, & corpus impassibile, quod natura nullatenus potest facere. Quarto, quia resurget idem corpus numero, natura vero non facit idem numero, sed specie: Ex similibus namque similia procreat, speciemque per indiuiduorum multiplicationem conseruat. Verumtamen duplex erit in Resurrectione corporum coniunctio, vna scilicet actio, quam miraculosè faciet Deus Angelorum ministerio; alia vero relatio media inter partes coniunctas, & hæc naturalis erit, sicut in cæco illuminato visus habitus fuit miraculosus, & visus actus naturalis. Itaque non oportet dicere, quòd Resurrectio sit naturalis; quoniam illa secunda coniunctio, quæ est relatio, non est resurrectio, sed consequens ad resurrectionem.

Dicitur autem resurrectio Christi causa nostræ Resurrectionis fore, quia quodam modo causa motiua est liberalitatis patris, vt amore Christi faciat fratres eius resurgere gloriosè. Sicut cum Rex terrenus filium suum militem facit, eius amore multos alios etiam milites facit. Est etiam causa motiua, quantum ad nos, quia mouet nos ad Resurrectionis gloriam bonis operibus acquirendam; est iterum eius causa formalis, idest exemplaris. Hæc omnia, quæ dicta sunt, ante iudicium illud extremum futura sunt.

De Aduentus iudicis illustratione.

C A P. CXV.

Omibus itaque resurgentibus, & in occursum iudicis properantibus: obuiabit in primis peccatoribus ista, facies delictorum suorum omni tormento amarior: Inde namque conscientia remorsio, inde timor, dolor, desperatio, inde etiam inestimabilis confusio, dum vniuersa multitudo spectantium leget in eorum pectore, stylo ferreo signatas imagines peccatorum. Tunc enim, secundum Apostolum, cogitationes animam accusabunt, non utique, quæ tunc erunt, sed quæ nunc sunt: quia quasdam sui notas, & signacula in corde, velut in cera, relinquent. Hi sunt libri singulorum, qui tunc omnes aperientur; quia per aduentum iudicis non solum tenebræ aeris illuminabuntur, sed etiam abscondita cordium manifestabuntur. Et tunc illud Euangelij implebitur, *Nihil operatum, quod non reueletur, &c.* Quadam enim virtute diuina fiet, vt vnicuique opera sua bona, vel mala, cuncta in memoriam reuocentur, ac mentis intuitu mira celeritate cernantur: Vt hominem, vel accuset conscientia, vel excuset; eaque teste, vel damnetur, vel saluetur.

In electis autem, vel omnino delebitur memoria pristinae conuersationis succedentibus æternis bonis; vel potius habebunt prioram malorum memoriam, utique non ad pœnam, vel gloriæ derogationem, sed ad gratiarum actionem.

Tunc itaque reprobi desperantes, & ante faciem iudicis apparere formidantes dicent montibus, operite nos à facie sedentis super thronum. Vt enim ait Chrysostomus super Mattheum, Satius est mille fulmina sustinere, quam vultum illum mansuetudinis, ac pietatis plenum, nos tamen auersantem videre; Illosque totius tranquillitatis oculos nequaquam sustinentes nos aspiceret. Dicit etiam Hieronymus, quòd Sol, & Luna lumen suum retrahent, & seueritatem iudicis aspiceret non valebunt, non quo elementiora sunt Dei iudicio, sed quo omnis creatura in tormentis aliorum de suo iudicio pertimescat. Virtutes quoque cælorum, idest Angeli tunc moueri dicuntur, non quidem metu damnationis, vel aliqua perturbatione pavoris; sed admiratione quadam eorum, quæ viderint. Vt autem ait Beda, quid patietur virgula deserti, vbi concutietur Cedrus Paradisi?

De sessione iudicis, & assessoribus, ac testibus.

C A P. CXVI.

Tunc igitur electis in aera Domino occurrētibus; & reprobis in terra, quam dilexerunt, remanentibus, in Valle Iosaphat, idest iudicij, sententiam expectantibus, sedebit Christus in aere, nube sibi ministerium exhibente, sicut factum est in eius Ascensione, sicque faciet iudicium constipatus agminibus, ac virtutibus cælorum, omni quoque creatura armata ad vltionem inimicorum.

In forma vtique serui Christus iudicabit, in qua coram Pilato iudicatus fuit. Quæ & tunc non habens speciem neque decorem omnibus spectaculum fuit; & tunc in gloria decoris omnibus hominibus apparebit. Cumque, vt ait Augustinus, in forma serui glorificata, viderint eum boni, & mali, *colletur impius ne videat gloriam Dei*, idest, diuinitatis claritatem. Hanc enim soli mundi corde videbunt, quod vita æterna erit eis. Itaque, *pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio, quia filius hominis est*: Non quod ipse sit filius ex virtute humanitatis; vel sine patre, & spiritu sancto iudicaturus sit; sed quia iudicans in forma hominis gloriosa apparebit cunctis, impijs quidem terribilis, iustis vero mitis: quia malos terreat, iustos autem illuminabit, & lætificabit.

Iudicabit tamen virtute diuinitatis, non humanitatis; & hoc cum patre, & spiritu sancto, sicut & corpora suscitabit. Quod tamen eius humanitas factura legitur, quia dabit in forma hominis meritum, & causam nostræ Resurrectionis, idest, Passionem, & Resurrectionem suscepit, & forte secundum eandem formam vocem dabit, quia mortuos suscitabit. Vnde ipse Princeps Angelorum Christus ab Apostolo vocatur Archangelus: vel vt hoc ipsum Archangelus aliquis eius imperio sit facturus.

Non autem solus Christus, sed & Sancti, cum eo iudicabunt nationes, ipso dicente: *Sedebitis, & vos super duodecim sedes, &c.* Nec solum duodecim Apostoli cum eo iudices sedebunt, alioquin Paulus ibi non sederet; sed omnes perfecti, qui relictis omnibus ipsum secuti sunt. Per duodecim namque sedes, perfectio tribunalis accipitur, idest vniuersitas iudicantium: & per duodecim tribus vniuersitas iudicandorum.

Eruntque, testante Beato Gregorio, quatuor ordines in iudicio, duo, scilicet electorum, & duo reproborum. Electorum namque quidam non iudicabuntur, sed iudicabunt, & regnabunt, vt perfecti: quidam iudicabuntur, & regnabunt, vt mediocriter boni. Reproborum vero quidam iudicabuntur, & peribunt, vt mali catholici: quidam vero non iudicabuntur, sed peribunt, vt increduli, quorum damnatio toti Ecclesie nota, ac certa est.

Erit autem ibi iudicium quadruplex. Iudicium primæ auctoritatis, quod erit Trinitatis totius: Principalis administrationis, quod erit Christi solius: Assessoris, quod erit perfectorum: & comparationis, quod minus malorum, iuxta illud. Regina Austri surget in iudicio. c. g. i. &c. Cum vero perfecti potestate, vel auctoritate iudicaturi leguntur, potestas, vel auctoritas large sumitur, non prima videlicet, sed secunda, quæ ex iudicis assessorie contrahitur. Vnde, *qui vicerit inquit, dabo ei sedem in throno meo*. His enim in throno sedere filij, est ex ipsius potestate iudicare aderunt.

Aderunt etiam cum eo tunc omnes Angeli, scilicet humanorum æquum testes futuri, sub quorum custodia bene, vel male egerunt, vt ait origenes super numerum. Vnusquisque, inquit, Angelorum in extremo iudicio aderit, producens secum illos, quibus præfuit, quos adiunxit, quod instruxit, pro quibus faciem patris semper vidit.

Locus iudicis in aera.

In forma humana iudicabit.

Sed virtute diuina.

Assessoris Sancti.

Quatuor ordines in iudicio.

Quadruplex iudicium.

Testes.

ora & in gra caro susquærges.

fecta stera resur- mium.

bil det- aut su- rines re- gredientibus.

us ut- re surgit.

urrectio n est opus natura.

De meritorum discussione.

C A P. CXVII.

Tunc separabit iudex bonos à malis, sicut pastor oves ab hædis. Quibus namque comparantur electi, potius quam agnis, propter spirituales fecunditatem; reprobi vero non capris, sed hædis, propter sterilitatem. Tunc (vt ait Gregorius Nazianzenus,) omnia pendebunt in statera iustitiæ, gesta, scilicet, & verba, & cogitationes nostræ. Mala enim, & bona contra se inuicem diuersa lance pendentur, vt pars, quæ præponderauerit vincat, & quo vergit opus, illuc irrevocabilis sententia decidat. Tunc iudex improperabit nobis non solum mala, quæ fecimus, & bona, quæ per negligentiam omisimus: verumetiam beneficiorum suorum multitudinẽ, quæ ingrati susceperimus, & quibus abusi fuimus; castigationes, & medelas, atque remedia, quibus adhibitis curati nõ sumus. Propter vos, inquiet, cum in forma Dei essem, hanc serui formam accepi: in qua, & triginta tribus annis vobis laboriose seruiui, salutem vestram operando, prædicando, discurrendo, sustinens in factis meis obseruatores, in dictis contradictores, & murmuratores. In hac quoque pro vobis flagellatus sum, conspuratus, palmis in faciem cecus, spinis coronatus, morte turpissima condemnatus, crucifixus, aceto potatus, mortuus, lanceatus: Paradisum vobis aperui, regnum meum vobis obtuli. Nec vos coegi, sed libertatem spiritus vobis concessi, humilem solummodo voluntatem in vobis requisivi, Quid vltra debui vobis facere, & non feci? Dicite mihi peccatores, natura mortales, & passibiles, quid passi estis propter me dominatorem vestrum, qui tanta pro vobis iustus & impassibilis passum sum?

Tunc etiam qualiterunque proferentur illa præconia bonorum. *Esurini & dedistis mihi manducare.* Vbi aduertendum est, quod in retributione dominus opera misericordie potius, quam opera penitentiae, vel iustitiæ commemorat: vt se pronum ad remunerandum ostendat. Si enim ea, quæ naturalia sunt, ac per hoc facilia, (quia pietas ipsa naturalis ad hoc animũ mouet,) tanto premio remunerabit: multo magis ea, quæ sunt difficiliora. Iterum, vt ostendat, quod quicumque saluabitur, magis ex misericordia Dei, quam ex suis meritis saluabitur: & ei solum, qui misericordiam fecit, misericordia impendetur. Ac si dicat: *Vestra quidem merita tanto præmio non sunt condigna, sed quia dignos misericordia vos fecistis, miserendo videlicet alijs, congruum est, vt misericordia respondeat vobis.* Similiter vbi mali redarguuntur, sola immisericors avaritia memoratur. Ibi quoque considerandum est, quid mereatur, qui aliena rapit, si damnabitur æternaliter, qui sua non dedit. Iudicium namque sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam. Quod autem dicuntur responsuri. *Domine, quando vidimus te esurire.* &c. Cum dicant sancti, quod omnis lingua obmutescet in die iudicij, per hypotesin potest intelligi, scilicet, non quia reuera huiusmodi altercatio futura sit, sed quia, si fieret, iudex rationabiliter hanc eorum desponsionem, vel excusationem compesceret. Vnde dicit Commestor, quod hæc bonorum, & malorum commemoratio, nihil aliud erit, quam quod singuli merita sua cognoscent, quibus saluabuntur, & damnabuntur.

De sententiæ prolatione.

C A P. CXVIII.

Denique proferetur super vtrosque sententia, scilicet, *Venite benedicti, & Ite maledicti,* siue vocali sono, siue alio modo. Hæc etenim, & huiusmodi omnia plurimi magis putant conscientijs, quam verbis exprimendi. Ibunt igitur reprobi in supplicium æternum, iusti autem in regnum æternum. In disceptando fiet

ordo contrarius, quia proprium est boni Dei prius recordari beneficia bonorum, quam mala facta malorum. Postmodum autem in exitu vtroque prius nominat penam malorum, vt prius, quæ timoris sunt cuiusdemus mala, postea vero, quæ honoris sunt appetamus bona. Vel quia reprobi damnationem ipsam ex condigno meruerunt, electi vero gloriam illam ex Dei misericordia potius, quam ex meritis obtinebunt. Quia tamen vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas, sicut electos remunerabit supra condignum, sic etiam reprobos puniat citra condignum: æternaliter tamen, licet peccauerint temporaliter, quia (vt dicit Gregorius) Iustum est, vt nunquam careant supplicio, qui nunquam voluerunt carere, vel esse sine peccato. Ideo namque cum sine peccauerunt, quia cum sine vixerunt. Voluissent autem sine fine viuere, vt possent sine fine peccare.

Notandum vero, quod de reprobis dicitur. *Ibunt hi,* scilicet à facie domini, & omnium sanctorum consortio proiecti, in *supplicium æternum,* scilicet ignis inferni. Ecce duplex pœna reprobis præparata, scilicet excisio, vel separatio à regno & cruciatus in inferno. Hæ sunt securis, & ignis de quibus dicitur in euangelio, *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.* Quarum, scilicet pœnarum priorem asserit ibi Chrysostomus omnibus tormentis esse grauiorem: Nam horrendum est, inquit, illud gehennæ supplicium, & res intollerabilis; Tamen si decem millia gehennas ponat aliquis, nihil tale dicit, quale est, à beatæ illius gloriæ propelli honore, Christo exosum esse.

His ergo, sicut dicit Gregorius Nazianzenus, qui regno cælorum, indigni habebuntur, erit etiam, hæc maior omnium pœna, quod à Deo proiecientur, & pudor atque confusio conscientie eorum, cuius finis atque remedium nusquam inuenitur. Item Gregorius magnus, in homelia de virginibus: O inquit, si quis sapere posset in palato cordis, quid habeat admirationis, *Ecce sponsus venit,* porro, quid dulcedinis, *Et quæ parata erant,* intrauerunt cum eo ad nuptias; Postremo quid amaritudinis. *Et clausa est ianua.* Ianua enim glossa regni aditum intelligit, qui post iudicium nullis patebit. Tunc siquidem apparebit illius seueritas magna, cuius ineffabilis misericordia. Denique sicut dicit glossa in Apocalypsi, *Plangent se super eum omnes tribus terre,* idest omnes terræ: quia non tantum dolebunt de ipso tormento, quam quod repelluntur à tali consortio.

De igne gehennali.

C A P. CXIX.

Ignes quidem duos legitimus in fine mundi futuros, vnum *transitorium,* quo mundi huius facies exuret, electique purgabuntur, & hic præcedet iudicium, de quo superius iam dictum est; Alium vero *æternum,* quo reprobi æternaliter punientur, & hoc iudicium subsequetur. Hic est ignis corporeus subterraneus, ad pœnam thesaurus impijs hominibus ac demonibus ab initio præparatus. Qui dupliciter inextinguibilis dicitur actiue scilicet, & passiue, quia nec extinguet, nec extinguetur, neque enim fomentis alijs, quam ipsorum damnatorum corporibus nutrietur. Vnde de reprobo in Iob dicitur, *denotabit eum ignis, qui non succenditur.* Cruciatos quoque non extinguet, quoniam ad rediuita tormento perpetuo seruabuntur: Vnde ibidem sequitur, *Affligetur relictus in taf.* Vt enim ait Gregorius, Talis erit & mors, & caro, quales non sunt modo, quando scilicet, compago membrorum atque vitalium ita infirmata est, quod summum dolorem sustinere non potest. Prima mors animam nolentem pellit à corpore: Secunda vero nolentem tenebit in corpore. Ab vtraque ergo communiter id habetur, vt quod nõ vult anima de suo corpore patiatur. Ibi namque (sicut dicit Cæsarius) ardoribus septernis escas crimina ministrabunt: Illaq; pœnalis exultio, quia culpam iubetur inquirere, substantiam nescit absumere, non enim tam reum persequitur, quam reatum.

Et

Reprehensio
malorum.Laudatio
piorum.Ordo sententiæ
finalis.Anni Mundi
& Christi.Quare ignis
æternus.Etiam spiritus
sui cõbitur.Reuelatio
viri p̄ de
machina
cruciatum
damnatorumSeparatio
bonorum
qualitatem
ab elementis.

Et quia non recipit causa remedium, carebit sine supplicium. Hoc est, quod dicitur in Iob, *Pluet super illum bellum suum*: Ibi namque sic confligit cum ipsa natura vis doloris, vt neutrum alteri cedat: Dolor enim permanet, vt affligat; natura vt sentiat; & sic vtrumque non deficit, ne pena deficiat. Illic igitur *umbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat*. Horrendo namque modo ibi reprobis erit dolor cum formidine, flamma cum obscuritate.

Quare ignis aeternus.

Et merito, vt quoniam a creatoris voluntate nequaquam veriti sunt discrepare dum viuerent, in eorum interitum ipsa suis qualitatibus etiam elementa non discordent: Et quo se impugnant, cruciatus augeant; Fitque miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: & mors vivit, & finis semper incipit, & defectus deficere nescit. Quoniam itaque mors perimit, sed non extinguit; dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma comburit, sed nequaquam tenebras discutit; ordinem supplicia non habent, dum non per omnia qualitatem tenent. Quamuis ignis iste, & ad consolationem reprobis non luceat, & tamen ad aliquid luceat, scilicet, vt ad doloris cumulum, qualiter delicta crucientur, ostendat, sicut Euangelium de diuite purpurato manifestat. Vnde est illud, *Vox domini intercedentis flammam ignis*.

Etiam spiritus coheret.

Idem ignis torquebit, non solum homines, sed etiam daemones. Cur enim non credamus, etiam incorporeos spiritus igne corporali posse affligi, cum hominum spiritus, & ipsi corporei, possint corporalibus membris includi, & tunc etiam poterunt corporum suorum vinculis insolubiliter alligari.

De machina cruciatoria ex quatuor elementis.

C A P. CXX.

Reuelatio vniuersi de machina cruciatoria damnatorum.

Præterea, sicut ex dictis cuiusdam simplicis ac boni viri colligitur, cui nuper de fine mundi quedam reuelata fuisse creduntur; in corporibus eorum terrenis, quæ nunc contrarijs qualitatibus permixta sunt, & quodammodo temperata, cunctis bonis qualitatibus ablati, malæ tantum, & cruciatoriæ remanebunt, ex quarum contrarietate absque temperamento perdurante, dolorem perpetuum ac multiplicem indefinenter patientur. Cumque nunc interim eorum animæ corporibus exutæ, vsque ad iudicium in igne gehennali crucientur: tunc à singulis corpora sua resumentur; ipsis quoque cruciandis, noua tormenti machina præparabitur, & de quatuor elementorum contrarijs qualitatibus in vnâ conflabitur, vt per quæ peccauerunt, per hæc etiam torqueantur. Dicit enim, quod filius Dei, radius ille splendoris de patris luce procedens, Angelos, omnesque sanctos perfundens, veniet ad iudicium, quasi quodam impetu secum trahens totum cæleste regnum. Sic autem veniens, in primis separabit qualitates duorum elementorum, ignis scilicet, & aeris: De igne separabit à claritate calorem, ardorem, & siccitatem: De aere vero à leuitate humiditatem, crassiciem, & mutabilitatem, seu cursum. Ardore autem ignis, & calore cum siccitate descendentibus consumetur, & ardebit orbis totus, scilicet terra, & aqua. De qua terra à puritate, seu quadam subtilitate, quæ modo quidem in ea est, sed latet, separabit crassitudinem, ponderositatem, & siccitatem, & de aqua à perspicuitate frigiditatem, humiditatem, & amaritudinem, vt scilicet omnium elementorum bonæ qualitates, electis ad gloriam seruiant, prauæ vero, & cruciatoriæ, reprobos sine fine torqueant. De his enim quedam regio fiet in profundo abyssi, quæ nomen habebit inferni. Cumque nunc illæ qualitates vnitæ in elementis, inuicem se temperent: tunc quando erunt separatæ, ita stabunt inseparabiliter, quod nulla alteram temperabit. Calor quidem ignis non temperabit frigiditatem aquæ, nec econuerso, nec leuitas aeris grauitatem terre, nec substantia aeris ignis claritatem, nec humiditas aquæ terræ siccitatem.

Separatio bonarum qualitatum ab elementis.

In prædicta ergo regione, quæ miræ magnitudinis erit, sicut, & totus mundus elementatus, damnati existentes moriendo viuent, & viuendo sine fine morientur. Affligentur siquidem calore ignis sine temperamento aquæ, & frigiditate aquæ sine temperamento ignis; Amaritudine aquæ sine humiditate aeris, quæ est mater corruptionis; & fetore quodam intolerabili ex humore aeris, sine temperamento amaritudinis aquæ; vel ignis siccitate, & arsameto, quodam sitis; ex ardore ignis, quæ non posset temperari. Item habebunt tenebras palpabiles propter densitatem aeris, & priuationem claritatis solis, & ignis. Item ex cursu seu mutabilitate aeris tanta erit tempestas ignis, & impetus, quod quasi in ictu oculi impellet eos, & quasi ab oriente in occidentem, & econuerso. Et ex isto motu insurget quidam sonus terribilis, quasi tonitruum magnum, quod quidem erit eis pena ineffabilis, & ipsis semper adducet tenebras densiores tempestas aeris. Hæc omnia patientur à creaturis extra se, quia *pugnabit orbis terra contra insensatos*, & hoc per infinitos modos, quia quacunque re homo male vitur contra Deum, illius rei esse saluabitur in aliquo prædictorum elementorum, & in aliquo illorum specialiter damnatum puniet æternaliter, vt per quæ peccat quis, per hæc, & puniatur.

Modus quo pena qualitates affligit damnatos.

Præter hæc autem habebunt intra se quasi alium infernum ex contrarietate qualitatum prædictarum: Quia cum ipsa corpora sint de terra elementata ex quatuor elementis, assumet quilibet corpus suum de terra, & purgabuntur elementa siue qualitates in ipso corpore sicut extra, & ita solæ qualitates malæ, & cruciatoriæ remanebunt, nec se adinuicem temperabunt. Hæc de dictis istius simplicis viri breuiter excerpfi, quibus nimirum concordare videntur etiam doctores sacri. Nam de ignis elemento, verbi gratia, dicit Basilius in exameron libro sexto: In retributionibus, inquit, delictorum ratio hos secretior docet parcendam esse ignis naturam: Cuius lux ad illuminandos deputabitur iustos, ardor autem proficiet ad peccatores concremandos. Vnde dicit Psalmus, *Vox domini intercedentis flammam ignis* &c. In libro quoque sapientiæ de natura elementari dicitur indefinite, *Creatura tibi factori deseruiens excandescit in tormentum aduersus iniustos, lenior sit ad benefaciendum probis, qui in te confidunt*. Sed, & alia damnatorum pænæ multiplices in scripturis leguntur, quarum quedam his tribus verbis breuiter comprehenduntur. *Nix, mox, vox, lachrymæ, sulphur, laquei, sitis, aestus, Malleus & stridor, spes perditæ, vincula, vermes. Esse, carere Deo, carcer, confessio, cura, scilicet amicorum carnalium.*

Infernum intra ipsos damnatos.

De interioribus reproborum pænis.

C A P. CXXI.

Porro quantum ad animam, erit eis multiplex pena, scilicet Dei obliuio, conscientie remorsio, dolor, timor, desperatio, odium quoque Dei & sui, & infructuosa pænitentia. Vt autem ait Augustinus in Enchiridio: Sicut, nec bonis in cælo voluntas, sic nec malis in inferno peccandi facultas esse poterit: quibus tamen mala voluntas inerit, sed illa non erit meritum supplicij, cum inde non sit locus merendi, quin potius supplicium mali meriti, quod in hac vita præcessit. Habebunt etiam de malis suis pænitentiam, sed non obtinebunt indulgentiam, quia stimulum nulla pænitus sequetur correctio voluntatis. Sic enim ab eis culpabitur iniquitas sua, vt amisso pænitus bonitatis affectu, nullatenus possit ab eis diligi, vel desiderari iustitia. Itaque perseverantia voluntatis malæ erit eis tantum ad cumulum pænæ.

Reproborum inferni pænitentia.

Denique tenebræ, quibus illic inuoluentur, exteriores dicuntur, quia in hac quidem vita nullus adeo malus est, vt à luce Dei pænitus excludatur, sed nec perdit affectum beatitudinis, nec amorem illi boni, quæ habet naturaliter creatura rationalis; Illic autem peccatores tenebras exteriores patientur, quoniam extra lucem Dei

Tenebræ exteriores damnatorum.

proiecti, etiam luce corpora priuabuntur. Hæ quidem tenebræ iam hic incipiunt in peccante, cum ab interiori Dei secluditur luce: Non autem omnino, ut dictum est, sed tunc pœnitus extra eum erit, qui lucem habitat inaccessibilem, & ob hoc in summa erunt cœcitate. Sane tenebræ exteriores intelligi valent, quædam malignitas voluntatis & odij, quæ tunc in mentibus reproborum excrescent; sed & quædam obliuio Dei: quia tormentorum suorum interiorum, & exteriorum doloribus adeo stupefcent, & turbabuntur, ut ab istis ad cogitandum aliquid de Deo vix, & raro, vel nunquam mentem reuocent, sed illuc omnino tendat impetus cogitationis, vbi sentitur vis doloris. Et has quidem profundissimas tenebras, (secundum Augustinum) reprobis perpessuri sunt post iudicium. Nam illud de diuite purpurato, qui eleuans oculos suos vidit Abraham, & mala sua confiteri coactus, ante iudicium legitur factum; At in isto iudicio peccatores in tenebras profundiores eijcientur, vbi nullam Dei lucem videbunt, cui confiteantur.

De gloriosa mundi renovatione.

C A P. CXXII.

*Mundus in-
nouandus
secundum
speciem, non
secundum
substantiam.*

VT autem dicit Augustinus, iudicatis his, qui non sunt inuenti in libro vitæ, & in æternum ignem missis; figura mundi huius ignium mundanorum conflagratione præteribit, sicut facta mundanarum aquarum inundatione diluio. Ea siquidem conflagratione corruptibilium elementorum qualitates ardendo pœnitus interibunt, quæ corporibus nostris corruptibilibus congruebant: atqui ipsa eorum substantia qualitates illas habebit, quæ corporibus immortalibus mirabili mutatione conueniant, ut videlicet mundus in melius innouatus apte accommodetur hominibus etiam carne innouatis in melius. Vnde vidit Iohannes sedentem super thronum à cuius conspectu fugit calum, & terra, & mare iam non est; quia peribunt quidem hæc, secundum speciem, sed non secundum substantiam, ut superius dictum est. Ante iudicium namque futura videtur eorum purgatio, postmodum autem eorum innouatio. Per peccatum enim hominis omnia elementa infecta & corrupta sunt, quæ propter ipsum creata fuerunt: vnde eorum purgatio nihil aliud erit, quam illius infectionis, siue pœnalitatis remotio. Et hoc quidem per ignem fiet, qui iudicis faciem præcedet. Quoniam & tunc humanum genus in electis ab omni corruptione culpæ ac pœnalitatis purgabitur, ac pœnitus innouabitur. Innouatio vero mundi non fiet per ignem, quoniam sol, & luna, quæ ignis passioni non subiacent innouabuntur. i. meliorabuntur, & corpora sanctorum, secundum Apostolum immutabuntur, quod constat per ignem non fieri.

*Purgatio
mundi fit
per ignem.*

*Non autem
innouatio.*

Ut autem dicit Basilus, ignis qui nunc interim vsque ad diem iudicij calidus, & lucidus ostenditur, post illam innouationem mundi diuidetur, ita, scilicet ut superius in regione viuorum, sit tantummodo lux, & inferius in regione malorum sit calor. Itaque inferior illa terræ pars vbi est, infernus in obscuritate sua remanebit, quia superior lux illuc nunquam appropinquabit: non tamen propter hoc etiam illa pars ad ornatum mundi.

*Inferni hor-
ror pertinet
ad ornatum
vniuersi.*

Non pertinebit, quoniam ut ait Augustinus, Animæ etiam damnatorum ordine naturali meliores sunt omnibus corporibus. Sicut ergo cælum sideribus, sic illa pars inferior damnatis ornabitur Angelis, & hominibus. Iterum ad maiorem gloriam, & gratiarum actionem pœnas reproborum electi videbunt, quas per gratiam euaserunt. Præterea contrariorum oppositione mundi palehritudo contextitur, sicut scriptum est. *Contra malum bonum &c.* Itaque sicut multiformis pictura, cum colore nigro suo loco bene ordinato, sic vniuersitas rerum, si quis intueri possit, etiam in sinistra parte perfecta, & pulchra est, licet illam per se consideratam

qua deformitas deturper. Hac igitur ratione, sicut superior pars gloriosa, & pulchra erit sua claritate: & sic etiam pars inferior recte sapienterque disposita mundum ornabit sua obscuritate.

De Solis, & Lunæ restoratione.

C A P. CXXIII.

Porro iuxta Isaiam erit lux luna, sicut lux solis, & lux solis septempliciter, sicut lux septem dierum. Super quæ locum Haymo dicit, quod determinato illo iudicij examine, omnibusque reprobis in inferno conclusis: quando Dominus Iesus cum corpore suo, quod omnes electi sunt, in cælo se substulerit, tunc sibi luna splendorem solis mutabit, Sol vero septempliciter, quam modo lucebit recepto splendore, quem homine peccante amisit. Dicit etiam Isidorus, quod nec sol, nec luna postea ad occasum sunt vatura, sed in loco, in quo creata sunt, sine fine permanebunt, ne scilicet eorum claritate fruantur damnati, qui apud inferos erunt. Vnde dicit Abacuc, *Sol, & luna steterunt in habitaculo suo &c.* Et alibi dicitur, *Non occidet ultra sol tuus &c.* Ante diem quidem iudicij, iuxta Iohannem, eclipsim patietur: In aduentu vero iudicis obscurari comparative dicuntur. In mundi autem innouatione, quando scilicet cælum nouum, & terra noua fient, eorum claritas augmentabitur. Vnde dicit Isidorus, quod sol tunc laboris sui mercedem recipiet. Non ergo amplius dici, noctisque vicissitudo, sed vna dies continua, quæ nota est domino. Quod autem dicit Isaias, *non erit tibi amplius sol ad lucendum &c.* subintelligitur, non ad necessitatem, sed tantum ad decorem.

*Solis & lu-
næ claritas
post iudicij
diem.*

De glorificatione Sanctorum in dotibus corporum.

C A P. CXXIV.

Animæ vero iustorum, ut ait suprascriptus vir, in resurrectione leuabunt corpora sua de puritate terræ, quæ induent aquæ claritatem, ignis subtilitatem, & aeris leuitatem siue agilitatem. Deinde quasi radius quidam à filio Dei procedens, ea subtrahit, istaque clarificans, prout magis, vel minus glorificabit. Tunc ergo ita, iuxta euangelium, fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum, propter quatuor dotes corporis, quæ per similitudinem notantur in proprietatibus solis; Fulget enim radius eius, in quo notatur claritas; Corrupti etiam, vel coinquinari non potest, in quo impassibilitas; In ortu suo mox transparet vsque in occidentem, in quo agilitas; per vitrum quoque radius eius transit, & calor eius omnia penetrat, in quo subtilitas, hoc est, quod ait Apostolus, *seminatur corruptibile, scilicet in corruptione; surget incorruptum &c.* Dicitur autem corpus spirituale, non quia conuertatur in naturam spiritus, sed quia spiritui simile erit incorruptibile, & agile, & etiam subtile, corpora scilicet omnia non glorificata penetrans, alimonia quoque non indigens, sed solo spiritu viuificatum, & sustentatum, & omnino absque vlla repugnancia spiritui obediens. Qui vero motus illic talium corporum futuri sint, definire non audeo, naturæ enim & motus, & status, sicut, & species decens erit, vbi quod non deceat non erit. Sane vbi voluerint spiritus, ibi protinus erit corpus, sine mora temporis, aut impedimento ponderis; habebit tam quoddam pondus suum, secundum quod pondus dicitur impetus rei cuiuslibet tendentis ad locum proprium: Omnia namque fecit Deus *in numero, pondere, & mensura*, vnde si naturæ suæ relinqueretur, ita quod spiritus eam non regeret, ad locum suum naturaliter tenderet, ibique remaneret. Grauitatem quoque suam naturaliter retinebit, quantum ad exteriora violentiæ resistendum, non quantum ad motum voluntarium impediendum. Cum enim nunc, ut ait Augustinus, tantum valeat natura corporum terrenorum animas deprimere seorsum,

*Dotis corpo-
ris gloriæ.*

*Corporum
gloriorum
motus.*

Pondus.

cur

*Decla-
quatuor
tium co-
gloria*

*Cur sunt
quatuor
dotis.*

*Tres dotes
animarum*

cur non aliquando animæ carere corpora valebunt leuare sursum?

Declaratur quatuor dotes corporis gloriose.

Alij vero dicunt, quod corporis dotes sunt impassibilitas, gloriofitas, spiritualitas, virtuositas, quæ etiam expressius tanguntur in prædictis Apostoli verbis, scilicet seminatur in corruptione &c. Impassibilitas est naturalis potentia, qua corpora glorificata erunt potentia resistere omni causæ extrinsecæ læsionis illatiuæ. Vnde sub ista comprehenditur immortalitas, incorruptibilitas, inalterabilitas, & omnia huiusmodi. Gloriofitas enim decor corporis glorificati: sub hac continetur, luciditas, suauitas redolentia, & huiusmodi omnia, quæ pertinent ad sensum delectationem. Spiritualitas est naturalis potentia subsistendi per se, id est, sine alimentis subsidio; Vel, naturalis potentia resistendi omni causæ intrinsecæ, læsionis vel molestiæ cuiuscumque illatiuæ, ut est fames, sitis, & huiusmodi: sub hac etiam comprehenduntur immortalitas, & inalterabilitas. Virtuositas est naturalis potentia agendi in aliud absque contradictione, vel resistentia: Vnde sub ea comprehenditur agilitas, & etiam subtilitas, qua potest huiusmodi corpus omnia corpora non glorificata penetrare; Ad dignitatem namque dabitur ei penetrare non penetrari, agere non pati, naturalis potentia, nullaque impotentia; nec replebit corporis non glorificati locum, Ideoque recipiet illud secum.

Cur sint quatuor dotes.

Ideo vero sunt quatuor dotes corporis tantum, duæ scilicet de carentia omnis mali, duæ vero de præsentia omnis boni: quia bonum corporis duplex est, vnum scilicet absolutum hoc est gloriofitas, aliud respectiuum hoc est virtuositas; similiter duplex est malum, vnum intrinsecus veniens, & contra hoc est spiritualitas, aliud extrinsecus, & contra hoc est impassibilitas. Erunt igitur duæ de carentia omnis mali, duæ quoque de præsentia omnis boni, in quibus duobus perfecta beatitudo consistit. Habent autem naturalem principium in corpore cuius sunt, & à gratia perfectionem; verbi gratia, Agilitas est potentia, qua corpus naturaliter ab anima potest agi quocumque voluerit: sed nunc ipsi animæ grauitas corpulentia obstat; tunc autem onere deposito agilitas ibi erit, quia gratia naturam perficit. Quod si queratur, quid illic possit agilitas, ubi non erit motus, quia nec tempus, sed æternitas, quæ tota simul existit: e contra respondebitur, quod cum ibi futura sit laus vocalis erit utique motus corporalis: In solo autem Deo erit ista perfecta, & stabilis æternitas, ut non moueatur; in anima quoque stabilis perpetuitas, quoad illam partem, qua Deo immutabiliter adhærebit, eoque perfruetur.

De dotibus animarum.

C A P. CXXV.

Tres dotes animarum.

Dotes animarum sunt tres, scilicet, cognitio, dilectio, fruitio. Ex cognitione procedit dilectio, & ex utroque fruitio, siue comprehensio. Perfecta namque beatitudo consistit in cognitione summi boni, & motu dilectionis ad ipsum, & ex his duobus completur tertium. Primum est, in rationabili; Secundum in concupiscibili; Tertium in utraque. Irascibilis vero, quia non immediate mouetur in Deum, sed data est ad remouendum impedimenta, quæ retrahunt nos ab inquisitione summi boni, scilicet ad debellandum mundum, carnem, diabolum; non habebit dotem propriam, sed remunerabitur in confirmatione suarum virtutum, scilicet timoris, humilitatis, fortitudinis, quæ in ea remanebunt. Vnde timor domini delectabit cor. &c. itaque fidei succedet cognitio, charitati dilectio. Improprie vero dicitur, quod spei succedet comprehensio, id est, post spem erit comprehensio, quæ forma est, & perfectio aliarum duarum. Est enim fruitio visionis, ut in qua, & dilectio, ut à qua, & est, & agitur, & perficitur. Tantaque in ea erit delectatio, ut in vocem iubilationis, & laudis necessario prorumpatur. Vnde de his

Spec. Hist.

tribus dicit beatus Augustinus: Ipse, inquit finis, erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. Hoc munus, hic affectus, hic actus, erit profecto, sicut ipsa vita æterna, communis, quando scilicet Deus erit omnia in omnibus. Hæ sunt dotes, quibus sponsa Christi dotabitur, quando in domum sponsi introducetur. Hæc est ecclesia cuius matrimonium iniunctum fuit in Patriarchis, & prophetis Christi promissione, consummatum in verbi incarnatione. Angelis autem Christus nec promissus fuit, nec eorum naturam assumpsit: Ideoque ecclesia de Angelis non dicitur propria sponsa, sicut ecclesia de hominibus. Et ob hoc dicitur dotes non habere, licet & ipsa Deo uniatu charitate. Et secundum hoc ecclesia de Angelis, & hominibus collecta dicitur vna sponsa, non solum Christi, sed totius Trinitatis.

De collatione glorie sanctorum hominum, & Angelorum.

C A P. CXXVI.

Licet autem, iuxta domini sententiam in euangelio, sancti homines, quantum ad veram beatitudinem, quæ proprie consistit in visione Dei, futuri sint æquales Angelis Dei: nihilo minus tamen habebunt specialia quædam gaudiola, vel potius gaudiorum incitamenta, quæ non sic habebunt Angeli. Primum videlicet de duplici stola, cum Angeli pro naturæ suæ modo decorentur vna sola. Aliud vero, quia videbunt eum in natura sibi communi, videlicet humana, hoc est hominē Deū, cum Angeli nunquam visuri sint Deum Angelum. Ut enim Apostolus scribit, nusquam Angelos, sed semen abrahe apprehendit. Et reuera, sicut dicit beatus Bernardus, Plenum prorsus omni suauitate videre hominem hominis condidorem. Ut enim in libro de anima, & spiritu legitur, Duo sunt in homine sensus interior scilicet & exterior, & utroque domum suam habet in qua reficitur; Sensus interior reficitur in contemplatione diuinitatis; exterior in contemplatione humanitatis. Propter hoc enim Deus homo factus est, ut in se totum hominem beatificaret, & tota conuersio hominis esset ad ipsum, totaque dilectio curreret in ipsum, cum & à sensu carnis videretur per carnem, & à sensu mentis per deitatis contemplationem. Hoc erat totum hominis bonum, ut siue ingrederetur, siue egrederetur, in factore suo pascha inueniret, videret, & foris in carne saluatoris, & intus in deitate creatoris. Tertium erit de hoc, quod huius vitæ miseriae euaserunt, quas Angeli nunquam experti sunt: Et, ut dicit Augustinus in libro confessionum, ubique maius gaudium maiore molestia præceditur; Nam verbi gratia, Post ægritudinem iocundior sanitas efficitur, & post merorem lætitia. Hic ergo materia laudis canentibus sanctis, Benedic anima mea domino, & omnia, quæ intra me sunt nomini sancto eius, qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Vnde Bernardus super cantica, homelia 68. Putas, inquit, Deum nostrum totam habiturum gloriæ suæ laudem, donec veniant, qui in conspectu Angelorum psallant ei, Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti &c. Hoc autem genus lætitiæ celi nesciunt, nisi per filios ecclesiæ. Placet cunctis securitas, sed magis ei, qui timuit. Iocunda omnibus lux, sed euadenti de potestate reuebrarum iocundior; transisse enim de morte ad vitam, vitæ duplicat gratiam. Pars nostra hæc in cælesti conuiuio, & seorsum ab ipsis beatis spiritibus. Denique gaudent Angeli ad penitentiam peccatoris. Quod si delicta Angelorum lachryma mea, quid delitig. Omne opus eorum laudare Deum, sed deest laudi si desunt, qui dicant, Transimus per ignem, & aquam &c.

Ecclesia Angelorum non est propria sponsa Christi.

Gaudia hominum quæ non habent Angeli.

1. Duplex stola.

2. Hominis Dei visio.

3. Euasio miseriorum.

De Deitatis fruitione.

C A P. CXXVII.

Sicut autem dicit Augustinus in libro de questionibus euangeliorum, Omnia dici possunt de ista ineffabili perfruitione veritatis, & tanto magis omnia dici possunt, quanto minus digne aliquid dici potest. Nam

Fruitio omne bonum.

Deus in om-
nibus vide-
bitur rebus.Laus perpe-
tua.

est lux illuminatorum, & requies exterminatorum, & patria residentium, esca indigentium, & corona vincetium, & quæcunque bona temporaliter trãseuntia per creaturæ partes error appetit infidelium, veriora in æternum manentia in creatore omnium simul inuentura est pietas filiorum. Et, vt dicit idem Augustinus in lib. de ciu. Dei, Ita Deus erit nobis notus atque conspicuus, vt videatur spiritu à singulis nobis, in singulis nobis, videaturque ab altero in altero, videatur in seipso, videatur in cælo nouo, & terra noua, atque in omni, quæ tunc fuerit creatura. Videatur, & per corpora in omni corpore, quocunque fuerint spiritualis corporis oculi facie perueniente directi. Patebunt, & cognitiones nostræ inuicem nobis. Quanta igitur erit ibi felicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum? Vacabitur Dei laudibus, quia erit omnia in omnibus. Nam quid aliud ibi agetur, vbi nulla desidia cessabit, nec vlla indigentia laborabitur, nescio; vnde, *beati qui habitant in domo tua domine in secula seculorum laudabunt te.* Omnia enim membra, & viscera corporis glorificati proficient laudibus Dei. Omnes quippe illi, quæ nunc latent armoniæ corporalis numeri, non latebunt intrinsecus, & extrinsecus per corporis cuncta dispositi, & cum cæteris rebus, quæ ibi magnæ, & mirabiles videbuntur, rationales mentes in tanti artificis laudem rationabilis pulchritudinis delectatione succendentur. Carebunt autem omnibus malis, ita vt penitus deleantur de eorum sensibus. Ea tamen potentia scientiæ, quæ magna in eis erit, non solum sua præterita, sed etiam damnatorum eorum sempiterna miseria non latebit, alioquin in æternum cantabunt. Quo cantico in gloriam gratiæ Christi, cuius sanguine liberati sumus, nihil erit profecto illi ciuitati iocundius. Ibi perficietur, *vacate, & videte, quia suauis est dominus.* Quid nobis nos ipsi esse volumus, quando ab isto cecidimus? Quid enim sine illo fecimus, nisi, quod in ira eius defecimus? A quo resecti, & maiori gratia perfecti, vacabimus in æternum videtes, quia ipse est Deus, quo pleni erimus, quãdo erit omnia in omnibus. Præmiũ virtutis erit ipse, qui virtutẽ dedit, eique seipsũ, quo melius, & maius nihil possit esse, promisit; quid enim est aliud, quod per prophetam dicit, *Ero illorum Deus, nisi, ego ero vnde satientur, ego ero quæcunque ab omnibus honeste desiderantur, & vita, & salus, & copia, & honor, & pax, & omnia bona.* Ibi nosse nostrum non habebit errorẽ, ibi amare nostrum non habebit offensionẽ, ibi esse nostrum non habebit mortem; ipse namque Deus, vt dicit beatus Bernardus, erit rationi plenitudo lucis, voluntati multitudo pacis, memoriæ continuatio æternitatis.

De dispari sanctorum claritate.

C A P. CXXVIII.

Disparit as-
erit felicitas,
non regi-
minis.

TVnc igitur erit finis, cũ euacuauerit Christus omnem principatum, & potestatem, & virtutem. Nã modo quidem Angeli Angelis præfunt, dæmones dæmonibus, homines hominibus ad vtilitatem viuentiũ, vel deceptionem. Sed tũc omnis prælatio cessabit, quia necessaria non erit. Præferentur quidem ibi alij alijs in gloria, non tamen in regimine sicut nunc, quia non erit necesse. Cessabit timor, regnabit charitas, nec erit inter præfidentes; & subditos vlla dissensio, nec maiorum in minores aliqua oppressio. Præerũt quidem dæmones malis hominibus in inferno, mali enim homines habebunt tortores in pœna, quos hic habuerunt incensores in culpa. Cæterum etiam in Angelis posuit Deus diuersitates officiorum causa hominum scilicet, vt eorum saluti provideant, & ministrent, vnde, & propria vocabula sortiti sunt, vt Angeli, quia hominibus

voluntatem Dei nunciant, virtutes habent, miracula faciunt, & huiusmodi. Hæc enim non sunt nomina naturæ, sed officij. Vnde postquam homines consummati fuerint in gloria, & perfecti, ita vt nulla iam administratione indigeant, tunc cessabunt etiam in Angelis nomina illa, quibus nunc vocantur pro diuersitate humanæ administrationis.

Erunt tamen, & in cælo, & in inferno diuersæ mansiones, idest diuersæ præmiorum, & suppliciorum differentiæ, bonis scilicet & malis. *Stella enim à stella differt in claritate.* Erit autem in dispari claritate par gaudium, quoniam vnus communis est denarius, idest visio Dei, dabitur omnibus, vt sit Deus omnia in omnibus. Vera quidem ibi gloria erit, vbi laudantis nec errore quisquam, nec adulatione laudabitur; Verus honor, qui nulli negabitur digno, nullique concedetur indigno. Quod autem ibi futuri sint pro meritis præmiorum etiam gradus honorum, atque gloriarum, non est ambigendum. Atque id etiam beata illa ciuitas magnum in se bonum videbit, quod nulli superiori nullus inferior inuidebit. Tam nollet vnusquisque esset, quod non accepit, quã nec in corpore vult esse oculus qui est digitus. Sic itaque habebit donum alius alio minus, vt hoc quoque habeat, nec velit amplius.

De plena sanctorum felicitate.

C A P. CXXIX.

HÆc est igitur pax superne ciuitatis, quæ, sicut dicit Augustinus, est ordinatissima, & concordissima societas fruendi Deo, & inuicem in Deo. Quid plura: hanc certè beatam sanctorum vitam, facilius est consequi, quã enarrare. Cuius erit cursus sine termino, vsus sine fastidio, sub antiquis perpetuisque gaudijs semper noua iocunditas, & sine vllò amittendi periculo perfecta felicitas. Constat autem felicitatem esse rerum omnium optadarum plenitudinem. Illic ergo implebitur, quod voce dominica dicitur, *Mensuram bonam, & confertam, & c.* *Mensura* dicitur, quia secundum qualitatem, & quantitatem meriti præmium dabitur; *Bona*, quia isto præmio nihil melius inuenitur; *Conferta*, idest referta, quia nulla pars animæ, vel corporis nullusque Angelus remanebit, qui repletus nõ sit. *Coagitata*, quia vndique gaudium erit, scilicet intus in consciẽtia, supra in Deo, infra in cælo, & in cæteris creaturis, iuxta vero in sãctis hominibus, & Angelis; *Superfluentis*, quoque, quia supra omne meritum erit, & etiam supra omnem sensum, & desiderium. Vnde scriptum est. *Oculus non vidit, nec auris audiuit, & c.*

Tunc sanctorum voluntas omnino voluntati creatoris pœnitens inhzerebit, & ob hoc à iustitiæ regula deuiare non poterit. Nec ideo liberum arbitrium nõ habebunt, quia peccata eos delectare non poterunt; Magis quippe tunc liberum erit à delectatione peccandi, vsque ad delectationem non peccandi indeclinabilem liberatum. Eo enim potentius erit, quo peccare non poterit.

Ante diem quidem iudicij vident se inuicem boni, & mali, sicut patet in Euangelio de diuite purpurato, & Lazaro. Post iudicium vero reprobis omni luce spiritali, & corporali priuatis, boni videbunt eos tantum modo, & non è conuerso. Sed animæ iustorum, vt ait Gregorius, & si in naturæ suæ bonitate misericordiam habent, iam tunc auctori suæ iustitiæ coniunctæ tanta certitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur. Et licet iustis sua gaudia sufficiant, ad maiorem tamen gloriam vident pœnas malorũ quas per gratiam euaserunt. Quia qui Dei claritatem videt, nihil in creatura agitur, quod videre non valeant.

Diuersitas
mansionum.Felicitatis
descriptio.Impeccabilis
tatis gau-
dium.Boni dam-
natos vide-
bunt: non il-
li bonos.

IMPERATORIS ROMANI ELIGENDI INSTITVTIONEM, AC FORMAM

Necnon Romani imperij in rebus terrenis præminentiam, & potestatem summarie ab Auctore descriptam;

Et in principio operis antehac impressam, hic commodius apponendum putauimus.

Vnde potestatis Imperialis?

POTESTAS Imperialis, regalisque potentia, non solum vi naturæ introducta est ad publicam utilitatem: sed etiam per dominum Salvatorem nostrum Iesum Christum Dei filium, (in cuius manu sunt omnia regna mundi,) & verbo comprobata reperitur & facta, qui & nasci voluit, cum vniuersus describeretur orbis: & Augusti Cæsaris censum tulit; nec hoc contentus, dari etiam pro se, ac Petro tributum iussit. Interrogatus quoque an Cæsari censum dare liceret, viso nummismate: *Reddite, inquit, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Deo Deo.* Hinc beatus Ambrosius. *Si tributum, inquit, petit Imperator non negamus, agris ecclesiæ soluant.* Inde Iustinianus Cæsar Imperium sibi à cœlesti maiestate traditum asserit. Namque sicut in spiritualibus Romano Pontifici singuli Patriarchæ, Primatesque, cæterique Pontifices, & prælati subiecti sunt, (quamuis, & hoc aliquando Græci negarint, & adhuc perfidum Hussitarum genus inficietur,) sic & Romano Principi temporales quoslibet liquet esse subiectos.

Modus eligendi Imperatorem.

Positum est igitur sequens notandum, quod in eligendo Imperatore, tanquam firmissimis columnis exprimitur. Cognita enim Imperij imbecillitate, varietateque fortunæ, quod diutius apud Germanos summa potestas remaneret: illeque præ cæteris præfesset, qui virtute & dignitate cæteris præstaret: Gregorius Quintus summus Pontifex sanctionem retulit, (haud abnuente Ottone) de Imperatore eligendo: quam vsque ad tempora nostra seruata videmus, videlicet, solis Germanis licere Principem deligere: Qui Cæsar, & Romanorum Rex appellatus, tum demum Imperator & Augustus haberetur, si eum Pontifex confirmasset. Et cum canonum auctoritas Imperatorem in temporalibus eos præcellere dicat, qui ab eo recipiunt temporalia: quis non videt, & populos & Principes omnes ab Imperatore, qui mundi dominus est, recipere temporalia: sibi que idcirco debere obedientiam? Nempe quamuis aliqui parere Romano negent Imperio, nemo tamen post Augusti Octauiani monarchiam, tantam vesaniam induit, vt sub alio, quam sub Romani regis titulo mundi dominum, orbisque principem sese ausus fuerit appellare.

Confirmatio Imperatoris petitur à summo Pontifice.

Auctoritas Imperij Romani.

CÆTERVM, vt horum sententiam expendamus, qui se tanta fretos asserunt libertate, vt nihil omnino teneantur Imperio, sed quadam se potiri dicunt exemptione: quamuis istorum proteruitati potius armis, quam legibus obuiandum foret, vt quo iure se putant exemptos eodem se scirent esse subiectos: Libet tamen aliquid in hac re scribere. Cuncti profecto, qui sub iugo

se negant Imperij, aut id priuilegio se asserunt affectos, aut virtute aliqua: Priuilegium autem, aut ex beneficio Imperij suscepisse, aut aliunde, non est opus cõsutatione. Cũ enim Romanũ Imperium à Deo super omnes mortales in tēporalibus sit erectũ, manifesti iuris est, neminem esse, qui ei possit inferre præiudiciũ: Certum est igitur talia priuilegia non valere, quæ summam auferunt potestatem. Nascuntur enim ex hoc discordiæ frequentes, fiunt rapinæ multimodæ, committuntur cædes absque numero: cum pace turbata hinc, atque inde bella grassentur, existente nemine, qui maior omnibus iuris ordine, litibus possit imponere modum. Quod si vno sub capite viueremus, si vnam omnes sequeremur obedientiam, si vnum dumtaxat in temporalibus supremum principem recognoscere-mus: floreret vbique terrarum pax, optima dulcique omnes concordia frueremur. Cuius rei signum manifestum, quod ab initio nascentis mundi, vsque in hoc æuũ, nunquam pacem fuisse legitimus vniuersalem: nisi cum ad vnum Cæsarem Augustum in modum cœlestis regni, totus orbis oculos dirigebat. Quod licet ob reuerentiam Christi Redemptoris nostri tunc contigerit, qui nostram humanam formam induit, sufficere tamen debet diuinum illum mundi fabricatorem viam hanc ostendisse pacis habendæ, cũ orbis sub vno principe regeretur. Liqueat igitur priuilegia, quæ monarchico regimini obuiant, ex quacunque veniant potestate, non habere vigorem: Eaque non solum per successorem, sed ab ipso quoque, qui concessit esse cassanda: Nec enim tolerare principem decet, quæ ad subuersionem tendunt Imperij.

Vnde Imperij maximam utilitatem adfert Respublica.

Exemptio alicuius ab Imperio Monarchico nullo priuilegio obtineri potest.

Obiectio.

Solutio.

Sed aiunt aliqui proprijs se virtutibus id priuilegij memisse, quamuis Imperij non interuenerit auctoritas: dicunt enim se suis armis, suoque sanguine, provincias vendicasse, quæ vel à Barbaris, vel ab hostibus Christiani nominis occupabantur, nec Romanum recognoscebant Imperium. Quod quam ridiculosum, atque iniustum sit, ex superioribus licet intueri. Semper namque maior est utilitas publica, quam priuata: nec committendum est, vt potestas aliqua erigatur Imperio similis, (qualis in exemptis esset,) qui nullum superiorem admitterent. Quæ res Monarchicæ dignitatis nervos elidit, schisma sub Imperio facit, & omnem humanæ societatis concordiam dirimit.

Reges Cæsari obediunt.

Non tamen propterea Regum & aliorum Principum magnam esse potestatem inficiamus, sed esse eas sub Imperio dicimus: eorumque correptionem quando tyranni efficiuntur, ad Romanum Principem pertinere. Causas regum asserimus Cæsari remittendas: teneri omnes pro salute communi Imperatori parere: venire ad bellum vocatos, conferre impensas, mittere auxilia, præbere transitum, largiri comitatum, nihilque fugere, quod Cæsarea Maiestas iniunxerat, vt quam à suis subditis obedientiam exi-

gunt,

Stabilitas
Romani Im-
perij.

gunt, eandem suo domino præsent Imperatori.

Translato ad Alemannos Romano Imperio, quo solidiori firmitate subsisteret: fundatum, firmatumque dicitur, supra quatuor columnas, scilicet quatuor Duces, quatuor Marchiones, quatuor Langrauios, quatuor Burggranos, quatuor Comites, quatuor Barones, quatuor Liberos, quatuor Milites, Ciuitates quatuor, Villas quatuor, & rusticos.

Sanctio Gra-
gorij 5. de
electione Im-
peratoris.

Sanctionem de Imperatoris electione fecit Gregorius Quintus, ad vndecimum, quo obierat, menslem Romæ restitutus; acerrimam de accepta à Romanis iniuria vltionem sumpsit. Ottone enim Tertio per successionem non sine difficultate Imperatore creato, idem Pontifex ex eadem gente natus, cognoscens Imperij imbecillitatem, ac fortunæ mutabilitatem, vt diutius apud Germanos summa Imperij maiestas remanere posset, Synodo congregata statutum tulit de Imperatore deligendo; solis licere Germanis (qui inde Electores sunt dicti) Principem deligere. Quam sanctionem hucusque per annos supra quadringentos seruata videmus, vt in futurum non per sanguinis successionem Imperium duceretur, sed per solos Germanos proceres, vnà cum Bohemæ Rege, Imperator diligeretur: Qui Cæsar tunc & Romanorum Rex dictus, si à Romano Pontifice coronabitur, Imperator Augustus appelletur. De qua confirmatione plenius habetur, extra. de elec. cap. venerabilem.

Dicitur ad
nostram tem-
pora Sanctio
Pontificis.

Sunque hi electores; Moguntinus, Treuerensis, & Colonienfis Archiepiscopi. Et Marchio Brandenburgensis. Palatinus Comes. Dux Saxonie. Rex Bohemie. Distincta sunt autem inter eos officia, vt tres primi sint Cancellarij, Germanie primus, secundus Gallie, Italiae tertius: & Brandenburgensis Marchio Camerarius; Comes Palatinus Dapifer; Dux Saxonum ensis portitor; Rex Bohemie pincerna, quem tamen his additum ferunt, ad tollendas electorum discordias. De hoc quidam scribunt. Sunt (autem officiales isti)

Nomina
electorum.

Eorū officia.

Moguntinus, Treuerensis, Colonienfis;
Quilibet Imperij sit Cancellarius horum.
Inde Palatinus Dapifer, Dux portitor ensis,
Marchio Prepositus Camera, pincerna Bohemus.
Hi statuunt regem, seruantque per omnia legem,
Atque creant dominum cunctis per secula summum.

Annis San-
ctionis.

Annum in quo hæc sanctio facta est, primum vel (vt alij scribunt) secundum supra milleimum Christianæ salutis fuisse inuenimus.

Formam autem & modum deligendi regem nouū, per septem Principes electores Romani Imperij, & eorum conductum, ac vocationem; quomodo adesse teneantur Francfordiæ in vrbe circa Moganū, quæ & peragenda sunt, ac quo ordine; aurea bulla clarissime edocet, quam Carolus Quartus Romanorum Imperator in solenni dieta Nurembergæ Anno 1356. edidit, Electus deinde Cæsar, & Romanorū Rex appellatus. tum demum Imperator, & Augustus habetur, si eum Romanus Pontifex confirmat. Nostri enim Imperatores cum eliguntur, ante consecrationem & coronationem; Romanorum Reges appellantur, quasi pluris existimandum Imperatorum, quàm Regum nomen. At verò prisca Romani post expulsam Tarquinium Superbum, ob odium Regum, nomen Regium funditus sustulerunt, Senatus consulto statuentes, ne quem deinceps Regem, in vrbe esse liceret: Cum Imperatores permulti tot annis, re bene, & feliciter aduersus hostes gesta, honoris causa appellarentur. Tres enim gradus maiorum dignitatum apud Romanos (de quorū Principe loquimur,) fuere, Rex, Dictator, Imperator. Ex his suprema omnium potestas Rex fuit; Post Regem vero secundum tenuit dignitatis locum Dictatura, post Dictaturam Imperium tertio gradu consequitur.

Iulius autem Cæsar, cum sæpius post partam victoriam, esse Imperator ab exercitu appellatus, non Imperatorum, aut Regum: sed Dictatoris nomen vsurpauit: tantum odium Regis nomen in vrbe contraxerat. Cum autem cuperet Regis nomen, & vereretur populi indignationem, molitus expeditionem in Parthos, atque asserens, in libris Sibyllinis contineri, non nisi à Rege Parthos superari posse; se Regem dici procurauit. Quod maturandæ mortis suæ causam præbuit confuratis.

Est autem Imperium, armorum, exercituumque ad tutandam, augendamque Rempublicam commissa auctoritas. Verum quoniam mos ille Romanorum, aboleuit omnino, Nec solum ex vsu, sed ex memoria quoque Germanorum abiit: Hunc recentiore per plures ferme annos seruatum antiquum arbitremur. Sequamur à nostris maioribus religiosè instituta, & ad nos vsque traducta quæ consensus Christi fidelium approbavit. Ac deinceps diligentissimis Doctissimorum Historicorum scriptis (quod vnicum est refugium) oblectemur. Nec curiosi, quid cæteri loquantur.

Gradus dig-
nitatis apud
Romanos.

INDEX CAPITVLORVM EPILOGI.

DE morte, & fine rerum, cap. 106. fol. 1323.
De signis futura consummationis, capitulo 107. fol. 1324.
De quibusdam dictis Ioachim, & Sanctæ Hildegardis, cap. 108. ibid.
De aduentu Antichristi, & fallacijs eius, cap. 109. fol. 1325.
De persecutionibus eius, & interitu ipsius, cap. 110. ibid.
De aduentu iudicis, & signis præambulis, cap. 111. ibid.
De purgatione mundi, & claritate iudicis aduentantis, cap. 112. fol. 1326.
De generali resurrectione, & eiusdem ordine, cap. 113. ibid.
De miraculo, & causa resurrectionis nostræ, cap. 114. ibid.
De aduentu iudicis illustratione, cap. 115. fol. 1327.
De sessione iudicis assessoribus, ac testibus, cap. 116. ibid.
De meritorum discussione, cap. 117. fol. 1328.

De sententia prolacione, cap. 118. ibid.
De igne gehennali, cap. 119. ibid.
De machina cruciatoria ex quatuor elementis, capitulo 120. fol. 1329.
De interioribus reproborum pœnis, cap. 121. ibid.
De gloriosa mundi renouatione, cap. 122. 1330.
De Solis, & Lune restoratione, cap. 123. ibid.
De glorificatione Sanctorum in dotibus corporū, cap. 124. ibid.
De dotibus animarum, cap. 125. fol. 1331.
De collatione gloria Sanctorum hominum, & Angelorum, cap. 126. ibid.
De deitatis fruitione, cap. 127. ibid.
De dispari Sanctorum claritate, cap. 128. fol. 1332.
De plena Sanctorum felicitate, cap. 129. ibid.
Tractatus de modo & forma eligendi Imperatorem. fol. 1333.

FINIS.

